

REŠTAURÁTORSKÝ VÝSKUM A NÁVRH NA REŠTAUROVANIE

Interiéru kaplnky Sv. Alžbety Uhorskej
v Banskej Štiavnici

ARCHANJEL s.r.o.
Jurija Gagarina 732/6
969 01 Banská Štiavnica
IČO: 45 406 090 DIČ: 2022976956
mob.: +421908893585

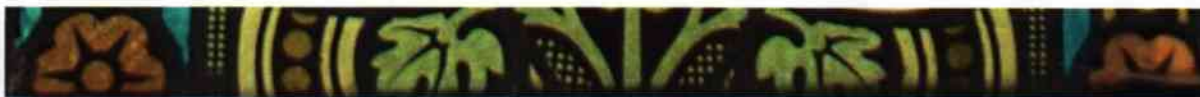
Handwritten signature of MgA. Ján Patsch.

Autor : MgA. Ján Patsch reštaurátor
august – september 2012

Obsah

Obsah.....	1
Základné identifikačné a technické údaje	2
Charakteristika reštaurátorského výskumu.....	3
Sondážny výskum a popis autor : MgA. Ján Patsch reštaurátor	4
fotografie autor : MgA. Ján Patsch	
Vyhodnotenie sondážneho výskumu.....	61
Zakreslenie sond v pôdoryse autori: Ing.arch Lýdia Chovancová,	
Ing. Zuzana Michnová a MgA. Ján Patsch.....	64
Zhodnotenie technického stavu a charakteristika pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky na základe výskumu.....	65
Základný cieľ , charakteristika a rozsah reštaurovania kultúrnej pamiatky	70
Návrh na reštaurovanie	72
Archívny výskum autor : Mgr. Mikuláš Čelko	75
Umelecko – historický popis autor : Mgr. Mária Čelková	99
Grafické prílohy autori: Ing.arch Lýdia Chovancová, Ing. Zuzana Michnová	105
Farebná vizualizácia výzdoby z 19.stor: MgA. Ján Patsch	
Rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica	110
Zodpovedný pracovník Krajského Pamiatkového Úradu Banská Bystrica pracovisko Banská Štiavnica.....	Mgr. Andrea Gregová
Fotografická príloha : Katarína Patschová fotografka Slovenského Banského múzea	115

Základné identifikačné a technické údaje

Názov Národnej Kultúrnej Pamiatky : kaplnka Sv. Alžbety Uhorskej

Výmer plochy interiéru s nástennými maľbami : 275,70 m²

Číslo ÚZPF : 2488/o

súpisné číslo : 902

CKN číslo : 4109/3

Obec : Banská Štiavnica

Okres : Banská Štiavnica

Adresa : Dolná

Kraj : Banskobystrický

Katastrálne územie : Banská Štiavnica

Názov projektu : Reštaurátorský výskum a návrh na reštaurovanie interiéru kaplnky
Sv. Alžbety Uhorskej

Vlastník : Mesto Banská Štiavnica

Investor : Ministerstvo Kultúry Slovenskej Republiky z grantu Obnov si svoj dom a
Mesto Banská Štiavnica

Autor výskumu a návrhu na reštaurovanie : MgA. Ján Patsch reštaurátor

Autor Umelecko – historického popisu : Mgr. Mária Čelková

Autor archívneho výskumu : Mgr. M. Čelko

Autor grafických príloh : Ing. arch Lýdia Chovancová a Ing. Zuzana Michnová

Autor fotografií : MgA. Ján Patsch reštaurátor

Odborný dozor KPU : Mgr. Andrea Gregová

Dátum : august – september 2012

Charakteristika reštaurátorského výskumu

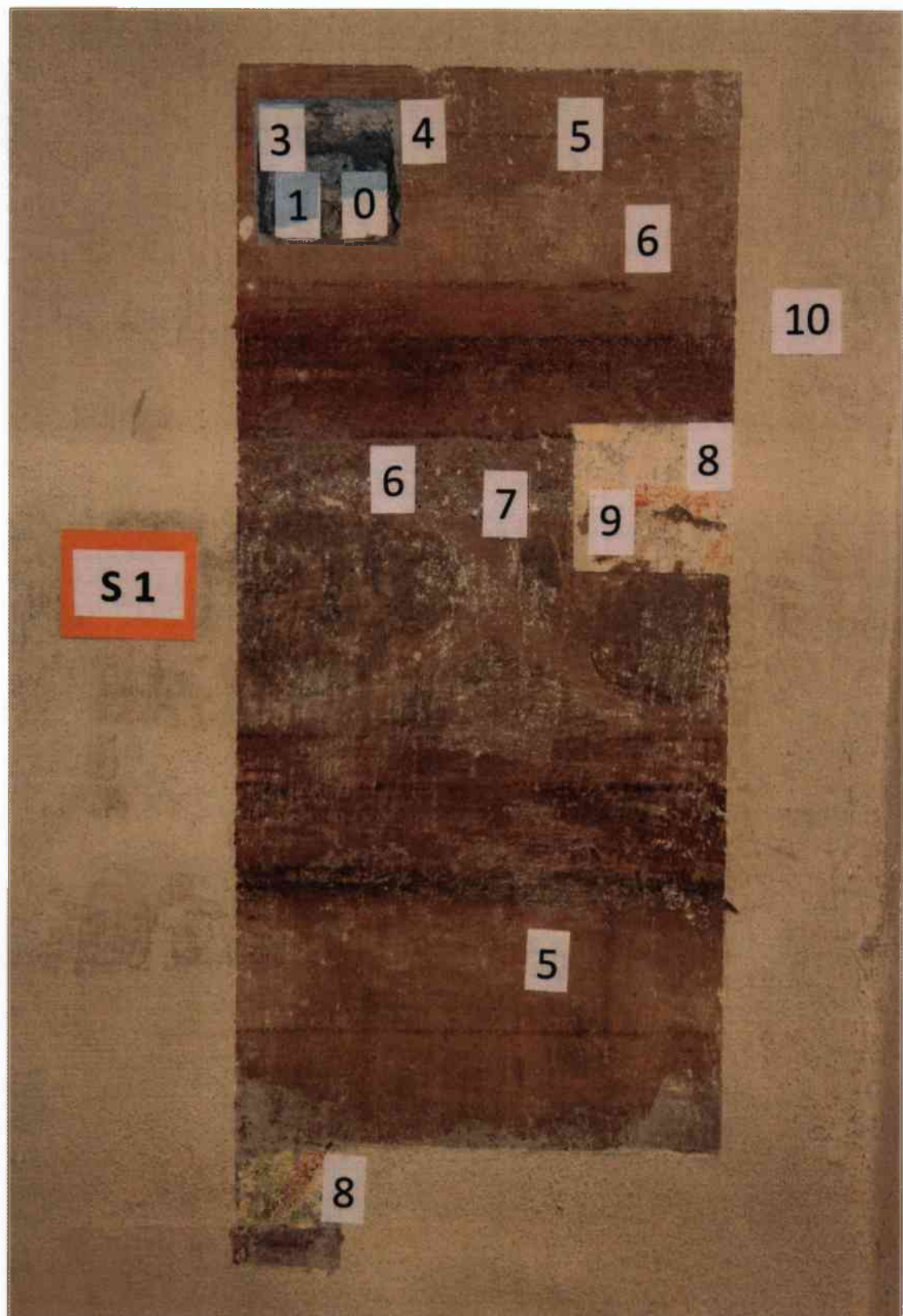
Reštaurátorský výskum interiéru objektu na dolnej ul. č. 29 v Banskej Štiavnici bol realizovaný v zmysle zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu a dokumentácia je spracovaná podľa vyhlášky Ministerstva Kultúry Slovenskej Republiky č. § 5 vyhlášky č. 253/2010, ktorou sa vykonáva pamiatkový zákon

S prihliadnutím na požiadavky Krajského pamiatkového úradu k očakávaným výsledkom a cieľu ako aj možnosť na získanie požadovaných informácií bol reštaurátorský výskum realizovaný tzv. deštruktívnym spôsobom s prienikom do stratigrafie zachovaných omietkových a náterových vrstiev. Plošný rozsah sondážneho výskumu nebol stanovený rozhodnutím krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica a tak bol realizovaný v maximálnej miere čo sa týka omietkových a náterových vrstiev do takej miery aby sa dal určiť nielen umelecko - historický vývoj interiéru objektu ale aj následné zmapovanie jednotlivých výtvarných prevedení výzdoby vo všetkých detailoch aby sa dala urobiť dôsledná rekonštrukcia jednotlivých stavebných etáp dochovaného interiéru, ktorú som následne prekreslil do grafických príloh. V prvom rade výskum smeroval k zmapovaniu najstaršej gotickej úprave a to do takej miery aby zároveň, keď sonda neniesla známky dochovania najstaršej vrstvy zásahy sa robili minimálne, aby bola čo najlepšie a najviac dochovaná najstaršia stavebná úprava s výtvarnou ako je v tomto prípade vrstva z obdobia regotizácie z rokov 1894- 1895 (ako je uvedené v knihe: „Vitráže na Slovensku“ vydavateľstvo Slovart 2006) nakoľko na túto vrstvu výtvarnej a stavebnej úpravy zaväzujú aj vitráže. Výskum bol zameraný aj na zmapovanie aj mladšej menej výtvarne hodnotnej vrstvy pravdepodobne z polovice 20. Storočia , ktorá bola prevedená šablónami a to až po následnom zavedení elektroinštalácie do objektu pred ktorou bola urobená len provizórna vysprávka ktorá bola funkčná krízovo nejaké obdobie. Poslednou úpravou je terajšia úprava z 80. rokov, ktorá sa realizovala počas reštaurátorských úpravách nie úplne odborných. V tomto období boli opravené aj vitráže a kompletne vymenená dlažba z 19 storočia , ktorú nahradila účastná. Rozmer jednotlivých sond bol determinovaný nálezovým situáciám a do takej miery aby bola vierohodne rekonštruovateľná každá vrstva. Takto zvolený spôsob umožňoval verifikovať kontrapozície vrstiev a vzájomne identifikovať vrstvy aj iných nálezových situáciách. Sondy, ktoré mali overovací charakter a neodkrývali notoricky už zistené z hľadiska omietkových vrstiev a náterov sú v popise označené iba základným spôsobom s charakteristikou muriva, omietkovej vrstvy a náterových vrstiev.

Sondážny výskum

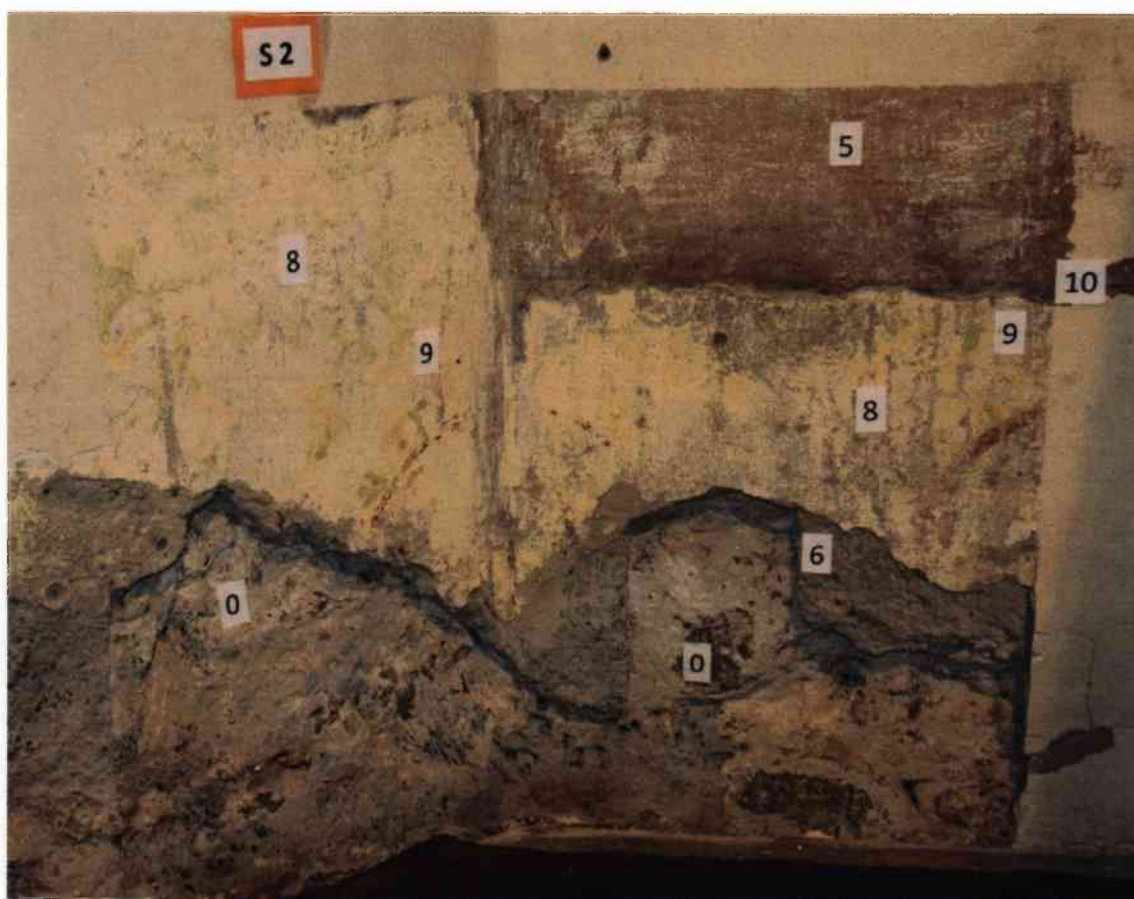
popis a stratigrafia

Sonda S1 – umiestnená na severovýchodnej stene oproti vstupu v dolnej časti na pravo od neogotického dreveného , polychromovaného a zláteného oltára zo začiatku 20.storočia z Krauslovej dielne

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 1** – fragmenty pôvodnej vápennej gotickej omietky aplikovanej v tenkej vrstve veľmi úsporne kopírovala pôvodné murivo nakoľko kaplnka bola súčasťou chudobinca nemocnice Sv. Alžbety z Thüringen dokumentárne spomínaný už v roku 1397. Vápenná vrstva je jemne nažltlo tónovaná prirodzenou patinou primeranej veku vápna.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov dreveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo – hnedej špáry hrúbky 0,5 cm a plastickej iluzívnej červenej rímasy v ktorej je vložený vlys iluzívne priestorovo riešeným opakujúcim sa gotickým štvorlístkom veľkosti 15 cm. Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia.
- 6** – sekundárna omietková vysprávka súvisiaca so zavedením elektroinštalácie v 20 storočí.

- 7 – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8 – v sonde sa nachádzajú fragmenty zvetranej výzdoby s polovice 20 storočia a to vyššie v pravo tenká sýta ohnivo červená linka, ktorá oddeľuje v tomto prípade bordúrou svetlo – žltú hornú plochu a dekoratívne zdobeným šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel. V tomto prípade sa v sonde nachádzajú aj v ľavej dolnej časti len fragmenty.
- 9 – premalby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
- 10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

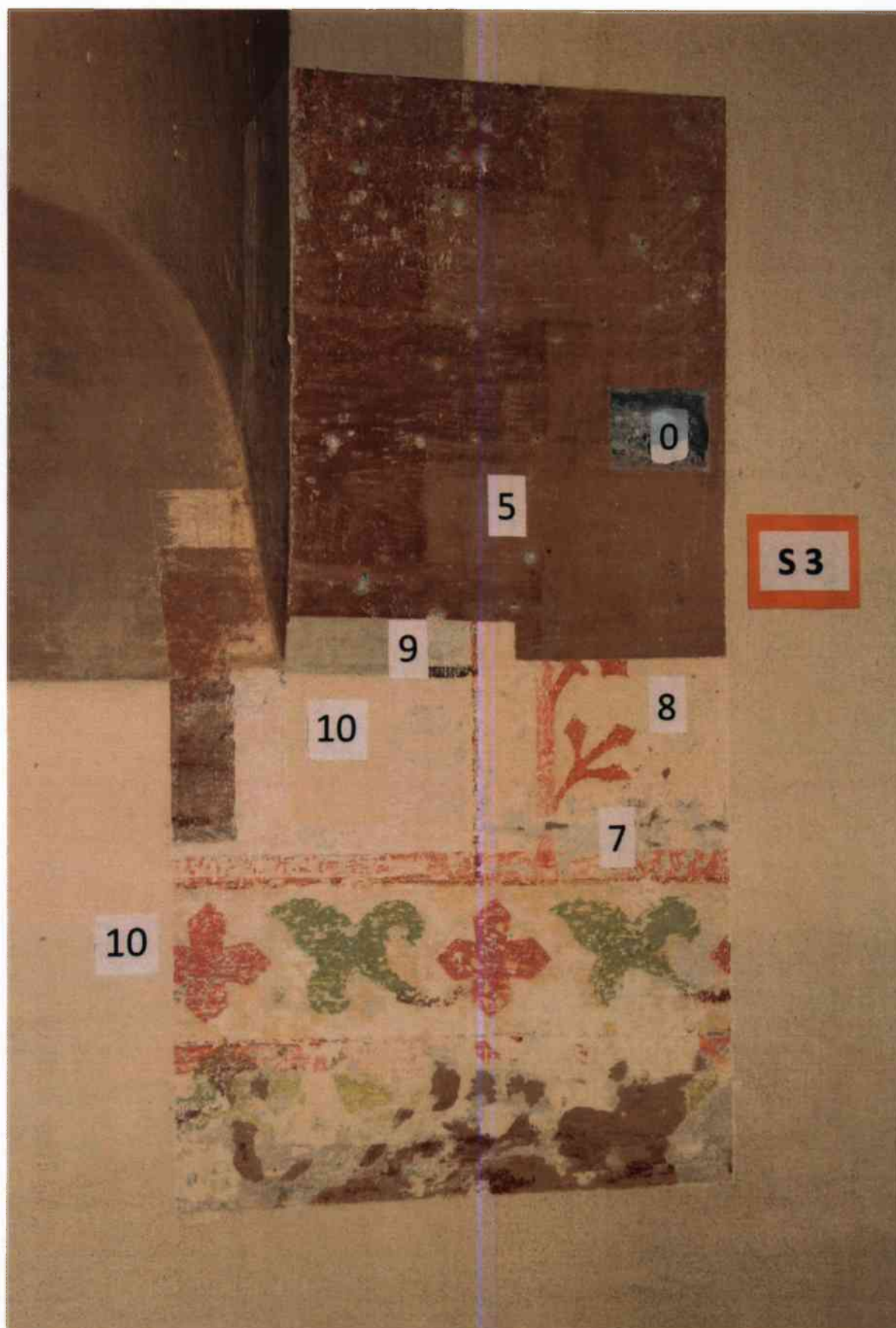
Sonda S2 – umiestnená na styku severnej a severovýchodnej stene oproti vstupu v dolnej časti na ľavo od neogotického dreveného , polychromovaného a zláteného oltára zo začiatku 20.storočia z Krauslovej dielne

- 0 – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5 – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. V tejto sonde vidno dolnú hranicu bez sokla.
- 6 – sekundárna omietková vysprávka súvisiaca so zavedením elektroinštalácie v 20 Storočí a v miestach zdeštruovaných soklových častí .
- 8 – v sonde sa nachádzajú fragmenty zvetranej výzdoby s polovice 20 storočia a to v celej ploche spodnej časti dekoratívne zdobeným šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel. V tomto prípade sa v sonde nachádzajú v dolnej časti len fragmenty.
- 9 – premaľby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
- 10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda S3 – umiestnená na východnej stene oproti vstupu v pravom dolnom rohu neogotickej úpravy pôvodne gotického okna umiestneného ako prvého napravo od neogotického dreveného , polychromovaného a zláteného oltára zo začiatku 20.storočia z Krauslovej dielne.

- 0 – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5 – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. A na hranách okna striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do okna potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny .

7 – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým

boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.

8 – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to pekne zachovaná

bordúra oddeľujúca vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo hrán okien je

svetlo – béžové kvadrovanie oddeľujúce tmavo- šedým pásom lemovaná

červeným rastlinným motívom od spodného sokla dekoratívne zdobeným

šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel. V tejto sonde sa nachádzajú len fragmenty.

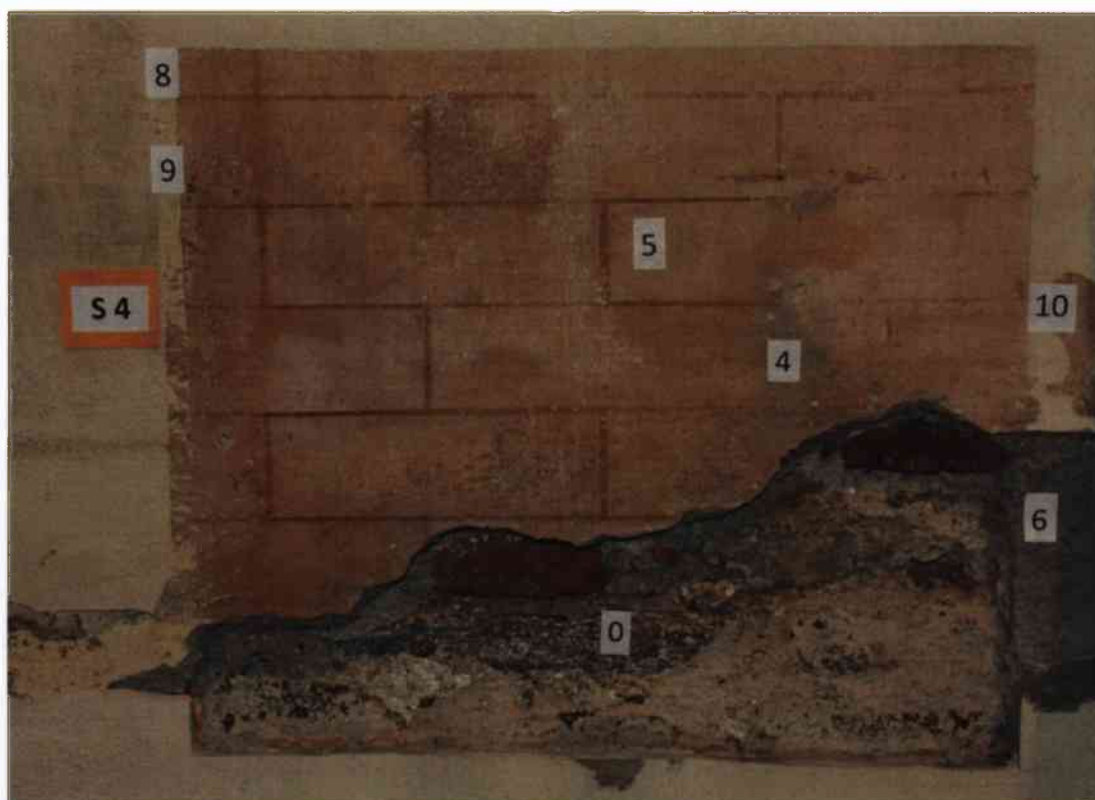
9 – premalby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice

20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .

10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva

aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru

kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

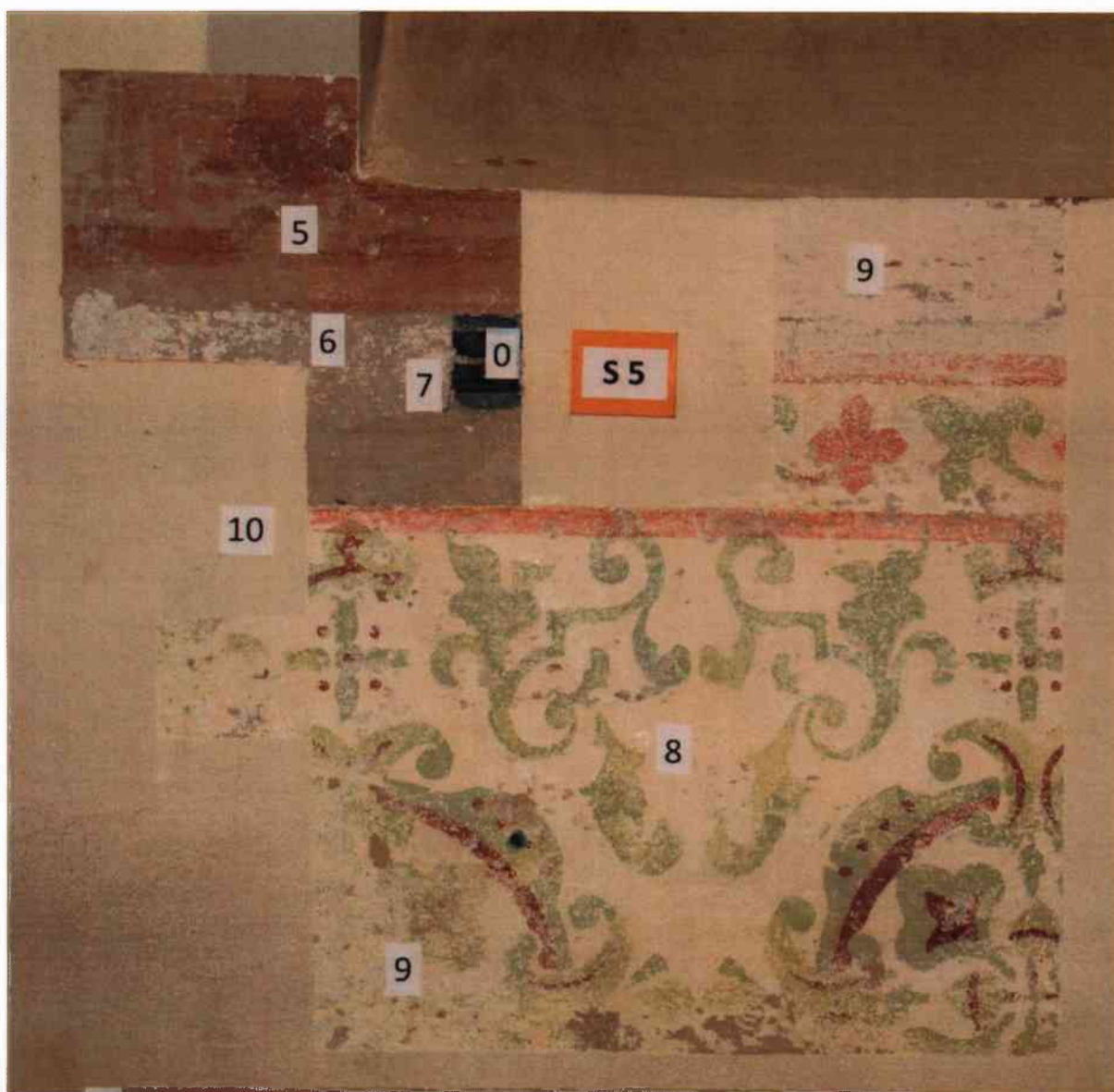
Sonda S4 – umiestnená na juhovýchodnej stene na pravo oproti vstupu pod oknom

- 0** – pôvodné prevažne kamenné gotické murivo v zvislých stenách miestami je miešané pálenou tehlou.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo - šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Vrstva omietky bola aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm .
- 6** – sekundárna omietková vysprávka súvisiaca so zavedením elektroinštalácie v 20. Storočí a v miestach zdeštruovaných soklových častí .
- 8** – v sonde sa nachádzajú fragmenty zvetranej výzdoby s polovice 20. storočia a to v celej ploche spodnej časti dekoratívne zdobeným šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80. rokoch 20. storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až dodnes.

Sonda S5 – umiestnená na juhovýchodnej stene na pravo oproti vstupu pod oknom

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. A na hranách okna striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do okna potom

dlhšia tehla smerom do bočnej steny .

6 – sekundárna omietková vysprávka súvisiaca so zavedením elektroinštalácie v 20 storočí a v miestach zdeštruovaných soklových častí .

7 – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.

8 – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to pekne zachovaná Bordúra oddeľujúca vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo hrán okien je svetlo – béžové kvadrovanie oddeľujúce tmavo- šedým pásom lemovaná

červeným rastlinným motívom od spodného sokla dekoratívne zdobeným šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel. V tejto sonde sa našla pekne zachovalá štvrtina šablóny na základe, ktorej by bola možná rekonštrukcia zrkadlovo opakujúceho sa šablónového vzoru.

- 9 – premalby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .
- 10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Šablóna, ktorá sa zrkadlovo opakuje

Sonda S6 – umiestnená na styku juhovýchodnej stene a južnej stene oproti vstupu .

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. A na hranách rebier sa nachádza červený Opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez.
- 7** – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-šedým pásom.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrsve nahradila svetlo šedá .
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S7 – umiestnená na južnej stene napravo od vstupu v pravom dolnom rohu neogotickej úpravy pôvodne gotického okna.

0 – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách

5 – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo-hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. A na hranách okna striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do okna potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny).

7 – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.

8 – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to pekne zachovaná Bordúra oddeľujúca vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo hrán okien je

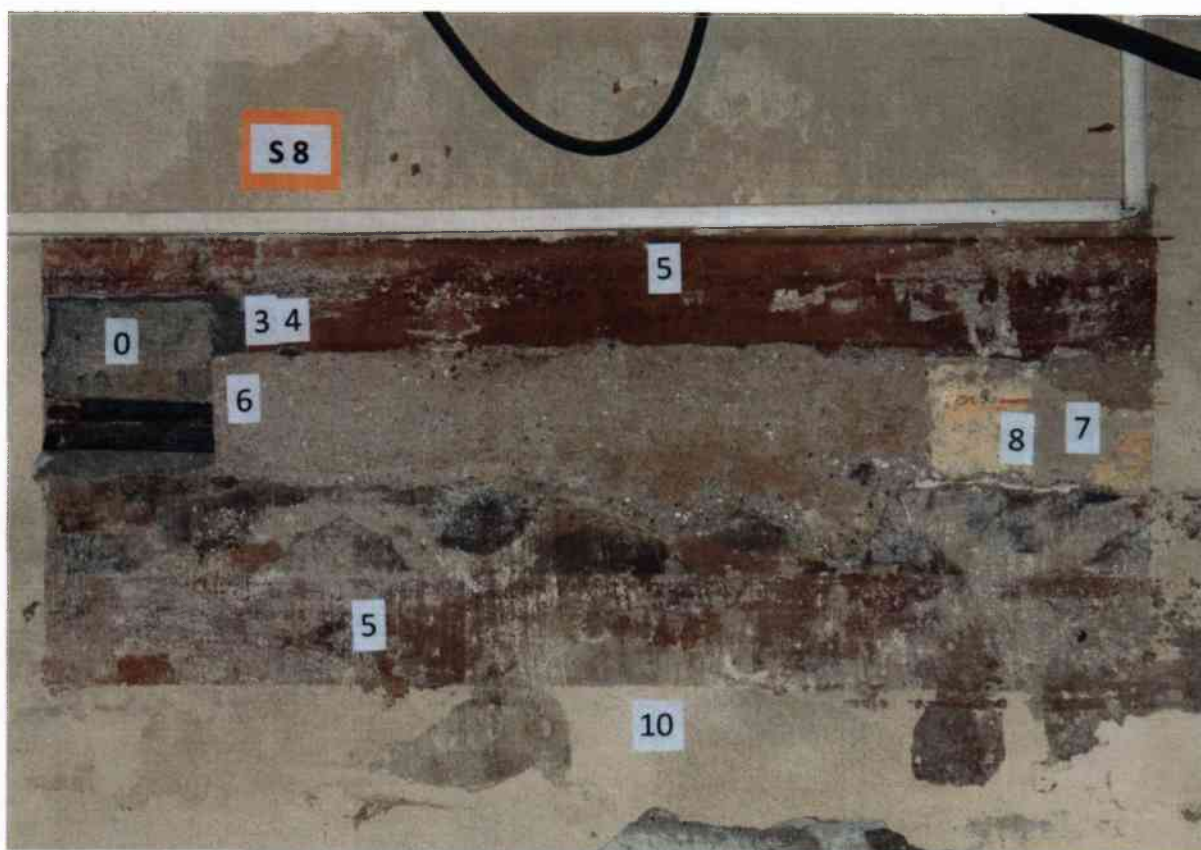

svetlo – béžové kvadrovanie oddelujúce tmavo- šedým pásom lemovaná červeným rastlinným motívom .

9 – premalby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .

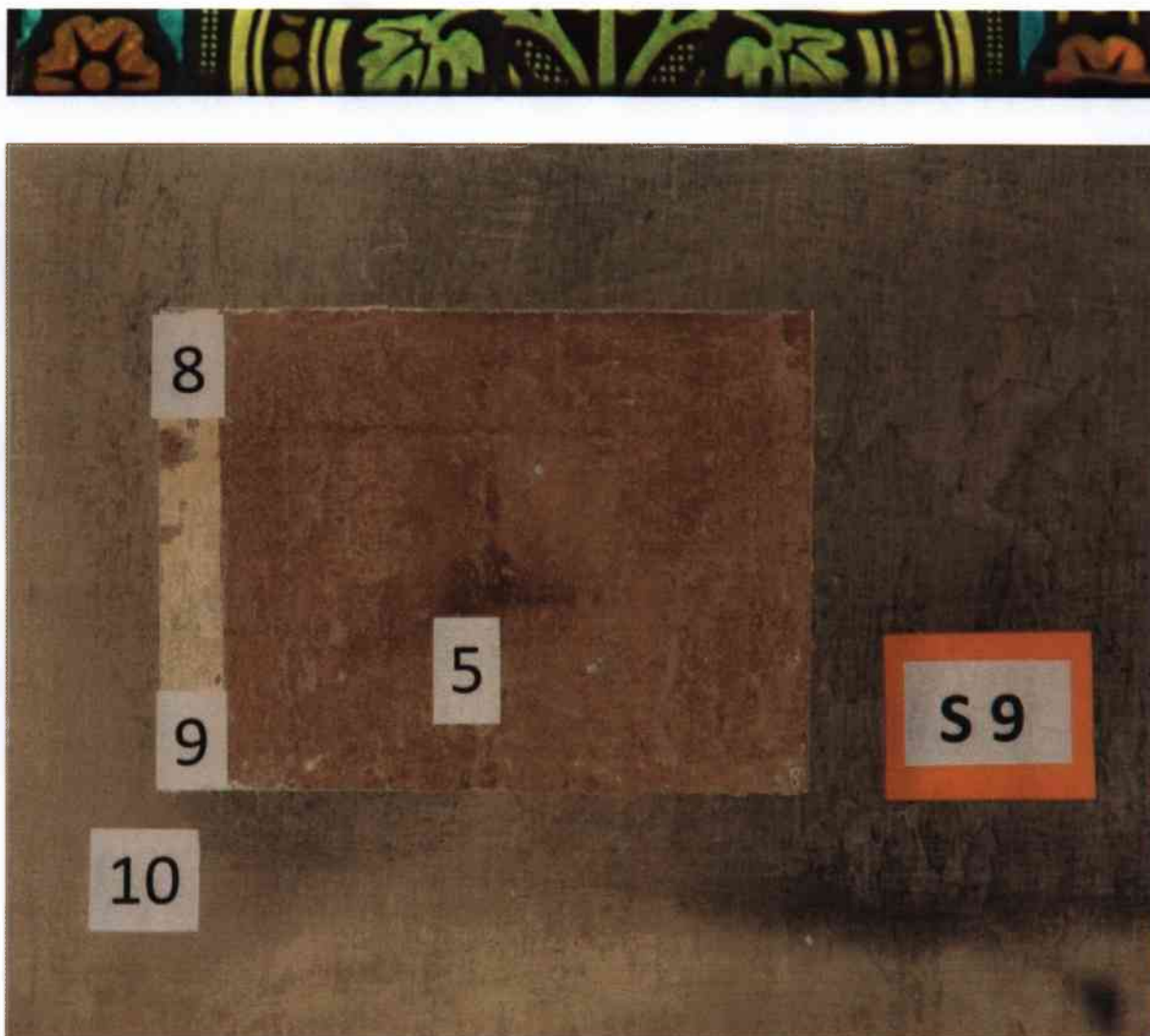
10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S8 – umiestnená na južnej stene napravo od vstupu

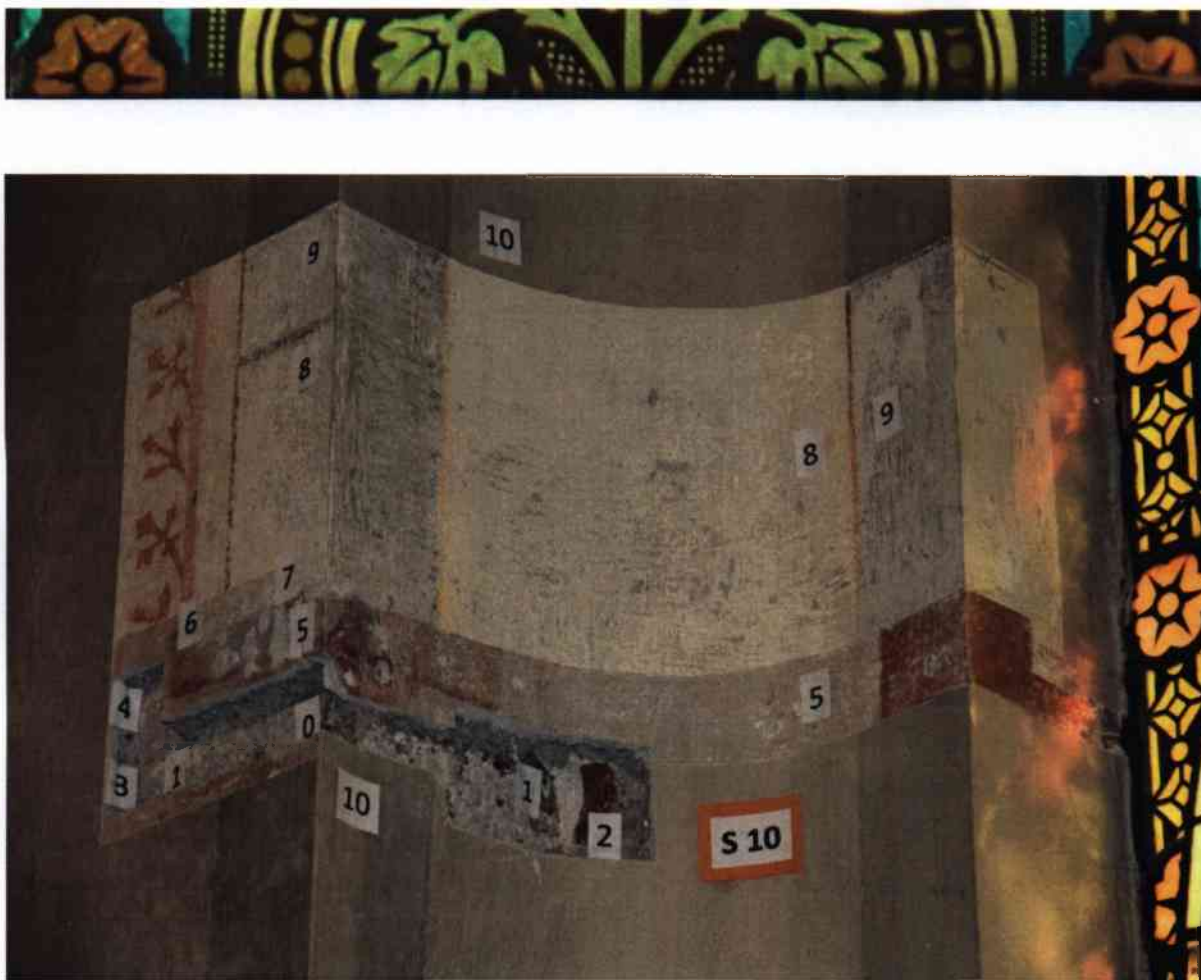
- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo-hnedej špáry hrúbky 0,5 cm a plastickej iluzívnej červenej rímasy v ktorej je vložený vlys iluzívne priestorovo riešeným opakujúcim sa gotickým štvorlístkom veľkosti 15 cm. Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia. Na hranách okna striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do okna potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny .
- 7** – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-šedým pásom.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S9 – umiestnená na východnej stene napravo od vstupu a napravo od sondy S8.

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo-hnedej špáry hrúbky 0,5 cm.
- 8** – v sonde sa nachádza vrstva s polovice 20 storočia .
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby .
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S10 – umiestnená na východnej stene oproti vstupu v dolnej časti na pravo od neogotického dreveného , polychromovaného a zláteného oltára zo začiatku 20.storočia z Krauslovej dielne

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 1** – fragmenty pôvodnej vápennej gotickej omietky aplikovanej v tenkej vrstve veľmi úsporne kopírovala pôvodné murivo nakoľko kaplnka bola súčasťou chudobinca nemocnice Sv. Alžbety z Thüringen dokumentárne spomínaný už v roku 1397. Vápenná vrstva je jemne nažltlo tónovaná prirodzenou patinou primeranej veku vápna.
- 2** – sekundárna výmurovka z obdobia regotizácie z rokov 1893 – 1895. Z pálenej tehly a vápenno cementovej omietky.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov dreveného

dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom

spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.

4 – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo.

Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.

5 – prvá výtvarene aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm.

Svetlo – hnedej špáry hrúbky 0,5 cm a na hranách okna striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do okna potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny). Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia.

6 – sekundárna omietková vysprávka súvisiaca so zavedením elektroinštalácie v 20 storočí.

7 – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.

8 – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to pekne zachovaná bordúra oddeľujúca vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo hrán okien je svetlo – béžové kvadrovanie oddeľujúce tmavo- šedým pásom lemovaná červeným rastlinným motívom .

9 – premalby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.

10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda S11 – umiestnená na rebre styku východnej a juhovýchodnej klenby stien oproti vstupu .

- 0** – pôvodný kamenný gotický článok rebra
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov dreveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.

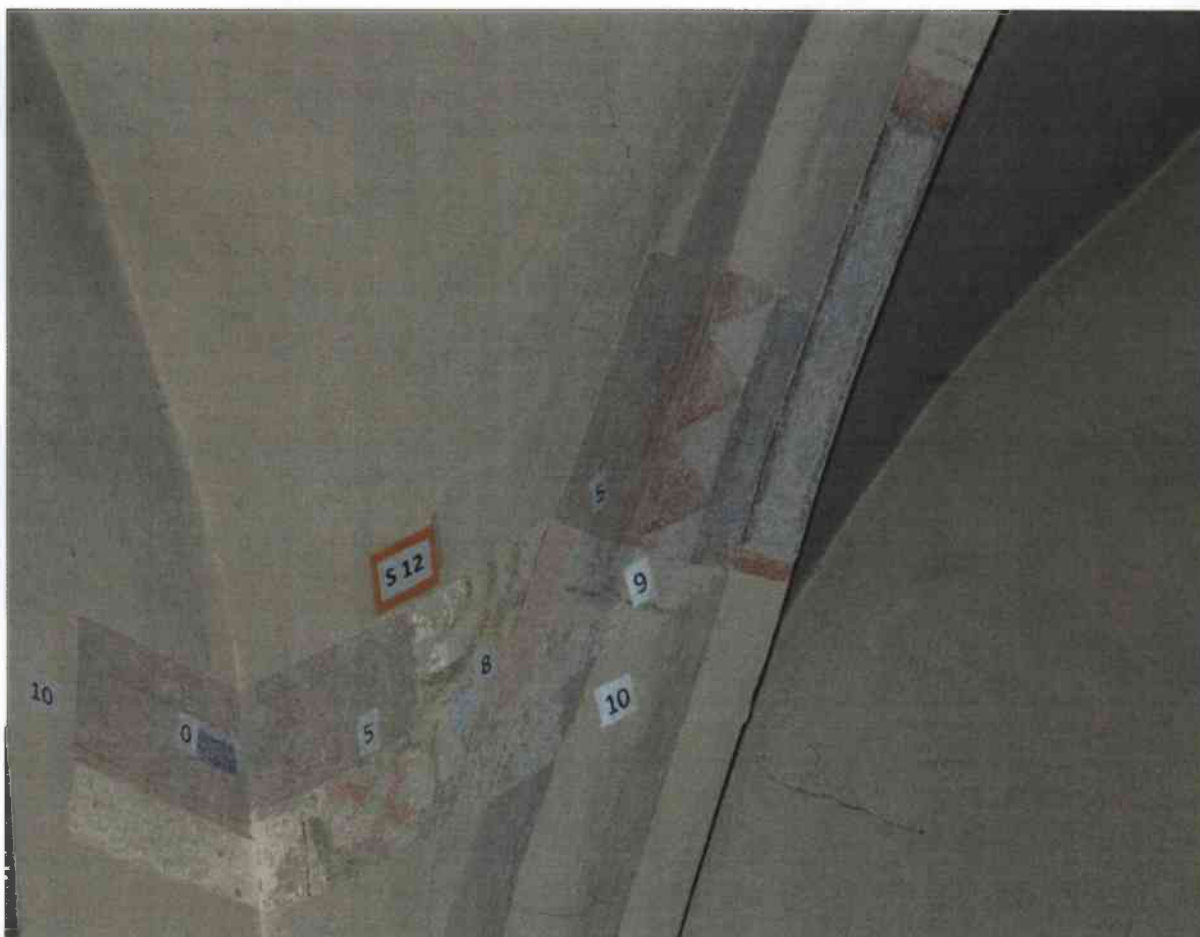

- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde v rebre pozostávajúcej zo svetlo šedého tieňovaného hranolu veľkosti 25 x 6 x 6 cm a tehlovo červeného hranolu 11 x 6 x 6 cm okrovej tehly a na hranách rebier sa nachádza červený tieňovaný opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez. V lunetách klenieb sa nachádza šedo okrová neutrálna plocha.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-šedým pásom. V lunetách sa opakujú šablonové nástenné maľby , ktoré obiehajú obodom rebier a luniet so stykom so zvislými stenami. Jedná sa o rastlinný motív zeleného výhonku stonky s listami ovíjajúceho sa do tvaru „S“ v bruškách sú vložené striedajúce sa kvety biely s modrým , ktoré majú len tri tenké lupene, ktoré na konci majú tri zuby. Medzi esíčkami výhonkov sa striedajú aj modré trojlístky ktoré sú v ornamente raz hore a raz dolu. Okolo vzoru je aj tmavo červený pás. Hlbšie do lunety sa nachádza ešte žltý trojlístok.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S12 – umiestnená na rebre styku severovýchodnej a východnej klenby stien oproti vstupu .

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo-hnedej špáry hrúbky 0,5 cm .

Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch

1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia.

Na hranách okna striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do okna potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny .

7 – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.

8 – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrováním oddeľujúce tmavo-šedým pásom. V lunetách sa opakujú šablónové nástenné maľby , ktoré obiehajú obodom rebier a luniet so stykom so zvislými stenami. Jedná sa o rastlinný motív zeleného výhonku stonky s listami ovíjajúceho sa do tvaru „S“ v bruškách sú

vložené striedajúce sa kvety biely s modrým , ktoré majú len tri tenké lupene, ktoré na konci majú tri zuby. Medzi esíčkami výhonkov sa striedajú aj modré trojlístky ktoré sú v ornamente raz hore a raz dolu. Okolo vzoru je aj tmavo červený pás. Hlbšie do lunety sa nachádza ešte žltý trojlístok.

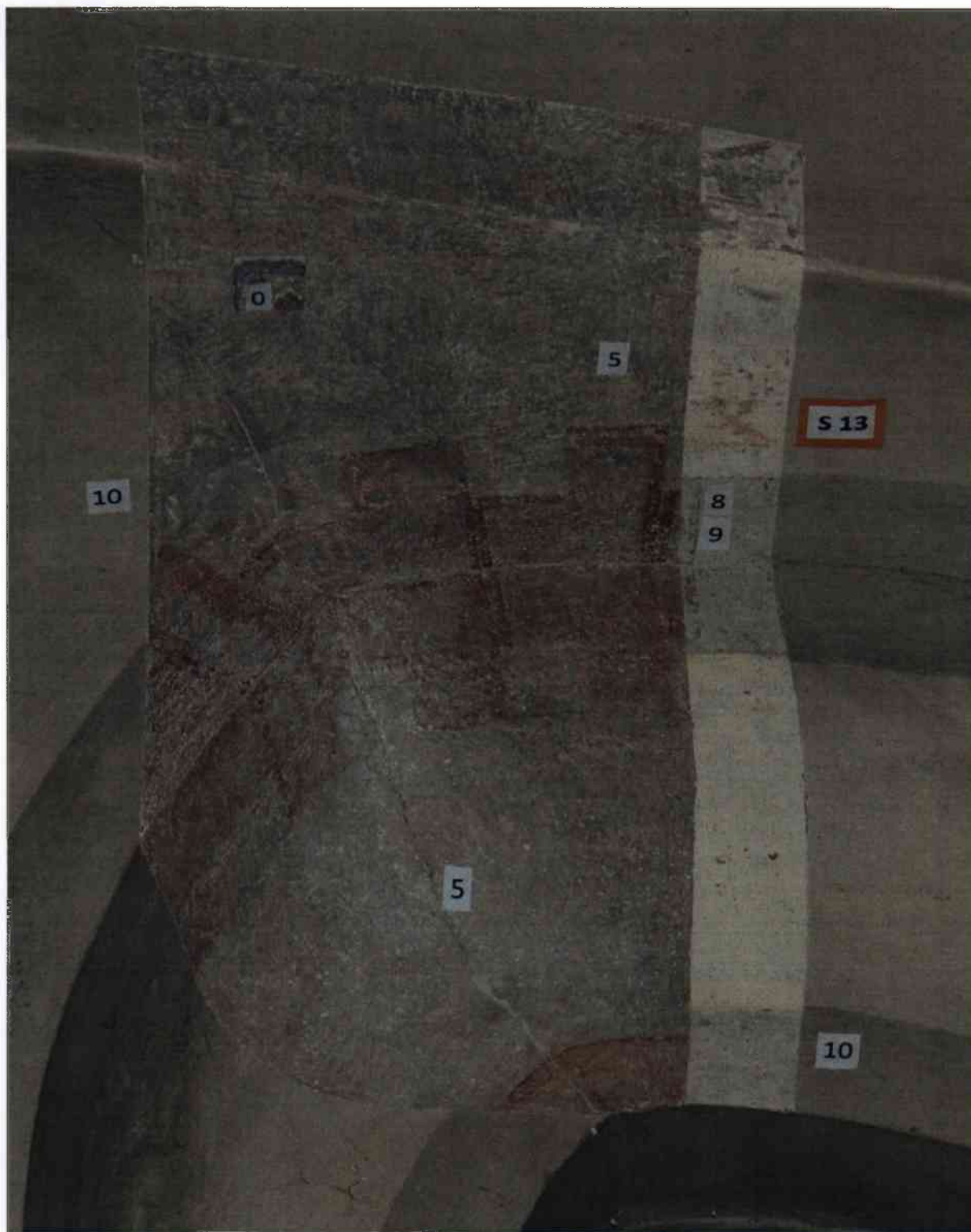
- 9** – premalby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S13 – umiestnená na východnej stene oproti vstupu v hornej časti na pravo od neogotického dreveného oltára zo začiatku 20.storočia

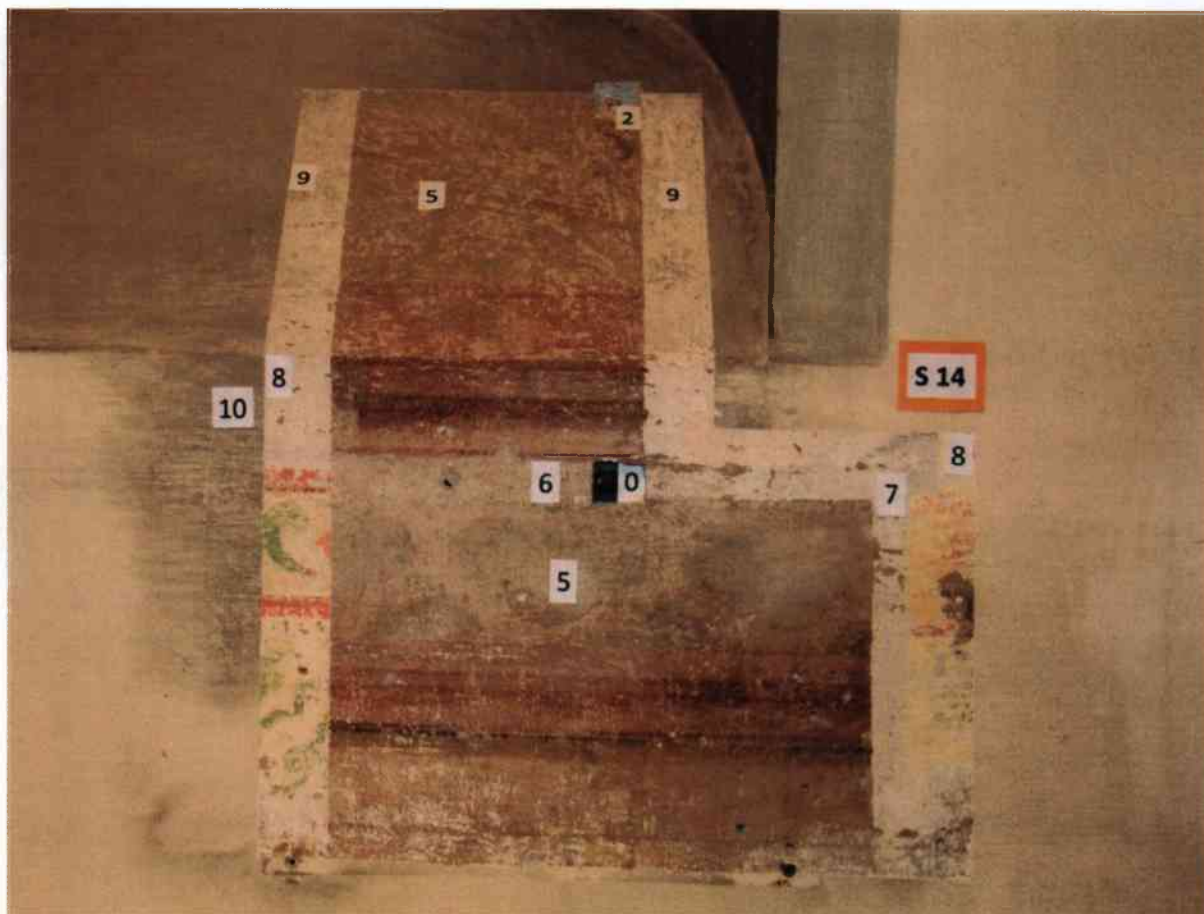
- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm.
Svetlo – hnedej špáry hrúbky 0,5 cm a na hranách okna striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do okna potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny .Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to pekne zachovaná bordúra oddeľujúca vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo hrán okien je svetlo – béžové kvadrovanie oddeľujúce tmavo- šedým pásom lemovaná červeným rastlinným motívom .
- 9** – premalby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.

10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo kaplnky až do dnes.

Sonda S14 – umiestnená na severnej stene oproti vstupu v dolnej časti na ľavo od neogotického dreveného ,polychromovaného a zláteného oltára zo začiatku 20.storočia.Na ľavej spodnej hrane pôvodne gotického okna.

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 2** – sekundárna výmurovka z obdobia regotizácie z rokov 1893 – 1895. Z pálenej tehly a vápenno cementovej omietky.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm.
Svetlo – hnedej špáry hrúbky 0,5 cm a plastickej iluzívnej červenej rímasy v ktorej je vložený vlys iluzívne priestorovo riešeným opakujúcim sa gotickým štvorlístkom veľkosti 15 cm. Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia.

- 6** – sekundárna omietková vysprávka súvisiaca so zavedením elektroinštalácie v 20 storočí.
- 7** – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8** – v sonde sa nachádzajú fragmenty zvetranej výzdoby s polovice 20 storočia a to vyššie v pravo tenká sýta ohnivo červená linka, ktorá oddeľuje v tomto prípade bordúrou svetlo – žltú hornú plochu a dekoratívne zdobeným šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel. V tomto prípade sa v sonde nachádzajú aj v ľavej dolnej časti len fragmenty.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia. V tomto prípade sa jedná o ďalší zošednutý vápenný náter.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda S15 – umiestnená na styku severnej stene a severovýchodnej stene oproti vstupu .

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. A na hranách rebier sa nachádza červený Opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez.
- 7** – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-šedým pásom.

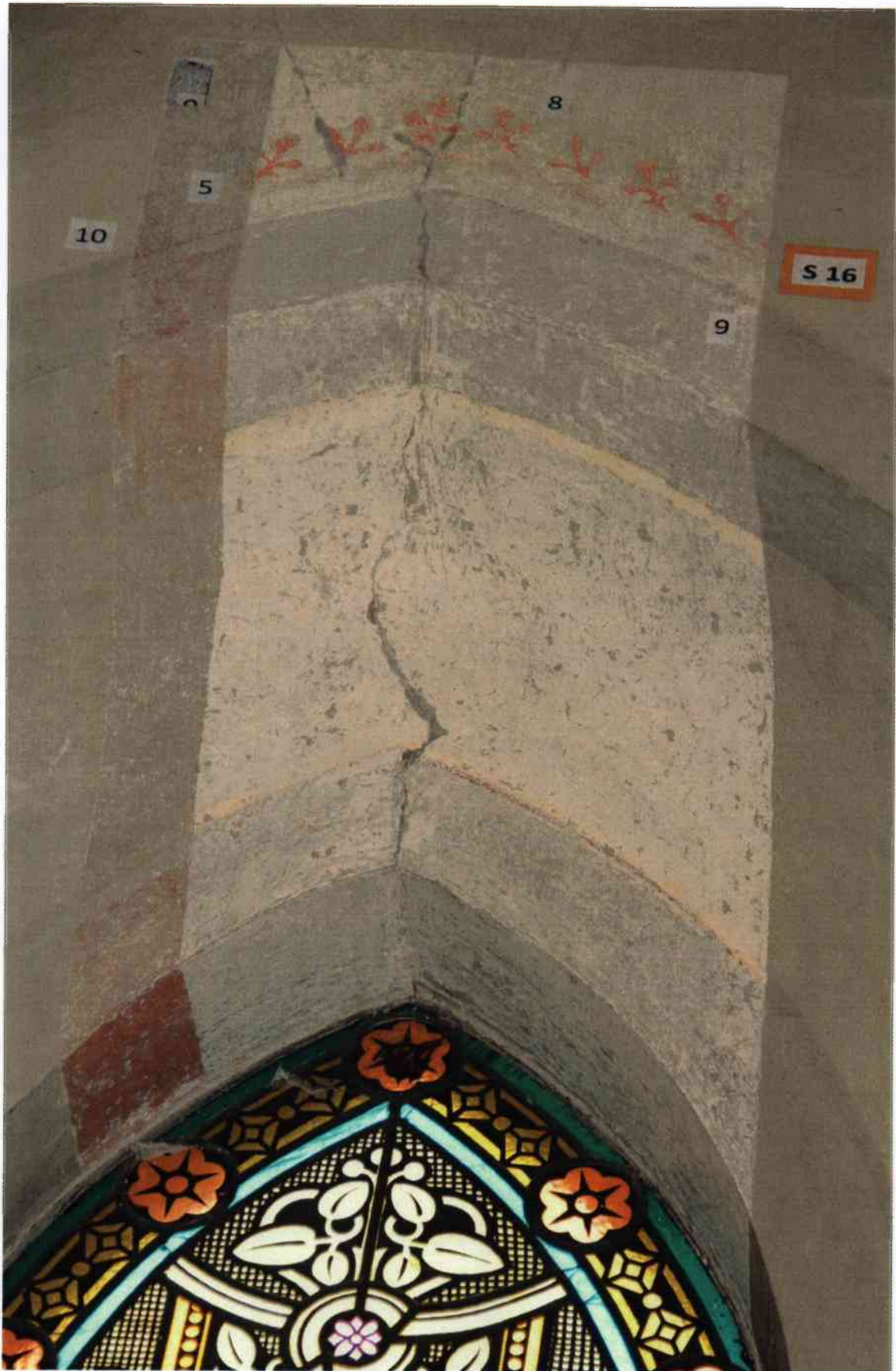

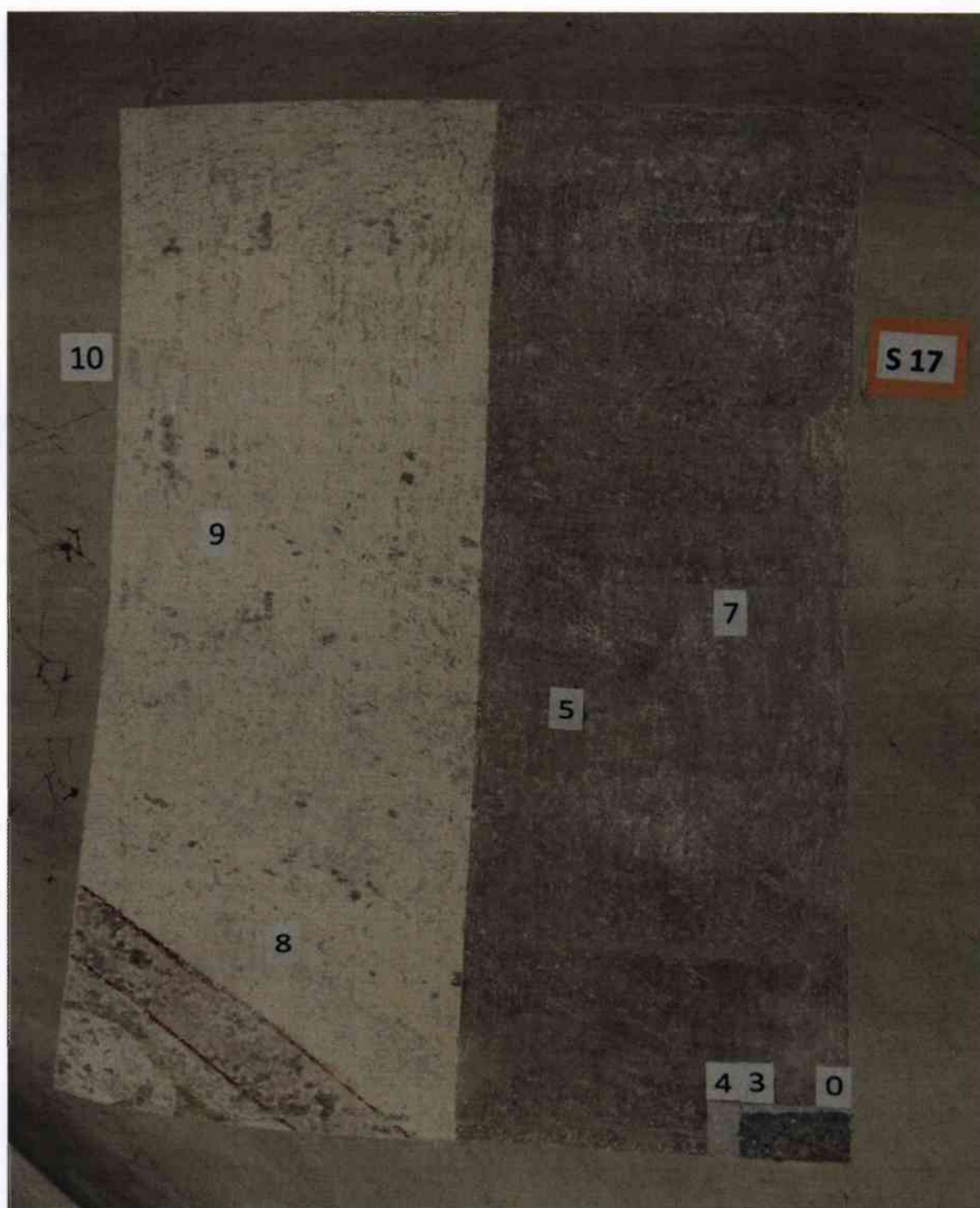

- 9 – premaľby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .
- 10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S16 – umiestnená na severnej stene oproti vstupu v hornej časti na ľavo od neogotického dreveného oltára zo začiatku 20.storočia

- 0 – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5 – prvá výtvare aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm.
Svetlo – hnedej špáry hrúbky 0,5 cm a na hranách okna striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do okna potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny). Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia.
- 8 – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to pekne zachovaná bordúra oddeľujúca vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo hrán okien je svetlo – béžové kvadrovanie oddeľujúce tmavo- šedým pásom lemovaná červeným rastlinným motívom .
- 9 – premaľby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
- 10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo kaplnky až do dnes.

Sonda S17 – umiestnená na lunete klenby severnej steny oproti vstupu .

0 – pôvodné gotické tehlové murivo na klenbe

3 – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom

plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.

- 4 – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5 – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde v rebre pozostávajúcej zo svetlo šedého tieňovaného hranolu veľkosti 25 x 6 x 6 cm a tehlovo červeného hranolu 11 x 6 x 6 cm okrovej tehly a na hranách rebier sa nachádza červený tieňovaný opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez. V lunetách klenieb sa nachádza šedo okrová neutrálna plocha.
- 8 – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-šedým pásom. V lunetách sa opakujú šablónové nástenné maľby , ktoré obiehajú obodom rebier a luniet so stykom so zvislými stenami. Jedná sa o rastlinný motív zeleného výhonku stonky s listami ovíjajúceho sa do tvaru „S“ v bruškách sú vložené striedajúce sa kvety biely s modrým , ktoré majú len tri tenké lupene, ktoré na konci majú tri zuby. Medzi esíčkami výhonkov sa striedajú aj modré trojlístky ktoré sú v ornamente raz hore a raz dolu. Okolo vzoru je aj tmavo červený pás. Hlbšie do lunety sa nachádza ešte žltý trojlístok.
- 9 – premaľby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .
- 10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S18 – umiestnená na styku severozápadnej a severnej stene oproti vstupu v dolnej časti na ľavo od neogotického dreveného , polychromovaného a zláteného oltára zo začiatku 20.storočia.Na ľavej spodnej hrane pôvodne gotického okna.

- 0 – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5 – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm.
Svetlo – hnedej špáry hrúbky 0,5 cm a plastickej iluzívnej červenej rímsy v ktorej je vložený vlys iluzívne priestorovo riešeným opakujúcim sa gotickým štvorlístkom veľkosti 15 cm. Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia.
- 6 – sekundárna omietková vysprávka súvisiaca so zavedením elektroinštalácie v 20 storočí.
- 7 – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8 – v sonde sa nachádzajú fragmenty zvetranej výzdoby s polovice 20 storočia a to vyššie v pravo tenká sýta ohnivo červená linka, ktorá oddeľuje v tomto prípade bordúrou svetlo – žltú hornú plochu a dekoratívne zdobeným šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel. V tomto prípade sa v sonde nachádzajú aj v ľavej dolnej časti len fragmenty.
- 10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda S19 – umiestnená na styku luniet klenby severnej steny a severozápadnej oproti vstupu .

- 0 – pôvodné gotické tehlové murivo na klenbe
- 5 – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde v rebre pozostávajúcej zo svetlo šedého tieňovaného hranolu veľkosti 25 x 6 x 6 cm a tehlovo červeného hranolu 11 x 6 x 6 cm okrovej tehly a

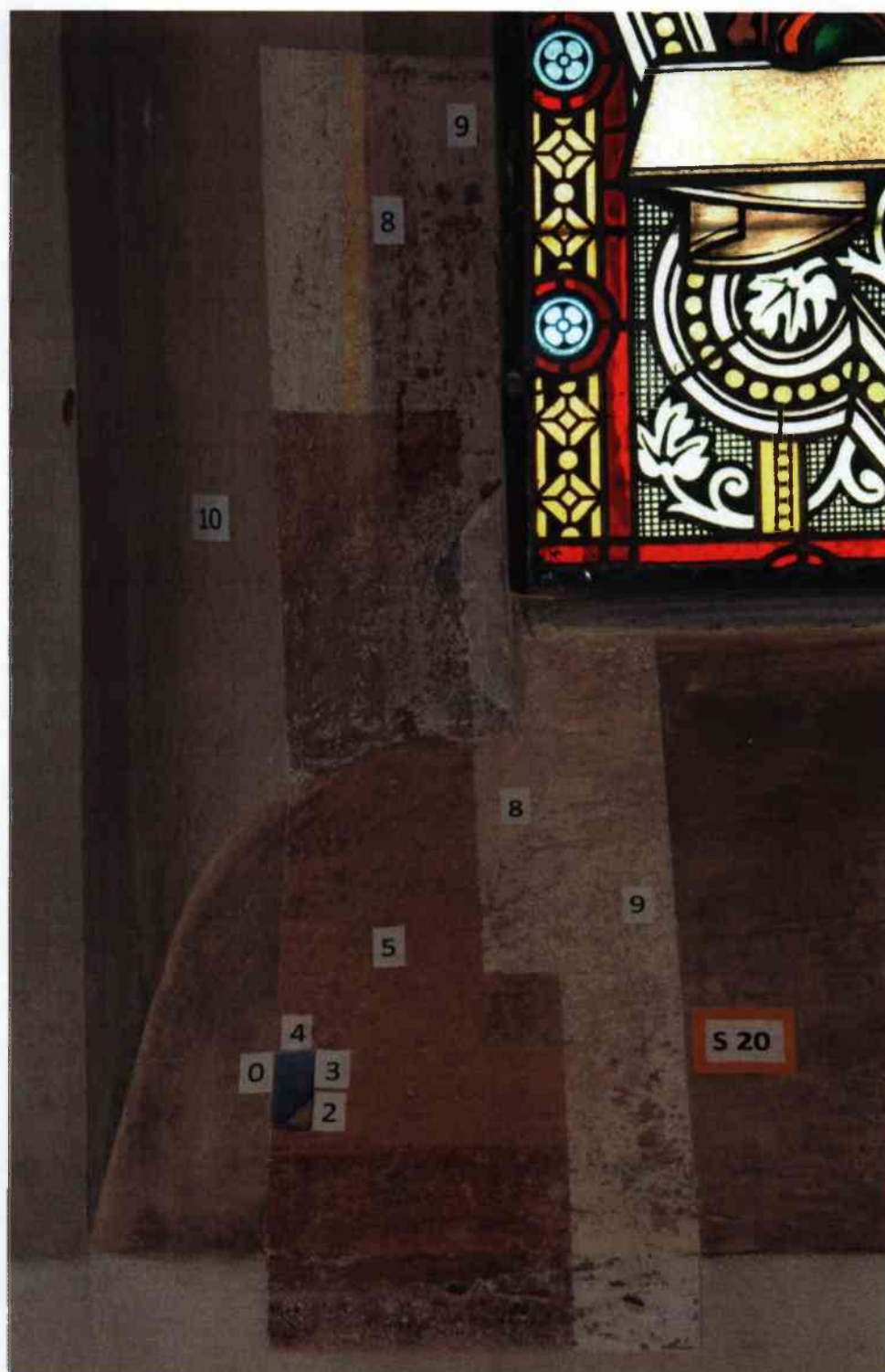
na hranách rebier sa nachádza červený tieňovaný opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez. V lunetách klenieb sa nachádza šedo okrová neutrálna plocha.

- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrováním oddeľujúce tmavo-šedým pásom. V lunetách sa opakujú šablónové nástenné maľby , ktoré obiehajú obvodom rebier a luniet so stykom so zvislými stenami. Jedná sa o rastlinný motív zeleného výhonku stonky s listami ovíjajúceho sa do tvaru „S“ v bruškách sú vložené striedajúce sa kvety biely s modrým , ktoré majú len tri tenké lupene, ktoré na konci majú tri zuby. Medzi esíčkami výhonkov sa striedajú aj modré trojlístky ktoré sú v ornamente raz hore a raz dolu. Okolo vzoru je aj tmavo červený pás. Hlbšie do lunety sa nachádza ešte žltý trojlístok.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .

10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S20 – umiestnená na severozápadnej stene v ľavo od vstupu v dolnej

v ľavom dolnom rohu pôvodne gotického okna a jej špalety na ľavo od neogotického oltára zo začiatku 20.storočia.

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 2** – sekundárna výmurovka z obdobia regotizácie z rokov 1893 – 1895. Z pálenej tehly a vápenno cementovej omietky.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej plochy a plastickej iluzívnej červenej rímsoy ktorá prebieha celým obvodom kaplnky pod dolnou hranou regotizovaného okna a vertikálne na hranách prebiehajúci červený pás vnútorného regotizovaného okna na ktorý nadväzuje vitráž z obdobia regotizácie z rokov 1893 – 1895.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to pekne zachovaná bordúra oddeľujúca vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo hrán okien je svetlo – béžové kvadrovanie oddeľujúce tmavo- šedým pásom po 34 cm.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
V tomto prípade sa jedná o ďalší zošednutý vápenný náter.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo kaplnky až do dnes.

Sonda S21 – umiestnená na severozápadnej stene oproti vstupu v dolnej časti na ľavo od neogotického dreveného, polychromovaného a zláteného oltára zo začiatku 20.storočia. Na ľavej spodnej hrane pôvodne gotického okna.

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej z plastickej iluzívnej červenej rímasy v ktorej je vložený vlys iluzívne priestorovo riešeným opakujúcim sa gotickým štvorlístkom veľkosti 15 cm. Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia. V tomto prípade zachovaná fragmentárne.
- 8** – v sonde sa nachádzajú fragmenty zvetranej výzdoby s polovice 20 storočia a to vyššie v pravo tenká sýta ohnivo červená linka, ktorá oddeľuje v tomto prípade bordúrou svetlo – žltú hornú plochu a dekoratívne zdobeným šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel. V tomto prípade sa v sonde nachádzajú aj v ľavej dolnej časti len fragmenty.

10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda S22 – umiestnená v krížení rebier na klenbe nad oltárnym stolom

- 0 – pôvodný kamenný gotický článok rebra v tejto sonde je zosekaná spodná hrana rebra .
- 1 – fragmenty pôvodnej vápennej gotickej omietky aplikovanej v tenkej vrstve veľmi úsporne kopírovala pôvodné murivo nakoľko kaplnka bola súčasťou chudobinca nemocnice Sv. Alžbety z Thuringen dokumentárne spomínaný už v roku 1397. Vápenná vrstva je jemne nažltlo tónovaná prirodzenou patinou primeranej veku vápna.
- 3 – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4 – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5 – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde v rebre pozostávajúcej zo svetlo šedého tieňovaného hranolu veľkosti 25 x 6 x 6 cm a tehlovo červeného hranolu 11 x 6 x 6 cm okrovej tehly a na hranách rebier sa nachádza červený tieňovaný opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez. V lunetách klenieb sa nachádza šedo okrová neutrálna plocha.
- 7 – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8 – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-šedým pásom. V lunetách sa opakujú šablónové nástenné maľby , ktoré obiehajú obvodom rebier a luniet so stykom so zvislými stenami. Jedná sa o rastlinný motív

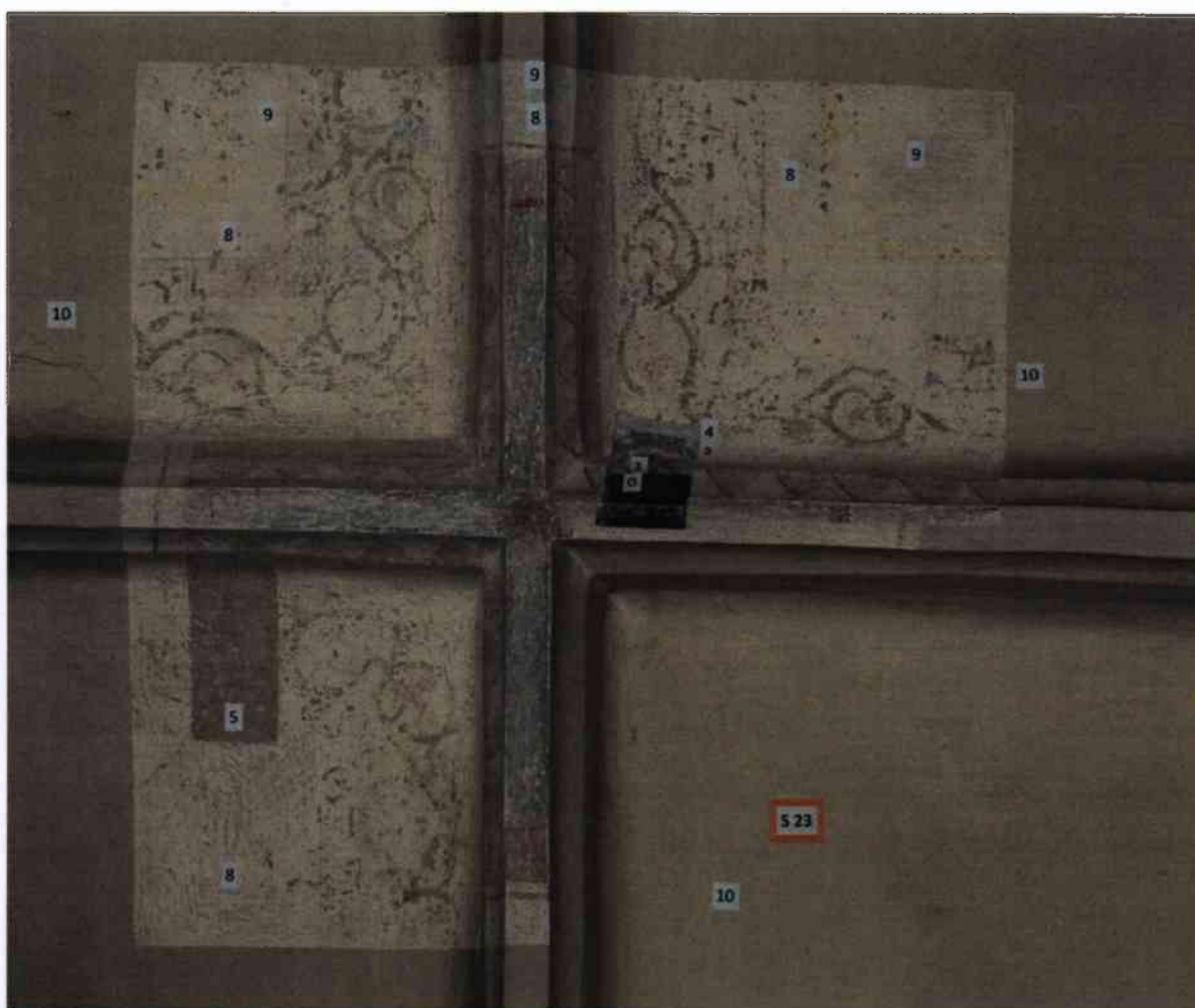

zeleného výhonku stonky s listami ovíjajúceho sa do tvaru „S“ v bruškách sú vložené striedajúce sa kvety biely s modrým , ktoré majú len tri tenké lupene, ktoré na konci majú tri zuby. Medzi esíčkami výhonkov sa striedajú aj modré trojlístky ktoré sú v ornamente raz hore a raz dolu. Okolo vzoru je aj tmavo červený pás. Hlbšie do lunety sa nachádza ešte žltý trojlístok.

9 – premalby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .

10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S23 – umiestnená v krížení rebier na klenbe pred píšťalami orgánu.

- 0** – pôvodný kamenný gotický článok rebra v tejto sonde je profil rebra vo výbornom stave .
- 1** – fragmenty pôvodnej vápennej gotickej omietky aplikovanej v tenkej vrstve veľmi úsporne kopírovala pôvodné murivo nakoľko kaplnka bola súčasťou chudobinca nemocnice Sv. Alžbety z Thüringen dokumentárne spomínaný už v roku 1397. Vápenná vrstva je jemne nažltlo tónovaná prirodzenou patinou primeranej veku vápna.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarene aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde v rebre pozostávajúcej zo svetlo šedého tieňovaného hranolu veľkosti 25 x 6 x 6 cm a tehlovo červeného hranolu 11 x 6 x 6 cm okrovej tehly a na hranách rebier sa nachádza červený tieňovaný opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez. V lunetách klenieb sa nachádza šedo okrová neutrálna plocha. V krížení rebier sa nachádza malý iluzívny červený štvorlístok
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-šedým pásom. V lunetách sa opakujú šablónové nástenné maľby , ktoré obiehajú obvodom rebier a luniet so stykom so zvislými stenami. Jedná sa o rastlinný motív

zeleného výhonku stonky s listami ovíjajúceho sa do tvaru „S“ v bruškách sú vložené striedajúce sa kvety biely s modrým , ktoré majú len tri tenké lupene, ktoré na konci majú tri zuby. Medzi esíčkami výhonkov sa striedajú aj modré trojlístky ktoré sú v ornamente raz hore a raz dolu. Okolo vzoru je aj tmavo červený pás. Hlbšie do lunety sa nachádza ešte žltý trojlístok.

- 9 – premalby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .
- 10 – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S24 – umiestnená na západnej stene naľavo od vstupu .

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. A na hranách omietok od dvier ako pri oknách sú striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do dverí potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny a z plastickej iluzívnej červenej rímasy v ktorej je vložený vlys iluzívne priestorovo riešeným opakujúcim sa gotickým štvorlístkom veľkosti 15 cm. Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia. V tomto prípade je výzdoba zachovaná najlepšie na základe ktorej je možné robiť aj rekonštrukciu v miestach kde je viditeľná menej.
- 7** – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to pekne zachovaná Bordúra oddeľujúca vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo hrán okien je svetlo – béžové kvadrovanie oddeľujúce tmavo- šedým pásom lemovaná červeným rastlinným motívom od spodného sokla dekoratívne zdobeným

šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel. V tejto sonde sa nachádzajú rovnako len fragmenty smerom nadol vôbec.

- 9** – premalby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá .
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S25 – umiestnená na styku severozápadnej a západnej steny

- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách v rohu riadne previazané
S čoho sa dá jednoznačne usúdiť, že táto časť muriva južnej steny je pôvodná.
- 1** – fragmenty pôvodnej vápennej gotickej omietky aplikovanej v tenkej vrstve
veľmi úsporne kopírovala pôvodné murivo nakoľko kaplnka bola súčasťou
chudobinca nemocnice Sv. Alžbety z Thüringen dokumentárne spomínaný už
v roku 1397. Vápenná vrstva je jemne nažltlo tónovaná prirodzenou patinou
primeranej veku vápna.
- 2** – ďalšia vápenná vrstva respektíve náhodne nájdený fragment pôvodnej
renesančnej omietky z roku 1574 . V celom objekte zachovanej len v tejto sonde.
Je možné že počas prestavby kostolíka na hradbu boli upravované aj interiéry.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom
plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného
dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom
spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca
plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo.
Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 –
1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej
výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm.
Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to fragmentárne zachovaná
od spodného sokla dekoratívne zdobeným šablónovým kruhovým vzorom, ktorý
sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice
20. storočia .

- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes. V hranách okien sa biely vápenný náter strieda s tmavším – šedým okrajom širokým 10 cm.

Sonda S26 – umiestnená na severozápadnej stene na ľavo od vstupu nad chórom

- 0** – pôvodné prevažne kamenné gotické murivo v zvislých stenách miestami je miešané pálenou tehľou.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.

- 4** – vyrovnávajúca svetlo - šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Vrstva omietky bola aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm .
- 7** – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8** – v sonde sa nachádza svetložltý náter výzdoby s polovice 20 storočia a to v celej ploche.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda S27 – umiestnená na styku severnej a severozápadnej steny naľavo od vstupu nad chórom .

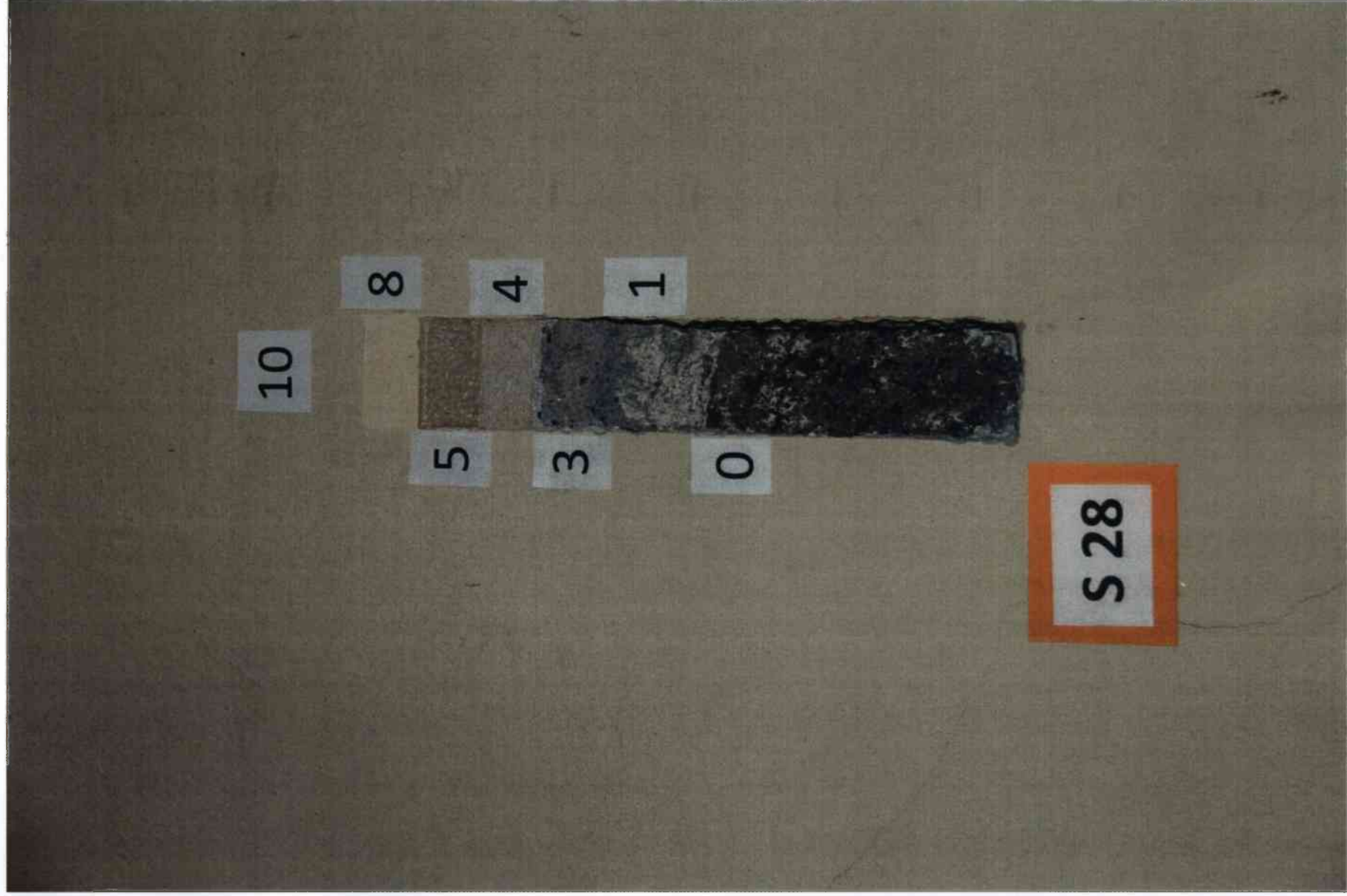
- 0** – pôvodné kamenné gotické murivo v zvislých stenách v rohu riadne previazané S čoho sa dá jednoznačne usúdiť, že táto časť muriva južnej steny je pôvodná. V sonde sa našla pôvodná gotická konzola na ktorú aplikovali vápenno – cementovú omietku vrstva č. 3 a 4
- 1** – fragmenty pôvodnej vápennej gotickej omietky aplikovanej v tenkej vrstve veľmi úsporne kopírovala pôvodné murivo nakoľko kaplnka bola súčasťou chudobinca nemocnice Sv. Alžbety z Thüringen dokumentárne spomínaný už v roku 1397. Vápenná vrstva je jemne nažltlo tónovaná prirodzenou patinou primeranej veku vápna.

- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo - šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Vrstva omietky bola aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo-hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. A na hranách rebier sa nachádza červený Opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-šedým pásom. V lunetách sa opakujú šablónové nástenné maľby , ktoré obiehajú obvodom rebier a luniet so stykom so zvislými stenami. Jedná sa o rastlinný motív zeleného výhonku stonky s listami ovíjajúceho sa do tvaru „S“ v bruškách sú vložené striedajúce sa kvety biely s modrým , ktoré majú len tri tenké lupene, ktoré na konci majú tri zuby. Medzi esíčkami výhonkov sa striedajú aj modré trojlístky ktoré sú v ornamente raz hore a raz dolu. Okolo vzoru je aj tmavo červený pás. Hlbšie do lunety sa nachádza ešte žltý trojlístok. V sonde sa nachádza cíp tohto ornamentu.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania, ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda S28 – umiestnená na západnej stene na ľavo od vstupu nad chórom

- 0** – pôvodné prevažne kamenné gotické murivo v zvislých stenách.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo - šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Vrstva omietky bola aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo-hnedej špáry hrúbky 0,5 cm .
- 8** – v sonde sa nachádza svetložltý náter výzdoby s polovice 20 storočia a to v celej ploche.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

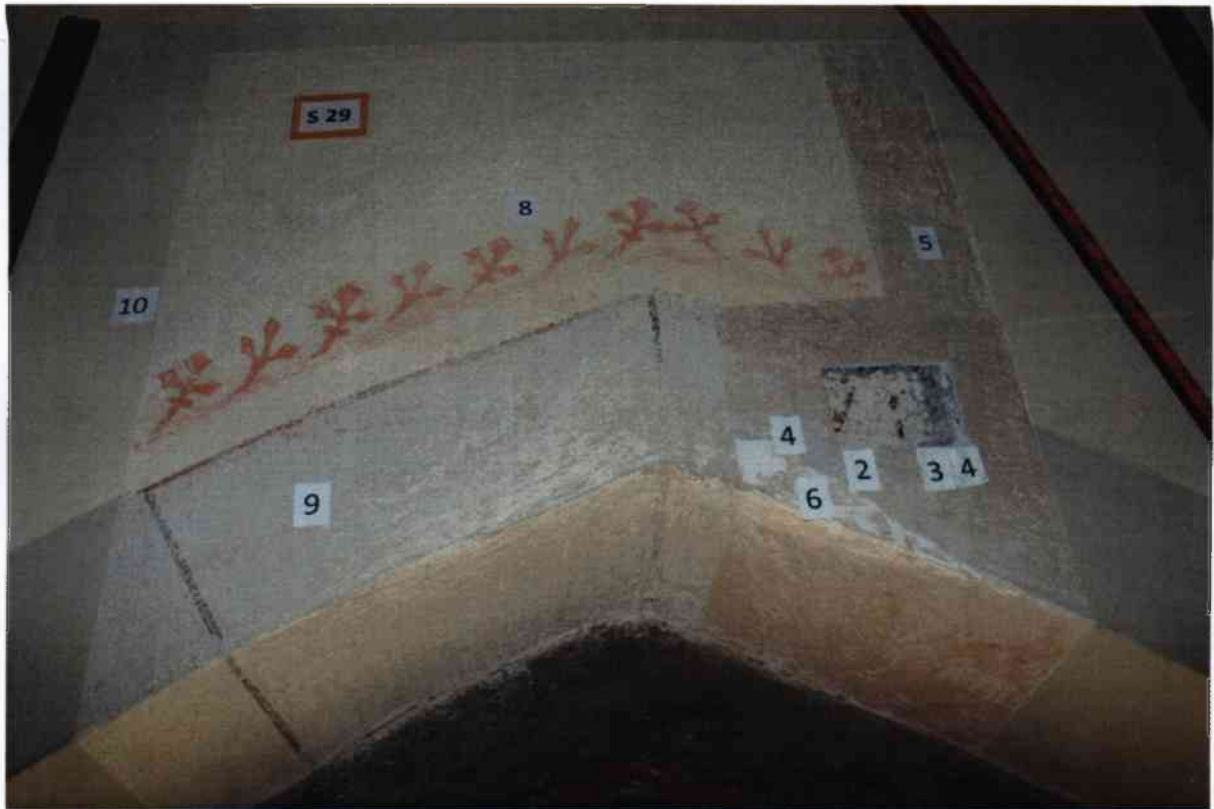
Sonda S29 – umiestnená na západnej stene nad vstupom a chórom v lomení regotizujúceho oblúka.

- 2** – sekundárna výmurovka z obdobia regotizácie z rokov 1893 – 1895. Z pálenej tehly a vápenno cementovej omietky.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného

- dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Rovnako bola omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarene aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo – hnedej špáry hrúbky 0,5 cm a na hranách okna striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do dverí potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny). Výzdoba je z obdobia regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895 na ktorú nadväzujú vitráže z rovnakého obdobia.
- 6** – sekundárna omietková vysprávka súvisiaca so zavedením elektroinštalácie v 20 storočí. V tomto prípade sa jedná o sekundárnu sadrovú vysprávku z toho istého obdobia.
- 8** – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia a to pekne zachovaná bordúra oddeľujúca vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo hrán okien je svetlo – béžové kvadrovanie oddeľujúce tmavo- šedým pásom lemovaná červeným rastlinným motívom .
- 9** – premalby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda S30 – umiestnená na styku dápadnej steny a klenby s rebrom nad chórom .

0 – pôvodné kamenné gotické rebro zachovalé v celku s murivom v rohu nie je

Previazané s južnou stenou z čoho sa dá jednoznačne usúdiť, že táto časť muriva južnej steny nie je pôvodná ale sekundárna.

1 – fragmenty pôvodnej vápennej gotickej omietky aplikovanej v tenkej vrstve

veľmi úsporne kopírovala pôvodné murivo nakoľko kaplnka bola súčasťou chudobinca nemocnice Sv. Alžbety z Thüringen dokumentárne spomínaný už v roku 1397. Vápenná vrstva je jemne nažltlo tónovaná prirodzenou patinou primeranej veku vápna.

2 – sekundárna výmurovka z obdobia regotizácie z rokov 1893 – 1895. Z pálenej tehly a vápenno cementovej omietky.

4 – vyrovnávajúca svetlo - šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo.

Vrstva omietky bola aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.

5 – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm.

Svetlo-hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. A na hranách rebier sa nachádza červený

Opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez. Plochy v lunete sú okrovo šedé neutrálne.

8 – v sonde sa nachádza výzdoba s polovice 20 storočia . Na rebrách je kvadrovanie

ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-

šedým pásom. V lunetách sa opakujú šablónové nástenné maľby , ktoré obiehajú

obvodom rebier a luniet so stykom so zvislými stenami. Jedná sa o rastlinný motív

zeleného výhonku stonky s listami ovíjajúceho sa do tvaru „S“ v bruškách sú

vložené striedajúce sa kvety biely s modrým , ktoré majú len tri tenké lupene,

ktoré na konci majú tri zuby. Medzi esíčkami výhonkov sa striedajú aj modré

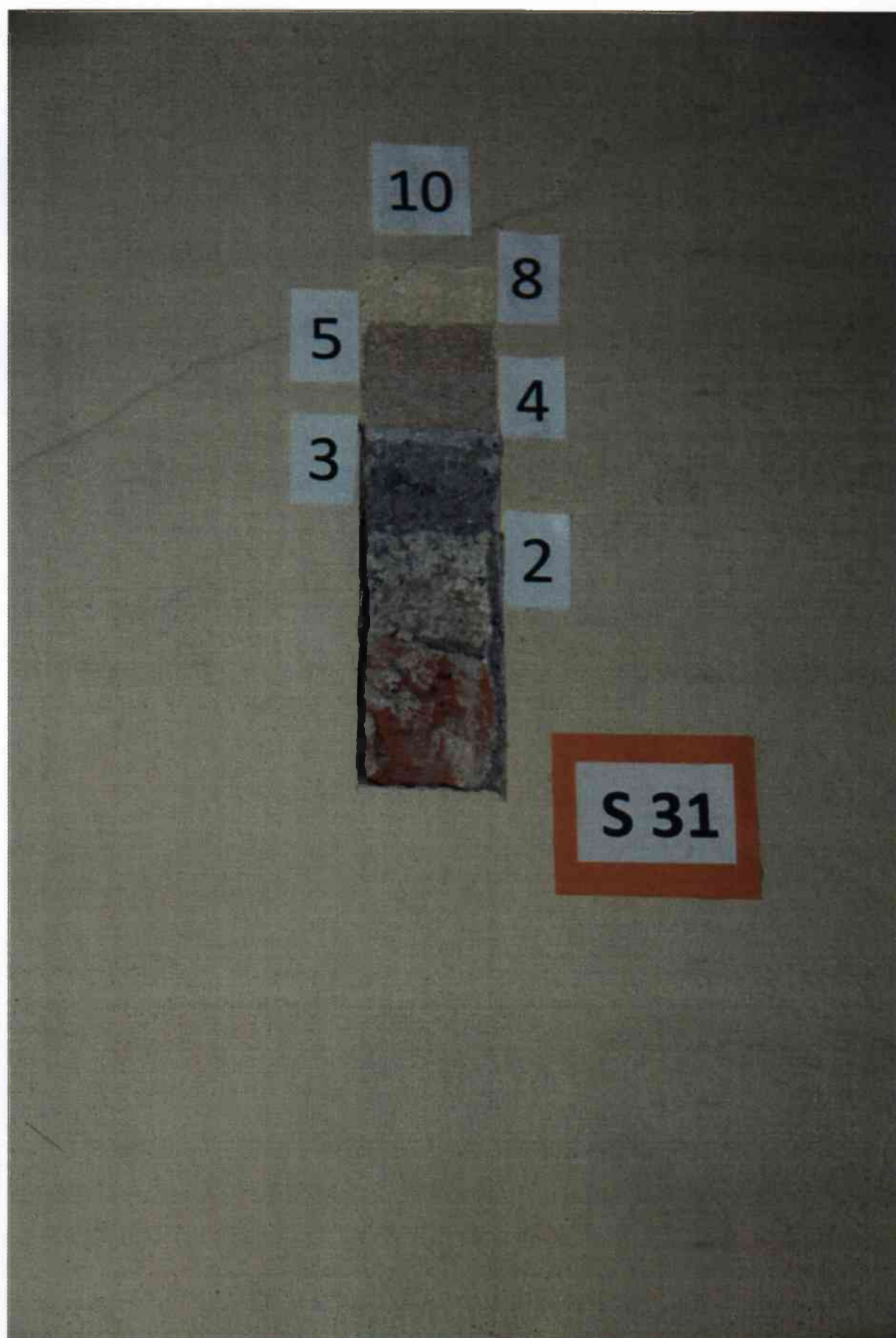

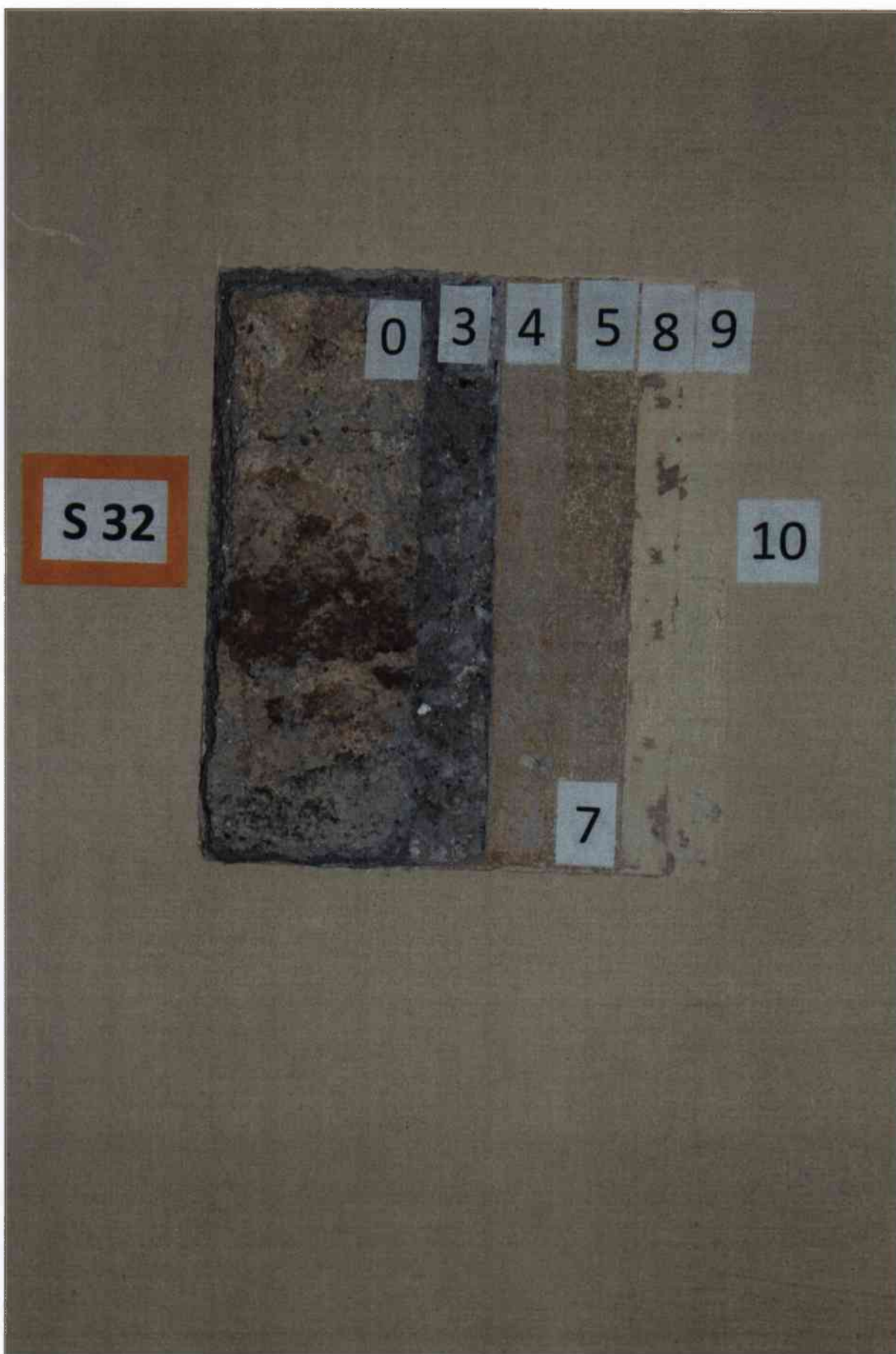
trojlístky ktoré sú v ornamente raz hore a raz dolu. Okolo vzoru je aj tmavo červený pás. Hlbšie do lunety sa nachádza ešte žltý trojlístok. V sonde sa nachádza cíp tohto ornamentu.

- 9** – premaľby, ktoré súvisia s predchádzajúcou vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia týkajú sa kvadrovania, ktorú v tejto vrstve nahradila svetlo šedá.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda S31 – umiestnená na západnej stene na pravo od vstupu nad chórom

- 2** – sekundárna výmurovka z obdobia regotizácie z rokov 1893 – 1895. Z pálenej tehly a vápenno cementovej omietky.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov dreveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo - šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Vrstva omietky bola aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo-hnedej špáry hrúbky 0,5 cm .
- 8** – v sonde sa nachádza svetložltý náter výzdoby s polovice 20 storočia a to v celej ploche.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia.

Sonda S32 – umiestnená na južnej stene na pravo od vstupu nad chórom

- 0** – pôvodné prevažne kamenné gotické murivo v zvislých stenách miestami je miešané pálenou tehľou.
- 3** – podkladová tmavo-šedá vrstva vápenno - cementovej omietky s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno - cementovom spojive. Omietka aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 4** – vyrovnávajúca svetlo - šedá vrstva vápenno – cementovej omietky obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Vrstva omietky bola aplikovaná počas regotizácie kaplnky v rokoch 1893 – 1895.
- 5** – prvá výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva neogotickej výzdoby v sonde pozostávajúcej zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. Svetlo–hnedej špáry hrúbky 0,5 cm .
- 7** – svetlo - šedý studený tón vápenného náteru, ktorým boli provizórne zatreté sekundárne tmely veľmi neestetickým spôsobom.
- 8** – v sonde sa nachádza svetložltý náter výzdoby s polovice 20 storočia a to v celej ploche.
- 9** – premaľby, ktoré súvisia s touto vrstvou a opravy výzdoby s polovice 20. storočia.
- 10** – posledná úprava výzdoby zošednutá a stmavnutá biela vápenná vrstva aplikovaná v 80 rokoch 20.storočia, ktorá výzorovo je na stenách interiéru kaplnky až do dnes.

Sonda v dlažbe – umiestnená na styku severozápadnej steny na ľavo od vstupu a dlažbou pod chórom. Sonda bola urobená do hĺbky cca 20 cm pod úroveň terajšej dlažby, ktorá je z obdobia rekonštrukcie z 80. Rokov 20 storočia. V sonde nebola

nájdená ani pôvodná gotická – tehlová podlaha len úlomky tehál. Dokonca nebola nájdená ani dlažba z regotizujúceho obdobia z rokov 1893 – 1895. Domnievam sa ,že z toho dôvodu, že dlažba bola poškodená bolo ju nutné vymeniť a tak aby sa dostali na úroveň nivity začiatku točitého liatinového schodišťa z čias regotizácie dlažbu odstránili a nahradili súčasnou. Je možné, že zvyšky pôvodnej dlažby sa môžu ešte nachádzať pod drevenými lavicami alebo vyvýšenou katedrou pri oltári.

Nakoľko objekt naďalej slúži na liturgické účely nebolo možné urobiť rozsiahlejší výskum pôvodnej dlažby ale na potvrdenie, že súčasná nivelita je totožná s nivelitou s obdobia regotizácie z čias 1893 – 1895 vzhľadom k omietkam a pôvodnej výzdobe ho považujem za dostačujúci aby sa mohol vyhotoviť návrh na reštaurovanie a rekonštrukciu tej najhodnotnejšej a teda rozsahom najzachovalejšej vrstvy , ktorá v tomto prípade je vrstva z čias regotizácie kaplnky z rokov 1893 – 1895.

Vyhodnotenie sondážneho výskumu

Požadovaným cieľom vykonaného reštaurátorského výskumu bolo celkové zmapovanie interiéru kaplnky Sv. Alžbety Uhorskej z hľadiska umelecko – historického vývoja so zameraním na výtvarnú výzdobu v jednotlivých obdobiach od vzniku kostolíka v 14. storočí ako kostol mestského chudobinca, nemocnice Sv. Alžbety z Thüringen dokumentárne spomínaným už v roku 1397. Nakoľko Na príslušných úradoch (Mestský Úrad Banská Štiavnica, Farský Úrad Banská Štiavnica a Pamiatkový Úrad Banská Bystrica pracovisko Banská Štiavnica nie je žiadna dokumentácia o jednotlivých stupňoch vývoja či prestavby z hľadiska histórie ani z hľadiska zavádzania moderných infraštruktúr – elektroinštalácie a kúrenia a dokonca ani z reštaurovania - renovácie z 80 rokov. 20 storočia. Dokonca ani z poslednej tzv. „údržby“ prevedenej Ondrejom Binderom v roku 2011.

Pri vzniku gotického kostolíka v roku 1397 tým, že bol kostolík súčasťou chudobinca bol dispozične postavený prevažne z kameňa v hmote stavby. Jednotlivé lunety klenby boli postavené z pálenej tehly. Jednotlivé kamenné rebrá boli vyhotovené v kameni s jednoduchým profilom spočívajúcich na konzolách, ktoré zostali zachované do dnes. Stratigraficky označené **č.0.** Gotické okná boli širšie cca o 40 cm. Pôvodná gotická omietka **č.1** bola nanesená len veľmi úsporne dalo by sa skôr hovoriť o hrubšom nátery. Žiaľ dalo by sa skôr predpokladať z rozsondovania, že sa pôvodné omietky zachovali len minimálne na zvislých stenách skoro vôbec.

V roku 1574 bol kostolík premenený, ktorý s názvom „Krupinská“ alebo „Svätoantonská“ Slúžil za mestskú bránu. Z tejto prestavby sa zachovala vápenná omietka len v sonde č.25 inak vôbec. Kde je označená ako **č.2** len v tomto prípade.

V roku 1879 bola mestská brána zručená a z ponechaného sanktuária niekdajšieho kostola bol adaptovaný na kaplnku. V tomto období bola dobudovaná aj južná stena

kostolíka. Stratigraficky označená **č.2** v ostatných sondách. Netrvalo dlho a kostolík sa v roku 1893 – 1895 dočkal najväčšej nielen vonkajšej ale aj vnútornej úpravy , ktorá v hmote je zachovaná až do dnešného obdobia. Počas prestavby sa gotické okná zúžili a okenné špalety nadobudli tvar oblúku. Do okenných otvorov boli vložené vitráže, ktoré boli vyrobené v Berlíne a sú zachované podnes. Pôvodné gotické omietky boli natoľko zničené, že ich nahradili dvojvrstvovými . Hrubšej podkladovej tmavo-šedej vrstve vápenno - cementovej omietky **č.3** s obsahom plniva riečneho svetlého piesku veľkosti 2 – 3 mm a úlomkov drveného dreveného uhlia v rozmedzí 1 – 5 mm v tmavo šedom vápenno – cementovom spojive. A jemnejšej vyrovnávajúcej svetlo - šedej vrstvy vápenno – cementovej omietky **č.4** obsahujúca plnivo riečneho svetlého piesku veľkosti 1mm a vápenno - cementové spojivo. Na túto omietku bola aplikovaná prvá neogotická výtvarne aj umelecko - historicky najhodnotnejšia vrstva výzdoby prevedenej technikou fresco-secco **č.5** pozostávajúcej vo zvislých stenách prevažne zo svetlo okrovej tehly veľkosti 7,5 x 25,5 cm. A svetlo-hnedej špáry hrúbky 0,5 cm. Na hranách omietok od dvier ako pri boli oknách striedajúce sa iluzívne v kladení smeru tmavo - červenej tehly (dlhšia tehla raz smerom do dverí prípadne okna potom dlhšia tehla smerom do bočnej steny a z plastickej iluzívnej červenej rímasy , ktorá horizontálne obieha kaplnku po celom obvode v mieste spodnej hrany okien v ktorej bol vložený vlys iluzívne priestorovo riešeným opakujúcim sa gotickým štvorlístkom veľkosti 15 cm. V lunetách klenieb sa nachádza šedo okrová neutrálna plocha. A rebrá boli pozostávajúce zo svetlo šedého tieňovaného hranolu veľkosti 25 x 6 x 6 cm a tehlovo červeného hranolu 11 x 6 x 6 cm okrovej tehly a na hranách rebier sa nachádzal červený tieňovaný opakujúci sa trojuholníkovitý zuborez. V krížení rebier sa nachádzal malý iluzívny červený štvorlístok. Súčasťou výzdoby bol aj sokel ktorý sa v tomto prípade nezachoval ani vo fragmente a to vplyvom vlhkosti a zasolenia. Táto výzdoba bola viditeľná v takmer neporušenom stave až do obdobia

zavádzania elektroinštalácie v prvej polovici 20 storočia. Keď za hlavnú líniu vedenia elektroinštalácie takmer po celom obvode si zvolili práve miesto kde bol iluzívne maľovaný štvorlístok s iluzívnymi rímsami. Po zavedení elektroinštalácie Jednotlivé drážky boli vyplnené sekundárnou omietkovou vysprávkou č.6 a v miestach zdeštruovaných soklových častí . Tam kde boli úbytky po klincoch, či strieľaní boli v tomto období jednoducho vyplnené sadrou. Na sekundárnu omietku aplikovali ochranný šedý náter č.7 tzv. do stratena bez výtvarnej úpravy. Takto vyzerajúca maľba bola exponovaná dlhší čas asi z dôsledku krízy.

Asi až okolo polovice 20 storočia pravdepodobne pred druhou svetovou vojnou č.8 a následne po nej bola kaplnka opätovne opravená č.9 druhou výtvarne a historicky menej hodnotnou dekoratívnou výzdobou, ktorá na zvislých stenách pozostávala prevažne zo svetlo žltého náteru v zvislých stenách. Na rebrách bolo kvadrovanie ako okolo hrán okien so svetlo – béžovým kvadrovaním oddeľujúce tmavo-šedým pásom. V lunetách sa opakovali šablonové nástenné maľby , ktoré obiehali obvodom rebier a luniet so stykom so zvislými stenami. Jednalo sa o rastlinný motív zeleného výhonku stonky s listami ovíjajúceho sa do tvaru „S“ v bruškách sú vložené striedajúce sa kvety biely s modrým , ktoré majú len tri tenké lupene, ktoré na konci majú tri zuby. Medzi esíčkami výhonkov sa striedali aj modré trojlístky ktoré boli v ornamente raz hore a raz dolu. Okolo vzoru je aj tmavo - červený pás. Hlbšie do lunety sa nachádzal ešte žltý trojlístok. Bordúra oddeľujúca horizontálne obvodom kaplnky cca 5 cm pod spodným krajom okien vrchnú svetlo – žltú plochu v ktorej okolo okien a dverí svetlo – béžové kvadrovanie oddeľujúce tmavo- šedým pásom lemovaná červeným rastlinným motívom od spodného sokla dekoratívne zdobeným šablónovým kruhovým vzorom, ktorý sa zrkadlovo opakuje až po spodok teda sokel.

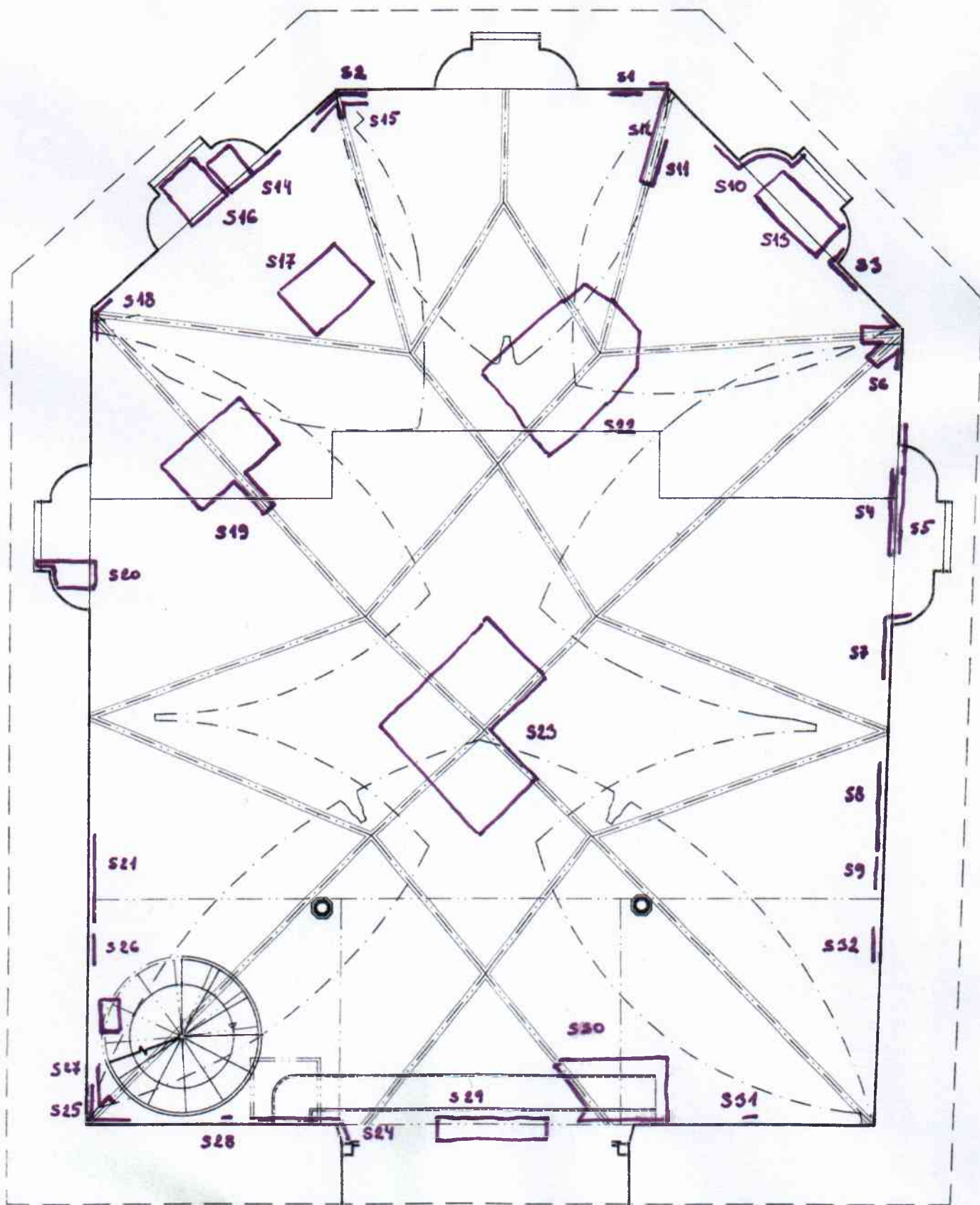
Táto vrstva dekoratívnej výzdoby sa stala výzorovou až do 80. rokov 20 storočia

keď v kaplnke prebehli reštaurátorské a renovačné práce pri ktorých sa zreštaurovali nie veľmi odborným spôsobom vitráže. Vymenila sa hliníková elektroinštalácia za medenú „káblovačku“ ale pôvodné „gágorce“ ponechali čím ušetrili stavbu ďalšieho sekania. V tomto období vymenili aj dlažbu z 19. storočia, kde ponechali nivelitu za tú ktorá je dodnes a zvislé steny natreli bielym vápnom a pôvodne iluzívne kvadrovanie z polovice 20.storočia pretreli tmavo- šedým vápenným náterom č.10, ktorý je v interiéri zachovaný až dodnes.

PÔDORYS, m 1:50

vypracovali: Ing. arch. Lýdia Chovancová, Ing. Zuzana Michnová

0 1 2M

zakreslenie sond MgA. Ján Patsch

Zhodnotenie technického stavu a charakteristika pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky na základe výskumu

Výsledkom aplikovaného sondážneho výskumu je okrem výtvarného vyhodnotenia aj sprostredkovanie poznania technického stavu omietkových vrstiev a náterov v jednotlivých plochách v objekte.

Všeobecne je možné konštatovať dobrý stav omietkových vrstiev v zvislých stenách a a klenbe vzhľadom k veku kultúrnej pamiatky. To sa však nedá povedať o stave omietok v prízemnej časti, ktorá je v totálnom havarijnom stave: „zavlhnuté a zasolené omietkové vrstvy v soklovej časti do výšky 1,5 m“. Styk južnej a západnej steny je úplne zhnitý. Dá sa len konštatovať, že je dobré, že sa objekt stále užíva na liturgické účely v opačnom prípade by bol stav mnohonásobne horší. V najhoršom stave sú sekundárne omietky z polovice 20. storočia označená ako vrstva č.6. Čo teda považujem za problematické z technologického hľadiska je použitie vápenno – cementových omietok v období regotizácie v rokoch 1893 – 1895. (čo je pre toto obdobie charakteristické) Cement znásobuje za pomoci adhézných síl vyťahovanie vlhkosti do omietok a spôsobuje zasolenie. Z toho dôvodu ani nie po 50 rokoch museli omietky vymeniť za sekundárne. Čo je dobré v danom období je fakt, že použili ako výplň vápenné omietky. V 80. rokoch ich ale opäť pokryli cementovými čo malo za následok, že tie vápenné zhnili.

Čo sa týka náterových vrstiev. V najlepšom stave je výzdoba z 19. storočia nielen z hľadiska umelecko – historického ale aj technologickej súdržnosti s podkladom no zároveň sa zachovala asi 80 %. Čo pri menej hodnotnej dekoratívnej vrstve z polovice

20 storočia ktorá sa zachovala asi len zo 40 % v prísypodnej časti zväčša do výšky okien je zpráškovatela a opadáva . V hornejších zvislých stenách a na klenbe je vcelku súdržná až nato že vykazuje úbytky.

Na južnej stene na pravo od vstupu sú voľným okom viditeľné kryštály solí až do Veľkosti jedného centimetra. A podobne je to aj na ľavej strane. Z dôsledku adhézných síl vlhkosti miestami sekundárne nátery z polovice a z 80 rokov 20 storočia začali opadávať aj vo väčších vrstvách.

Povrch terajšieho náteru je už pokrytý depozitom, zošednutý a miestami aj sčernený od vykurovacích zariadení, ktoré tam slúžili v predchádzajúcom období a dnes sú už nahradené vykurovaním infračerveným žiarením a iných prídavných hnutelných vyhrievačov.

Pamiatkové hodnoty interiéru kaplnky Sv. Alžbety Uhorskej sú najmä v zachovaní jej pôvodného objemu, stavebných konštrukcií, vnútornej dispozície a slohových prvkov zachovaných v exteriéri ako aj interiéri. K týmto je možné zaradiť aj nájdené nástenné maľby z obdobia regotizácie z rokov 1893 – 1895 na ktoré nadväzujú vitráže z toho istého obdobia a podobne je to aj z mobiliárom , ktorý je súčasťou vybavenia interiéru ako je polychromovaný, zlátený drevený oltár z Krasovej Dielne . Liatinové točité schodisko ktorým sa prechádza na chór . Lavice s oltárnym obetným stolom (oltár smerom k ľudu) Anjeli , ktorý spočívajú na konzolách a dokonca aj socha Panny Márie ,ktorá rovnako spočíva na konzole.

Technický stav južnej steny napravo od vstupu vykazujúci vysoký stupeň zasolenia

Liatinové točité schody vedúce na chór

Základný cieľ, charakteristika a rozsah reštaurovania kultúrnej pamiatky

Po vykonaní reštaurátorského výskumu je možné formulovať možnosti reštaurovania – rekonštrukcie ako aj zlepšenie technického stavu a výtvarného účinku dekoratívno – výtvarných prvkov. Z aspektu zhodnotených nálezových situácií je pre výkon reštaurovania vytipovaná dekoratívna úprava interiéru kaplnky Sv. Alžbety Uhorskej práve úprava z obdobia regotizácie kaplnky z rokov 1893 – 1895 nakoľko by tvorila najucelenejší celok z umelecko – historického hľadiska a zároveň je aj najlepšie zachovanou nástennou maľbou, ktorá sa zachovala v tomto objekte. Zároveň je treba dodať, že neogotický kostolík sa v Banskej Štiavnici nenachádza. Interiér kostolíka by nadobudol po reštaurovaní ucelený jednotný ráz z obdobia prelomu 19. a 20. Storočia.

Reštaurovanie má splniť základný cieľ, ktorým je zlepšenie technického stavu malieb, reštitúcia výtvarného výrazu a rekonštrukcia absentujúcich detailov. Tento zásah zároveň predpokladá remeselné odstránenie sekundárnych náterov aj okolitých plôch stien aby bolo možné urobiť umelecko estetické scelenie plôch stien a luniet klenby s rebrami.

Zároveň bude súčasťou aj komplexné zmapovanie výzdoby s polovice 20. Storočia do páuz aby sa zachovali jednotlivé šablóny, ktorými bola vyhotovená aj s dokumentovaním konkrétnych odtieňov, ktoré budú súčasťou dokumentácie.

Každopádne v priebehu reštaurovania bude nutné urobiť aj sanačný projekt aby sa zabránilo opätovnému deštruovaniu a zasolovaniu nástenných malieb. Vykryštalizované soli musia byť odstránené spôsobom aby sa už nevracali opäť do omietok a odsolené. Pred reštaurovaním bude zároveň nutné navrhnuť nový systém zavedenia a zmodernizovania elektrických sietí.

Návrh na reštaurovanie interiéru kaplnky Sv. Alžbety Uhorskej

Vzhľadom k tomu, že v roku 2011 prebehla tzv. „údržba“ pánom Ondrejom Binderom v rámci ktorej bola dobre urobená iba strecha aby nezatekalo do interiéru kaplnky (boli zaplátané diery v streche a natretá strecha) Žiaľ čo sa týka údržby exteriéru, tá sa za rok rozpadla a vykryštalizovali soli hlavne v spodných častiach omietok. Podobná situácia je aj v interiéri .

Nakoľko v 80. rokoch 20. storočia bola vykonaná opätovná výmena elektroinštalácie bolo by dobré urobiť pred reštaurovaním opätovnú revíziu týchto sietí či stále postačujú a vyhovujú dnešnému štandardu aj vzhľadom k zmene vykurovania. Pokiaľ nepostačujú a nevyhovujú bolo by dobré vyhotoviť návrh týchto sietí a to takým spôsobom aby čo najmenej zasahovali do nástenných malieb. Prípadne bolo by vhodné ich umiestniť v miestach už existujúcich sietí.

Pokiaľ doposiaľ vedená elektroinštalácia vyhovuje môžeme pristúpiť k reštaurovaniu a následného postupu :

Odstránenie sekundárnych omietok, ktorá sa môže prevádzať aj s výmenou elektroinštalácie. Jedná sa hlavne o prísopdné omietkové časti, ktoré boli už v minulosti v priebehu 20. storočia nahrádzané cementovými a tie spôsobili zvýšenie vlhkosti v kaplnke a zasolenie čo následne viedlo k deštrukcií.

Odstránenie solí z omietok a muriva takým spôsobom aby sa nedostávali opätovne soli na dlažbu alebo murív a omietok (priemyselným vysávačom)

Odsolovanie zasolených pôvodných omietok z obdobia regotizácie v rokoch 1894 – 1895 buničitou vatou a destilovanou vodou (nakoľko z gotických pôvodných omietok sa zachovalo naozaj len fragmentárne čo zároveň vyplýva aj z výskumu a zároveň je aj prvou najlepšie zachovanou najhodnotnejšou, historickou vrstvou nesúcou aj

umelecké hodnoty akou je nájdená dekoratívna iluzívna architektonická výzdoba z obdobia neogotiky, ktorá sa v iných kostoloch v Banskej Štiavnici nenachádza).

Prekreslenie troch šablón použitých pri dekoratívnej výzdobe z polovice 20. storočia na pauzovacie papiere a kartóny s príslušnými tónmi použitej farebnej škály, ktoré budú súčasťou dokumentácie tzv. Záverečnej reštaurátorskej dokumentácie o vykonaných prácach.

Odstránenie sekundárnych náterových vrstiev z polovice 20. storočia a z 80. rokov 20. storočia nakoľko tieto vrstvy nenesú slohové prvky a teda aj zároveň nie sú natoľko výtvarne hodnotné aby sa museli ponechať. Odstraňovanie bude prebiehať mechanickou deštruktívnou cestou použitím hrotnatých a bruškatých skalpelov. Na jemnejšie dočisťovanie budú použité kefy rôznych tvrdostí nakoľko je vrstva ň z obdobia regotizácie súdržná.

Po dokonalom vyčistení prísposodných častí a vysušení môžeme pristúpiť k sanácii prevádzanou špeciálnym sanačným prednástrekom a sanačnými omietkami tak ako to odporúča technológia a spracovanie týchto zmesí v následnom časovom horizonte s dodržovaním technologických dĺžok zrenia tak ako to odporúča výrobca.

Dotmelovanie úbytkov navrhujem doplniť klasickou vápennou omietkou s prímiesou piesku zodpovedajúcemu rovnakej frakcie a typu použitej v omietke z obdobia regotizácie. Keďže originálna omietka je zafarbená do šeda a to obsahujúcou prímiesou páleného dreveného uhlia navrhujem rovnako pridať pálené drevené uhlie aj do dopĺňanej zmesi.

Upevnenie spráškovatelej maľby k podkladovej vrstve. Použitím karboxy / methlcelulózy (Lovosa TS 20, Tylose C + vhodný tenzid.

Očistenie maľby od prachových depozitov len suchou cestou kefkami
Vytmelenie prasklín v hmote materiálom príbuznej voči originálu.

Spevnenenie – fixácia maľby – postrekom. Použitie materiálu :
Polymethylmetakrylát B72

Retuš poškodených plôch maľby sceliť nápodobivou metódou. Použitím pigmentu a vhodného spojiva prípadne použitím vhodných reverzibilných farieb.

Keďže sondážnym výskumom sa nenašiel sokel a s najväčšou pravdepodobnosťou bol súčasťou maliarskej výzdoby navrhujem urobiť rekonštrukciu v slabšom tóne červenej akou sú robené horizontálne iluzívne maľované rímasy, konzoly a bosáže okolo okien a dverí. Pokiaľ sa pri celoplošnom odkryve nenájde hranica - bude ju potrebné výškovo zladiť podľa dohody s pracovníkom Pamiatkového Úradu.

Záverečná fixácia nástennej maľby použitím : Polymethylmetakrylátu B 72

Záverečné odporúčenie

Na záver po reštaurovaní môžem ešte odporučiť keďže v kaplnke bude po reštaurovaní nástenných malieb všetko v duchu neogotiky teda z obdobia regotizácie z rokov 1894 – 1895 navrhujem odstrániť centrálné výbojkové svetlo a nahradiť ho kryštálovým lustrom aspoň približne podobným ako tomu bolo v období prvej polovice 20 storočia ktorý by sa tam hodil skôr ako terazšie.

Ďalej navrhujem vymeniť dlažbu z 80.rokov 20. storočia za repliky z 19.storočia, ktoré dnes sú dostupné na trhu a budú ďaleko viac ladiť interiéru a mobiliáru z konca 19 storočia. Vhodnú dlažbu konzultovať s príslušným pamiatkovým úradom a reštaurátorom. Doplniť do terajšej nivelity, ktorá je zároveň aj nivelitou aká bola v 19. Storočí.

Vyhotoviť zámery na reštaurovanie mobiliáru a to neogotického polychromovaného a zláteného oltára z Krauslovej dielne z konca 19. Storočia rovnako ako aj sôch dvoch anjelov, ukrižovaného Ježiša Krista a sochy Panny Márie a podstavcov (konzol).

Vyhotoviť zámery na reštaurovanie lavíc , oltáru smerom k ľudu (oltárneho stola), dreveného chóru a prípadne farebnej údržby točitého schodišťa nakoľko je vo výbornom stave. Vyhotoviť zámer na reštaurovanie exteriérových omietok kaplnky Sv. Alžbety Uhorskej so sanáciou a odvlhčením - drenáž.

Titulný list

Evidenčné číslo rešerše: 2//2012

Názov a adresa archívu, ktorý rešerš vypracoval:

Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Štiavnica, Križovatka 4.

Názov rešerše: Kostol (kaplnka) svätej Alžbety Durínskej (Uhorskej) v Banskej Štiavnici – archívne pramene k jeho dejinám.

Objednávateľ rešerše: Mgr. art. Ján Patsch, J. A. Gagarina 732/6, 969 01 Banská Štiavnica.

Číslo úlohy, pod ktorým bola rešerš vypracovaná: A/I-2/2012/0190

Dátum vypracovania rešerše: 19.09.2012

Spracovateľ rešerše: Mikuláš Čelko, riaditeľ pobočky Štátneho archívu v Banskej Štiavnici

Analytický list

Druhy dokumentov zachytených v rešerši:

Záznamy pozemnoknižnej, administratívnej agendy Magistrátu mesta Banská Štiavnica, jednotliviny Zbierky máp a plánov pobočky Štátneho archívu, jednotliviny Zbierky súdobej fotografickej dokumentácie o meste v pobočke Štátneho archívu, Profesor Vojtech Baker (1883 – 1941) – písomná pozostalosť, súdobá regionálna literatúra, internetová stránka www.zivotopisysvatych.sk

Časové vymedzenie dokumentov zachytených v rešerši: 1397 – 50. roky 20. storočia

Jazykové vymedzenie dokumentov zachytených v rešerši:

latinsky, nemecky, maďarsky, slovensky

Použité informačné pramene v rešerši:

Magistrát mesta Banská Štiavnica:

a) pozemnoknižná agenda mesta: 1751 - 1753

b) administratívna agenda:

b₁) listiny, listy: 1433 – 1582

b₂) úradné knihy: 1364 – 1574, 1894 - 1895

Zbierka máp a plánov pobočky Štátneho archívu v Banskej Štiavnici: koniec 19. stor. a začiatok 20. stor.

Zbierka súdobej fotografickej dokumentácie o meste: posledná štvrtina 19. storočia – 50. roky 20. stor.

Profesor Vojtech Baker (1883 – 1941) – písomná pozostalosť

Literatúra:

J.: Vyrozil, J.: Merkwürdigste Begebenheiten der k. k. f. mit Diln vereinigten Bergstadt Schemnitz, 1822 (prepísaný rukopis v pobočke Štátneho archívu v B. Štiavnici).

Jankovič, V.: Dejiny jezuitov v Banskej Štiavnici. Príspevok k náboženským dejinám mesta od XVI. storočia do konca XVIII. storočia. Slovenská univerzita Bratislava, 1941.

Kalvoda, F.: Banská Štiavnica buduje. Súbor poznámok k ústretovému územnému plánu banskoštiavnickej baníckej oblasti. Banská Štiavnica 1950.

Gindl, J. – Vozár, J.: Banská Štiavnica a okolie. Sprievodca po stavebných, umeleckých a technických pamiatkach. Banská Bystrica 1968.

Herčko, I.: Osobnosti Banskej Štiavnice a okolia. Banská Štiavnica 1995.

Lichner, M. a kolektív: Banská Štiavnica – svedectvo času. Banská Štiavnica, 2002.

Lichner, M. a kolektív: Osobnosti Banskej Štiavnice. Banská Štiavnica 2006.

Základná časť.

Kostol (kaplnka) svätej Alžbety Durínskej (Uhorskej)

v Banskej Štiavnici

Svätá Alžbeta Durínska (Uhorská) sa počas svojho krátkeho života (1207 – 1231) venovala pomoci ľuďom v núdzi. Stala sa patrónkou žobrákov, vdov, sirôt, chorých a charitatívnych inštitúcií ako špitálov, chudobincov. Bola dcérou uhorského kráľa Ondreja II. z rodu Arpádovcov vládnuceho v rokoch 1205 – 1235 a jeho manželky Gertrúdy Bavorskej. V mladom veku ju zasnúbili s durínskym (Thüringen) grófom Ľudovítom IV., s ktorým sa zosobášila a jej sídlom sa stal hrad Wartburg. Spolu mali 3 deti. Jej vzorom sa stal svätý František z Assisi, jej súčasník. Z majetku o ktorý sa ju snažili obrať, venovala prostriedky k založeniu nemocnice v Marburgu, v tomto meste aj zomrela. Pápež Gregor IX. ju v roku 1235 vyhlásil za svätú. Tradícia patrocínia sv. Alžbety na území Slovenska je zachovaná už od stredoveku. Najväčšia sakrálna stavba so zasvätením (patrocíniom) sv. Alžbete je nepochybne Dóm sv. Alžbety v Košiciach.

V stredoveku na územiach miest stredného Slovenska, hlavne v ich okrajových častiach boli vybudované špitály a chudobince (xenodochium) so sakrálnymi stavbami zasvätenými svätej Alžbete Durínskej (Uhorskej). Okrem Banskej Štiavnice je možné uviesť ďalšie stredoslovenské banské mestá ako Kremnica, Banská Bystrica, Nová Baňa. Ale tiež mestá s hospodárskym a administratívnym významom ako Zvolen. K zabezpečeniu prevádzky špitálov tieto dostávali majetky. Napríklad špitál v Novej Bani dostal v roku 1391 dedinu Brehy. Aj banskoštiavnický špitál dostával podpory v rôznych formách ako pomocou základín (fundácií), venovaním majetku a finančných obnosov obyvateľmi odkázaním v posledných vôľach (testamentoch). K špitálu a chudobincu patrili nehnuteľný majetok, poľnosti. Dodnes sa časť mesta v ktorej sa nachádzal tento majetok nazýva Špitálka. Majetok bol zväčša prenajímaný a príjmy z neho sa využívali na zabezpečenie prevádzky. Záležitosti cirkvi v meste, vrátane majetkov riadilo v stredoveku mesto v zmysle udeleného patronátskeho práva. Kaplnka alebo kostol sv. Alžbety ako patrónky chorých bola predovšetkým bohoslužobným miestom pre potreby špitála a chudobinca. V Banskej Štiavnici podobne ako u iných miest (Banská Bystrica, Kremnica a iné) bola dislokovaná v okrajovej časti mesta. V historických prameňoch z konca 15. a začiatku 16. storočia sa viac razy v súvislostiach so špitálom spomína kaplnka sv. Hieronyma a Vavrínca. Ich funkcia a činnosť je doposiaľ nepovšimnutý a neriešený problém historiografie mesta presahujúci obsahové zameranie tejto rešerše.

Staršia historiografia mesta (V. Baker) a tiež novšia (J. Gindl, J. Vozár) sa pre začiatky kostola sv. Alžbety zhodujú. Jeho stavbu zasadili do polovice 14. storočia. Vojtech Baker počas

pôsobenia vo funkcii riaditeľa Mestského historického archívu a múzea v období rokov 1921 – 1941 okrem iných prác, vyhotovil texty pre tabule na významné stavby v meste. Tieto tabule odliala zlievareň Bratia Společný v Moldave nad Bodvou a väčšina z nich sa zachovala dodnes. V texte tabule o kostole sv. Alžbety ho V. Baker uviedol ako kostol mestského chudobinca a nemocnice sv. Alžbety z Thüringen (Durinsko), ktorý sa po prvý raz spomína v roku 1397. V rámci výskumu historických prameňov k rešerši sa tento údaj identifikoval. Nachádza sa medzi záznamami najstaršej zachovanej mestskej knihy z územia Uhorska, banskoštiavnickej mestskej knihy z r. 1364 – 1426 tzv. *Notationes Iudicariae*. V roku 1397 banskoštiavnický richtár Nycusch Ploczel a členovia mestskej rady (prisažní) svedčili, že Michal Plogel s bratom Jánom kúpili časť huty (jedna tretina), ktorá sa nachádzala powyše špitála (obirthalbe dem spetal). Tento údaj o špitáli V. Baker spojil s existenciou kostola sv. Alžbety, viacmenej sa jedná o približný údaj. Priestor vyše špitála cca pred areálom bývalej Továrne na tabak od stredoveku sa stal miestom dislokácie úpravníckych zariadení k spracovaniu hornín vyťažených z blízkyh banskýh prevádzok napr. štôľňa Glanzenberg, štôľňa sv. Trojice. Od nej sa koncom 19. storočia vybuodovala koľajová dráha pre vývoz horniny až do priestoru dnešnej Križovatky.

Z obdobi 15. storočia sa našlo viacero údajov o špitáli a kostole sv. Alžbety autorovi dostupných historických prameňov. Mešťan Novej Bane Štefan Fleischer testamentárne poručil v roku 1433 okrem iným peniaze špitálu v Banskej Štiavnici. Banskoštiavnický richtár Ján Hufnagel v roku 1470 venoval tiež testamentárne peniaze špitálu a kláštoru dominikánov (dnešný areál farského kostola Nanebovzatia Panny Márie). Žigmund Körndl (Cerendel) v roku 1481 založil základinu na večnú svätú omšu v kaplnke (kostole) sv. Alžbety s vkladom 400 zlatých. Egidius Reusch v roku 1492 testamentárne poručil peňažné čiastky špitálu a kaplnke sv. Hieronyma a tiež nehnuteľností, všetko v hodnote 710 zlatých. Z roku 1509 sa zachoval záznam o vypočúvaní Martina Schlemmera vo veci krádeže vápna a piesku k stavbe kaplnky sv. Vavrinca pri špitáli. Z tohto roku a z obdobi začiatkov sporov mesta s dedičmi po komorskom podgrófovi, richtárovi a ťažiarovi Seifriedovi Pieschenovi (po jeho úmrtí v novembri 1513 vo Viedni) sa zachovali údaje o pôsobnosti kamenára (Steinmetz) majstra Jána. V roku 1509 prevádzal bližšie nešpecifikované práce v kostole (nemenovaný) a v špitáli. V období rokov 1514 – 1515 vyúčtoval za murárske a kamenárske práce (kameň zo Sv. Antona) najskôr Ján kamenár spolu s Jurajom Malerom na stavbe špitála. Zo sporov o majetok Seifrieda Pieschena medzi mestom a dedičom, jeho bratom Fridrichom, mešťanom Viedne, sa tento odvoláva na to, že vzhľadom na spor odmieta platiť majstra Jána kamenára v špitálskom kostole. Seifried Pieschen testamentárne poručil špitálskemu kostolu predmety, z jeho prostriedkov sa mal hradiť aj kňaz. Po úmrtí jeho brat vzhľadom na spor nemal dostatok prostriedkov plniť záväzky. Je pravdepodobné, že v prípade Seifrieda Pieschena a jeho brata Fridricha sa jednalo o kostol sv. Alžbety.

Činnosť špitála a chudobinca riadili volení zástupcovia. V roku 1518 ako predstavení vystupovali Ján Ruml a Michal Tschoff. V historických prameňoch funkciu predstaveného označovali vo forme Spitalherr. V roku 1519 mesto Banská Štiavnica s patronátskym právom, do ktorého spadali aj záležitosti obsadzovania kňazských funkcií svetským klérom sa obrátilo na vtedajšieho ostrihomského arcibiskupa Tomáša Bakóca. Žiadalo ho o potvrdenie zvoleného v zmysle patronátskeho práva presbytera Olomouckej diecézy Benedikta Zipsera z Krnova do funkcie lektora špitálskej kaplnky sv. Alžbety, nakoľko dovtedajší lektor Vavríncec de Brega zomrel. Z obdobia približne prvej štvrtiny 16. storočia sa v rámci heuristiky historických prameňov našiel nedatovaný záznam, pozvanie mesta za rektora kaplnky sv. Hieronyma, prislúchajúcej vtedajšiemu kostolu Blahoslavenej Panny Márie (neskôr prestavaný na sídlo fortifikácie mesta – Starý zámok) pre Andreja Resla, nakoľko predchádzajúci rektor Tomáš Feleg zomrel. Tieto údaje naznačujú zložitosť a doterajšiu nevyriešenosť existencie kaplniek sv. Hieronyma, sv. Vavrínca a ich možnému vzťahu k špitálu.

V roku 1526 Konvent v Svätom Beňadiku (Hironský Beňadik) dosvedčil, že podžupan Trenčianskej stolice Vavríncec zo Záblatia (de Zablathe) v svojom mene, svojich synov a príbuzných daroval špitálu v Banskej Štiavnici zasvätenému sv. Vavríncovi dom, ktorý kúpil za 200 dukátov a ktorý patrilo Gašparovi Plathovi a Šimonovi Schneiderovi. Je možné vysloviť na základe tohto predpoklad, že špitál mal zasvätenie sv. Vavríncovi alebo Hieronymovi a mohla byť v ňom alebo pri ňom zvlášť ešte kaplnka. Rozšírenie učenia Martina Luthera v prostredí mesta ovládanou patricijskou vrstvou ťažiarov a obchodníkov spojených s nemeckými krajinami malo pomerne rýchly, aj keď komplikovaný priebeh. Usadená komunita rehole kazateľov (dominikánov) ešte pred začiatkami reformácie mala spory so svetským klérom. V Banskej Štiavnici prestali pôsobiť v roku 1536, následne mesto v objekte dominikánskeho kláštora umiestnilo chudobinec pravdepodobne s časťou špitála. Pretože v roku 1542 sa spomína dolný a horný špitál. Viacerí ťažiari a waldbürgeri venovali v roku 1539, bližšie nešpecifikovanému (či dolný alebo horný) špitálu výťažky z hospodárenia na poľnostiach ako napr. Vavríncec Rössl z dvoch polí, Štefan Salai časť z výťažkov zo svojich polí a pasienkov, podobne Cherubín Siebenburger, Peter Hilleprandt a ďalší. Vo februári 1573, v období pred prestavbou kostola sv. Alžbety boli mestskou radou potvrdení vo funkciách predstavených špitála Ján Kastner a Juraj Gregusovitz.

Po bitke pri Moháči v auguste 1526 a postupnom zábere krajiny Turkami, hlavne po obsadení Budína, Banská Štiavnica pristúpila k budovaniu rozsiahleho dvojkruhového fortifikačného systému s centrom velenia na Starom zámku. Jeho súčasťou sa stali príchodné a uzatvárateľné vnútorné (Banícka, Kammerhófska, Farkašova, Čilingerská) a vonkajšie (Horná – Roxerova, Piargska, Belianska a Krupínsko – antolská alebo tzv. Dolná brána) brány. Turecké nebezpečenstvo Banskú Štiavnicu bezprostredne rôznou intenzitou ohrozovalo takmer 150 rokov.

Staršia historiografia tvrdí, že pôvodná jednoloďová gotická stavba, kostol sv. Alžbety bola v roku 1574 prestavaná na súčasť opevnenia mesta, Dolnú alebo Krupinsko -- antolskú bránu resp. časť kostola -- loď. Z tohto obdobia sa zachoval pomerne torzovitý historický materiál, z ktorého sa nedá potvrdiť údaj autorov (Baker, Gindl, Vozár) o prestavbe v tomto roku. Až z neskorších období 16. storočia je známa ako súčasť obrany s obsadenosťou ľuďmi zabezpečujúcich obranu. Banská Štiavnica sa delila na štyri mestské štvrte. Systém delenia bol zavedený v stredoveku z dôvodov sprehl'adnenia výberu daní. Od čias hrozieb tureckej expanzie sa systém delenia využíval k obrane mesta. Jednotlivé štvrte v koordinácii s mestským kapitánom ako veliteľom obrany viedol štvrťmajster (Viertel meister). Táto funkcia bývala volená. On organizoval obranu z obyvateľstva príslušnej štvrte, mestské brány mala na starosti posádka mesta tzv. trabanti. Na ich podporu mesto vyrubovalo a vyberalo zvláštnu daň nazývanú Trabantengeld. Dolná alebo Krupinsko -- antolská brána, ktorá vznikla prestavbou lode kostola sv. Alžbety bola začlenená do štvrtejestskej štvrte. Využívanie sanktuária po prestavbe kostola v čase jeho funkčnosti ako mestestskej brány sa nepodarilo zistiť.

Grafické zobrazenie brány je známe od roku 1676. Veduta mesta, ktorá mala byť súčasťou vyhotovenia znenia Maximiliánovho poriadku z roku 1573 je mladšia a je preukázateľné, že do vyhotovenia sa veduta dostala v 18. storočí. Na nej v pravom dolnom rohu je vyobrazená časť, ktorá pravdepodobne znázorňuje aj Dolnú bránu. Vyhľadané grafické znázornenia a dobové fotografie, snímky z pozemkovej knihy a katastrálnej mapy sú s krátkymi komentármi uvedené v prílohovej časti rešerše.

V rokoch 1751 -- 1753 mesto prevádzalo evidenciu nehnuteľností formou vedenia zápisov o nich, vrátane vyhotovenia náčrtov pôdorysov v založenej pozemkovej knihe mesta. V nej sa záznam o Dolnej bráne identifikoval pod poradovým číslom 625. Je potrebné poznamenať, že u nehnuteľností v majetku mesta na rozdiel od tých, ktoré patrili súkromníkom, sa viedol len stručný záznam bez vyhotovenia náčrtu pôdorysu. U Dolnej brány v pozemkovej knihe mesta je záznam stručný, mal sa pri nej nachádzať strážny domček hajdúkov (Heyducken Wachtheusl) s poznámkou, že brána vznikla prestavbou špitálskej kaplnky (Spitalls Capelle). Hore (na poschodí ?) alebo powyše brány (?), čo závisí od prekladu termínu oberhalb bol zriadený byt hodinára resp. správcu hodín. 22. marca 1762 mesto Banská Štiavnica podalo Uhorskej kráľovskej komore vypracovanú správu o hospodárení a majetku mesta. Dolnú alebo Krupinskú bránu v nej charakterizovalo, že to bola starodávna (antiqua) murovaná stavba predtým kostol (ecclesia), ktorá sa skladá z viacerých miestností. K bráne v čase vyhotovenia správy sa neviazali podpory a základiny. Účel plnenia úloh pri obrane mesta viacmenej Dolná brána stratila začiatkom 18. storočia, kedy sa miermi ukončili stavovské protihabsburské povstania (posledné Františka II. Rákociho) a vojny s Turkami.

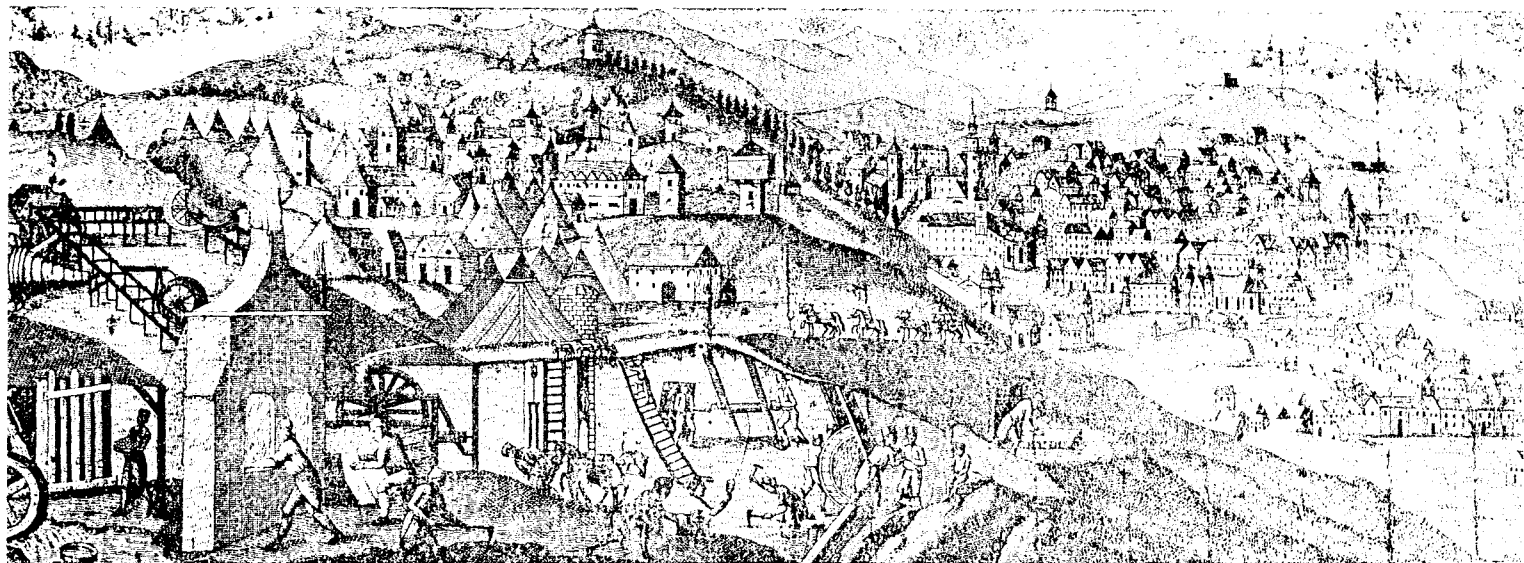
Dolnú bránu mali zbúrať v roku 1879 v súvislosti s rozširovaním cesty a budovaním koľajovej dráhy z dedičnej štôlne sv. Trojice. Sanktuárium - presbytérium sa malo využívať na skladové účely. V období rokov 1894 – 1895 ho upravili v novogotickom slohu na kostol s postavenou vežičkou nad štítom presbytéria. Oltár v novogotickom slohu navrhol profesor Baníckej a lesníckej akadémie Ladislav Fodor (25.6.1855 Skalica – 17.8.1924 Šoproň, Maďarsko, pôvodné priezvisko Mayerhofer), vyučujúci deskriptívnu geometriu, autor učebníc geometrie. Vyhotovenie oltára realizoval významný rezbár Jozef Krausl (25.3.1862 Radom, Poľsko – 20.10.1934 Banská Štiavnica), pedagogicky pôsobiaci v Učebnej dielni na výrobu detských hračiek na Vindšachte, na oddelení rezbárstva Štátnej vyššej priemyselnej školy v Banskej Štiavnici a tiež ako majiteľ ateliéru pre kostolné zariadenia.

Príloková časť:

1. Maximiliánov banský poriadok z r. 1573, pripojená veduta mesta, ktorá pochádza z neskorších období (18. storočie).
2. Galeazzo Gualdo Priorato: Continuazione dell' historia di Leopoldo Cesare. Wien 1676. Výsek z veduty mesta z roku 1676. Dolná brána pod č. 12 – Porta di Kerpten (Krupinská brána).
3. Pozemková kniha mesta z rokov 1751 – 1753. Záznam č. 625 o Dolnej bráne.
4. Pozemková kniha mesta z rokov 1751 – 1753. Záznam č. 626 o dome patriacom Andrejovi Kargskovi. Meštiansky dom nachádzajúci sa poniže Dolnej brány (unterhalb des untern Thor). Nákres Dolnej brány a časti pravdepodobne presbytéria (?) s označením špitál (Spithal).
5. Karol Jozef della Martina: veduta Banskej Štiavnice (1763 – 1764, výsek). Pod číslom 4. označená Dolná brána, pod č. 5 sanktuárium nesprávne označené ako kostol sv. Alžbety.
6. Katastrálna mapa Banskej Štiavnice (koniec 19. a začiatok 20. storočia), parcelné číslo 103 – Dolná brána.
7. Najstaršie fotografické zobrazenia Dolnej brány pred zbúraním v roku 1879.
8. Fotografické zobrazenia kostola sv. Alžbety (cca 50. roky 20. storočia).

V Banskej Štiavnici 19.09.2012

Mikuláš Čelko
riaditeľ
pobočky Štátneho archívu
v Banskej Štiavnici

Banská Štiavnica v medirytine Pixnera z Bratislavy podľa starej medirytiny z Maxmiliánovho »Bergordnung«, vydanej roku 1573. Tu reprodukováaná medirytina sa nachádza na origináli výučnej listiny štiavnických tesárov z druhej polovice osemnásteho storočia. Zmenšená reprodukcia (výrezu) originálu, uloženého v Mestskom múzeu v Banskej Štiavnici.

Výstavou ústretového územného plánu mesta Banskej Štiavnice a Banskej Belej so sprievodnou publikáciou »Banská Štiavnica buduje« predkladáme orgánom verejnej správy, svojmu obyvateľstvu a širšej verejnosti, hlavne odbornej, ukážku svojho úsilia o vybudovanie lepšieho života v Banskej Štiavnici.

Sme si vedomí toho, že výstavba mesta, a to aj napriek nádhre svojej tradičnej minulosti, hlavne v poslednom storočí ustrnula na veľmi nízkom stupni vývoja. Práca, predložená ústretovým územným plánom, je pre nás revolučným krokom k zvratu do lepšej budúcnosti. Nádhra historickej Banskej Štiavnice, ktorú ešte dnes obdivujeme, slúžila v minulých storočiach kráľom, grófom a takzvaným waldbürgerom. Pripravovaná výstavba dnešného mesta bude slúžiť tým, ktorí prácou svojich rúk pomohli založiť slávu zlatého veku Banskej Štiavnice — našim baníkom a priemyslovým robotníkom, ktorí sú zárukou nového zlatého veku.

Podľa predloženého ústretového územného plánu našou snahou je vybudovať priemyslové mesto zbrusu nové. Dáme mu rozsiahlu zemedelskú základňu a vybudujeme ho pomocou moderného zariadenia na také, ako sa to sluší a patrí na storočie socialistického pokroku. Stavebný pamiatkový drahokam dosavadného mesta, ktorý sme prevzali z feudálnej minulosti, prenikavými asanáciami zachránime pred zničením, ku ktorému ho chcela odsúdiť hriechna lahostajnosť buržoáznej éry.

Naším programom je zdokonaľiť bytové pomery v starom meste, pravda bez toho, aby bol odstránený čo len jediný cenný kameň historických hodnôt. Z veľkého diela zlatej rudy minulých vekov chceme čerpať silu pre vybudovanie mesta nového zo zlata spravodlivých sŕdc a z usilovných rúk nášho ľudu. Tak stavíme do perspektívy budúcnosti zachovanie dejinnej krásy Banskej Štiavnice a Banskej Belej; predloženým ústretovým územným plánom žiadame súdružskú vládu Československej republiky o podporu pre vybudovanie mesta nového, dokonalejšieho a ešte krajšieho, ako je terajšie naše historické mesto.

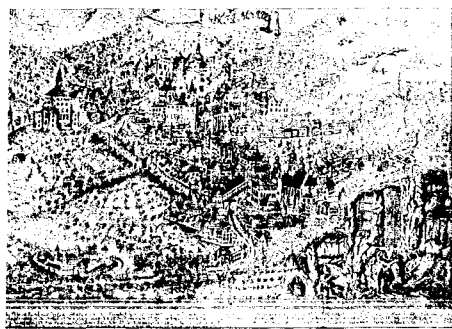
V spojení architekta moravského s architektom slovenským pri tejto urbanistickej práci víťame spontánny prejav srdečnej družby Brnenského kraja a Bratislavského kraja, spojenie síl predstaviteľov oboch národov odborného sveta československého.

Z budovateľského programu ústretového územného plánu sme prevzali starostlivosť o bezprostrednú realizáciu týchto úloh:

- (1) prevedenie zemedel'sko-hospodárskej rekultivácie banskoštiavnickej oblasti s revíziou rybníkárstva, zakladaním vetrolamov, založením ovocinárstva a premenou pastvín na pokusné zemedel'stvo so vzorným statkom a s výskumnou zemedel'skou zošľachťovacou stanicou,
- (2) stavebnú asanáciu historického jadra mesta, zhygienizovanie zastaralých bytových jednotiek a zaktivizovanie stavebno-umeleckých pamiatok pre súčasný život,
- (3) vyriešenie otázky vodovodnej a kanalizačnej v meste a jeho okolí,
- (4) vybudovanie nového stredu mesta ako samostatného sídliska pre zlepšenie bytovej úrovne baníctva a priemyslového robotníctva so všetkými príslušnosťami mestského života,
- (5) vybudovanie dopravnej siete cestnej a jej skĺbenia s dopravou železničnou i leteckou.

Sme presvedčení, že pomocou Slovenského plánovacieho úradu v Bratislave, zainteresovaných povereníctiev a nie v poslednom rade za účasti banskobystričského Krajského národného výboru tieto nemalé úlohy, čo sme si predsavzali, splníme v rámci svojej vlastnej komunálnej služby.

iska Štiavnica. Delineavit et fecit (nakreslil a robila) Carl Jozeph Della Martina, 1763. Perokres: 47,5 x 30 cm. / Banská Štiavnica. Delineavit et fecit (w and made) Carl Jozeph Della Martina, 1763. Engraving, 47,5 x 30 cm.

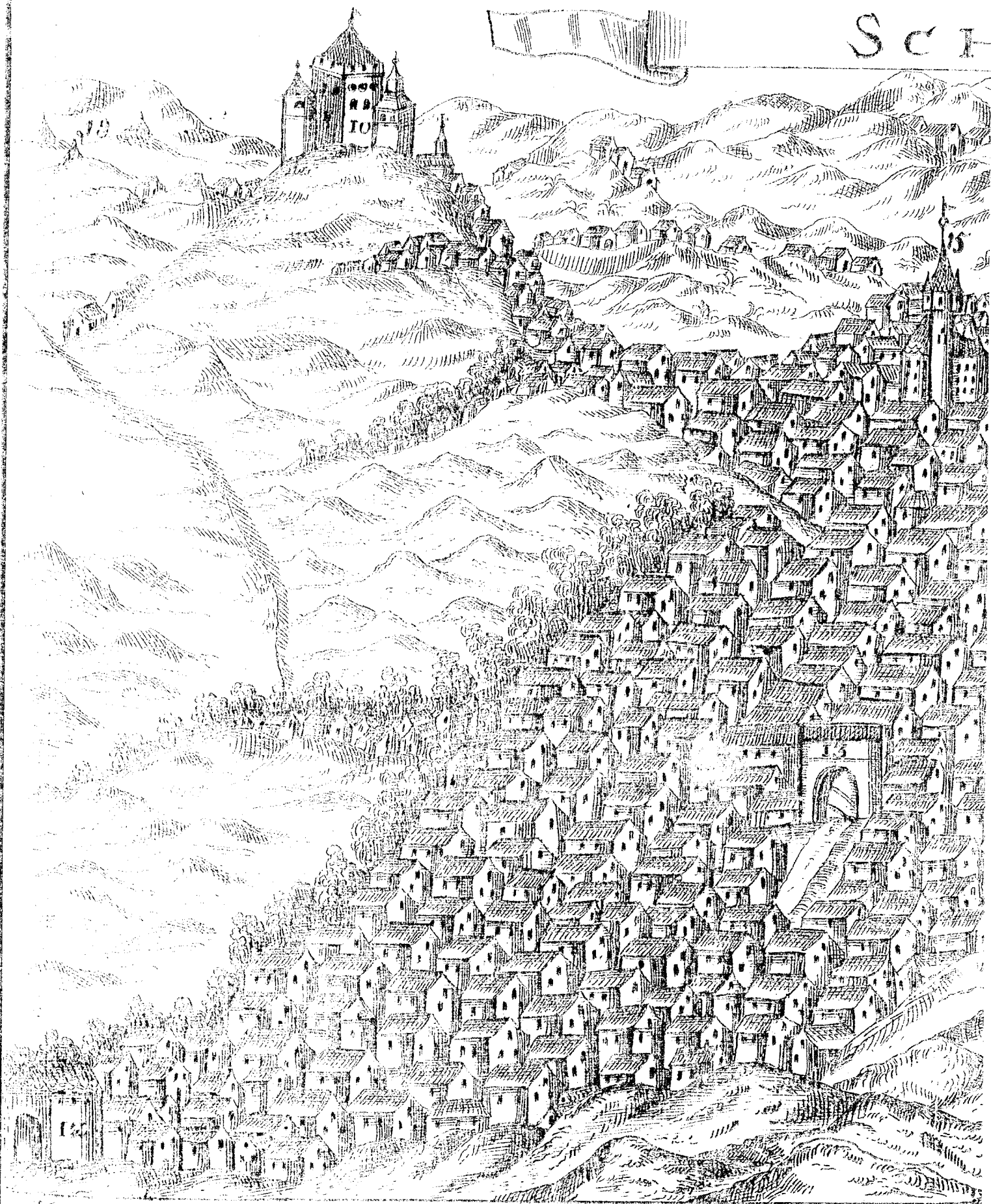
ďalšej strane / The next page

iduta Banskej Štiavnice z 18. storočia, azorňujúca dominantné historické stav- z ktorých niektoré neskorším vývojom zsta zanikli. / *The vedute of Banská Štiavnica in the 18th century illustrating dominant historic buildings some of which disappeared.*

učenie / Legend:

á - existujúce objekty / *yellow - existing objects*
lova - neexistujúce objekty / *violet - non existing objects*

1. Farský kostol Nanebovzátia Panny Marie / *The Parish Church of the Assumption of the Virgin Mary*
2. Rezidencia jezuitov, 1776-1919 sídlo piaristov, do r. 1950 sídlo Katolíckeho spolku / *The residence of the Jesuits, from 1776 to 1919 of the Piarists, the seat of Catholic Church until 1950*
3. Kammerhof (Komorský dvor) / *The Kammerhof - the Chamber Court*
4. Dolná brána vznikla v r. 1574 prestavbou kostola sv. Alžbety (Znana tiež ako Antolská, Krupínska, Budínska brána) zburaná v r. 1879 / *The Lower Gate came into being in 1574 by reconstruction of the Church of St. Elizabeth (also known as Antolská, Krupínska, Budínska) Demolished in 1879*
5. Kostol sv. Alžbety / *The Church of St. Elizabeth*
6. Ústie Svätotrojičnej dedičnej stôlne / *The mouth of the Holy Trinity Drawing Gallery*
7. Rubigallovský majer, na jeho mieste v r. 1870-71 postavená budova Tabakovej tovarne / *The Rubigall's manor, in 1870-1871 a building of the tobacco factory was built on its place.*
8. Budova Pacherstôlne / *The building of the Pacher Gallery*
9. Budova Sofného uradu / *The building of the Salt Office*
10. Piarcka brána (Frauenberská), v r. 1945 z väčšej časti zničená / *The Piarist (Frauenberg) Gate, in 1945 mostly destroyed*
11. Kostol Panny Marie Snežnej - Frauenberský kostol / *The Church of the Virgin Mary the Snowy - the Frauenberg Church*
12. Lazaretský cintorín / *The military field hospital cemetery*
13. Gapeľ Ťachy Alžbety / *The device for vertical transport of ore and people in the Elizabeth Shaft*
14. Nový zámok / *The New Castle*
15. Klopačka / *The Knocking Tower*
16. Veža Starého zámku v renesančnej podobe, zbarokizovaná v 70. rokoch 18. stor. / *The tower of the Old Castle in a Renaissance shape, turned into Baroque one in the seventies of the 18th century*
17. Zvonica pri Starom zámku, zburaná koncom 18. storočia / *The belfry close to the Old Castle, demolished at the end of the 18th century*
18. Radnica pred zbarokizovanou prestavbou / *The Town Hall before it was rebuilt in Baroque style*
19. Kostol sv. Kataríny / *The Church of St. Catherine*
20. Susošie sv. Trojice / *The statuary of Holy Trinity*
21. Dom Hellenbachovcov, Berggericht / *The House of the Hellenbachs, the Berggericht*
22. Budova Ťachy Kaufhaus / *The building of the Kaufhaus Shaft*
23. Roxerova (Horná) brána / *The Roxer's (Upper) Gate*
24. Zvyšky múrov stavieb na Starom mieste / *Remains of building walls at the Old Town*
25. Zvyšky bašty / *Remains of a bastion*
26. Gapeľ Ťachy Michal / *The device for vertical transport of ore and people in the Michael Shaft*
27. Farkašova brána, zburaná / *The Farkas's Gate, demolished*
28. Mestské opevnenie (Farkašova, Cillingerska brána - Kammerhof - Nový zámok) / *The Town fortifications (the Farkas's, the Cillingers's Gates, the Kammerhof, the New Castle)*
29. Cillingerska brána / *The Cillingers's Gate*
30. Areal bývalého dominikánskeho kláštora, neskor chudobne a sídla jezuitskeho a piaristického gymnázia do r. 1914. / *The premises of the former Dominican Monastery, later a workhouse and until 1914 the seat of the Jesuit and Piarist Gymnazium (secondary school)*
31. Brána Kammerhofu, v r. 1806 zničená požiarom / *The gate of the Kammerhof destroyed by fire in 1806*
32. Tajch Ottergrund / *The Ottergrund water reservoir*
33. Tajch Červená studňa / *The Červená studňa (Red Well) water reservoir*

1. Il Castello. 2. Un bastione con 3 pezzi di cannoni, 3. Via con-
 sono la quale sta l'Arsenale, 6. Porta del Castello. 7. Quartiere del Com.
 11. Porta de Crenet. 12. Porta di Kerpten, 13. Porta appresso il Cortile del
 Millen. 17. Casuccia per la guardia, 18. Le miniere d'argento

#.
+ 225

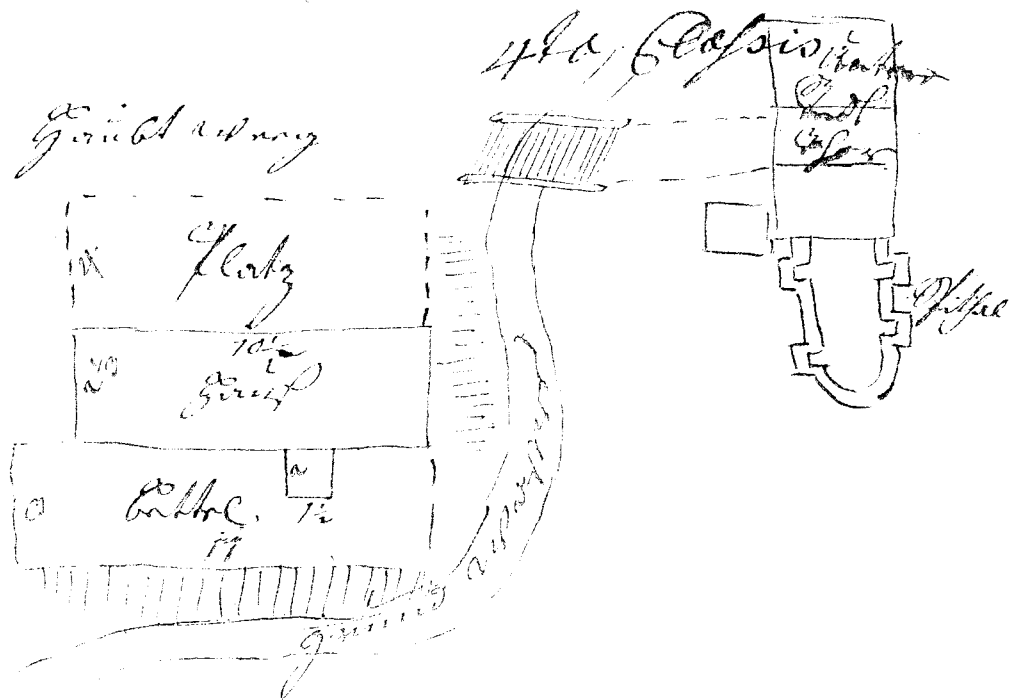
Es so granten untere. Auch, For, samt
Luzern, basen, freuden, waff, C, in
und an, waff, For, freuden, C, in
bist, Of, waff, Capellen, waff, waff, waff,
aber die, waff, waff, waff, waff,
zu, waff, waff, waff, waff, waff,
angewendet, waff.

1626

Das dem Andre, ~~Baron~~, Baron, Baron,
gebohrne Burg unterhalb des unteren
Hof, gegen dem Hofen steht, ist an der
Längstseite gelegen, nur 1000 Fuß,
ein und ein halbes, 1/2 Fuß, 1/2 Fuß, 1/2 Fuß,
- das unbedeckte ^{Quadrat} gegen, 1000 Fuß
Längstseite, 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß,
1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß,
in 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß.

Das ist 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß.

Die Stadt ist 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß,
1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß,
1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß,
in 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß, 1000 Fuß.

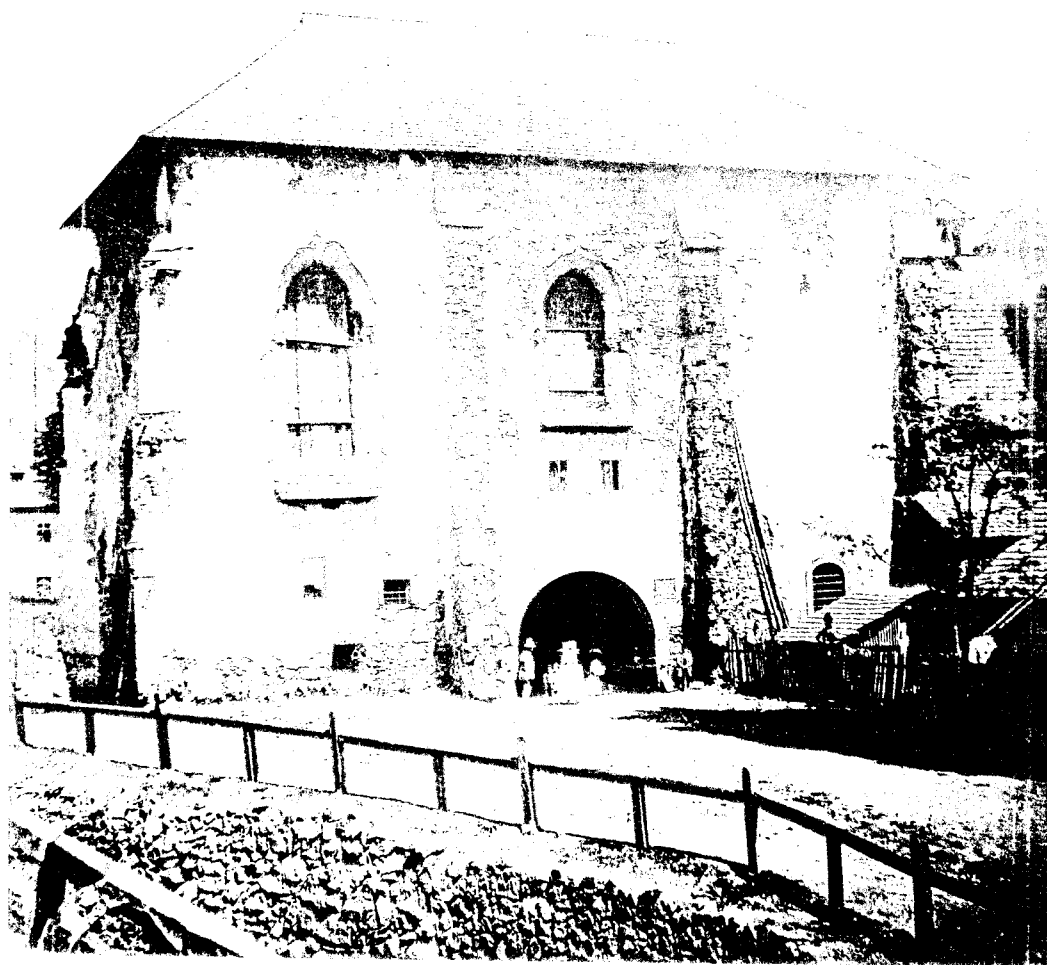

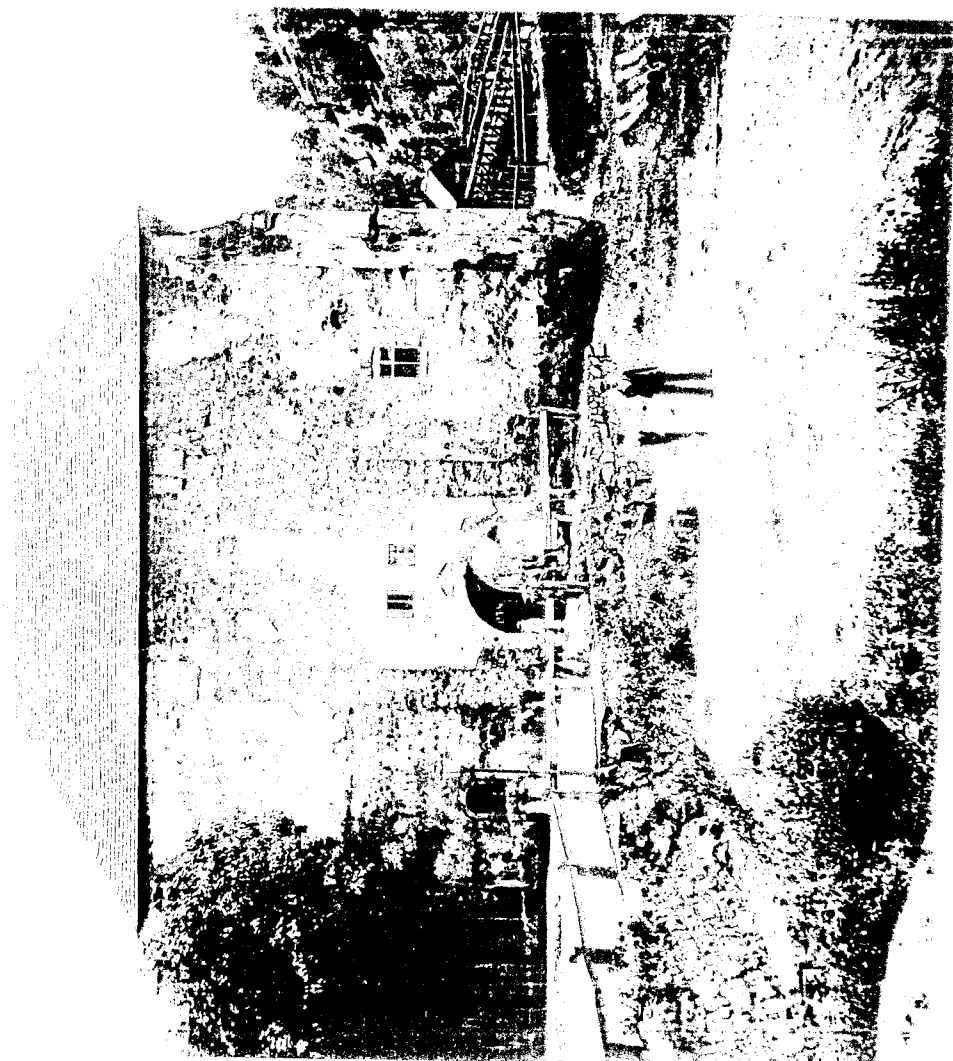

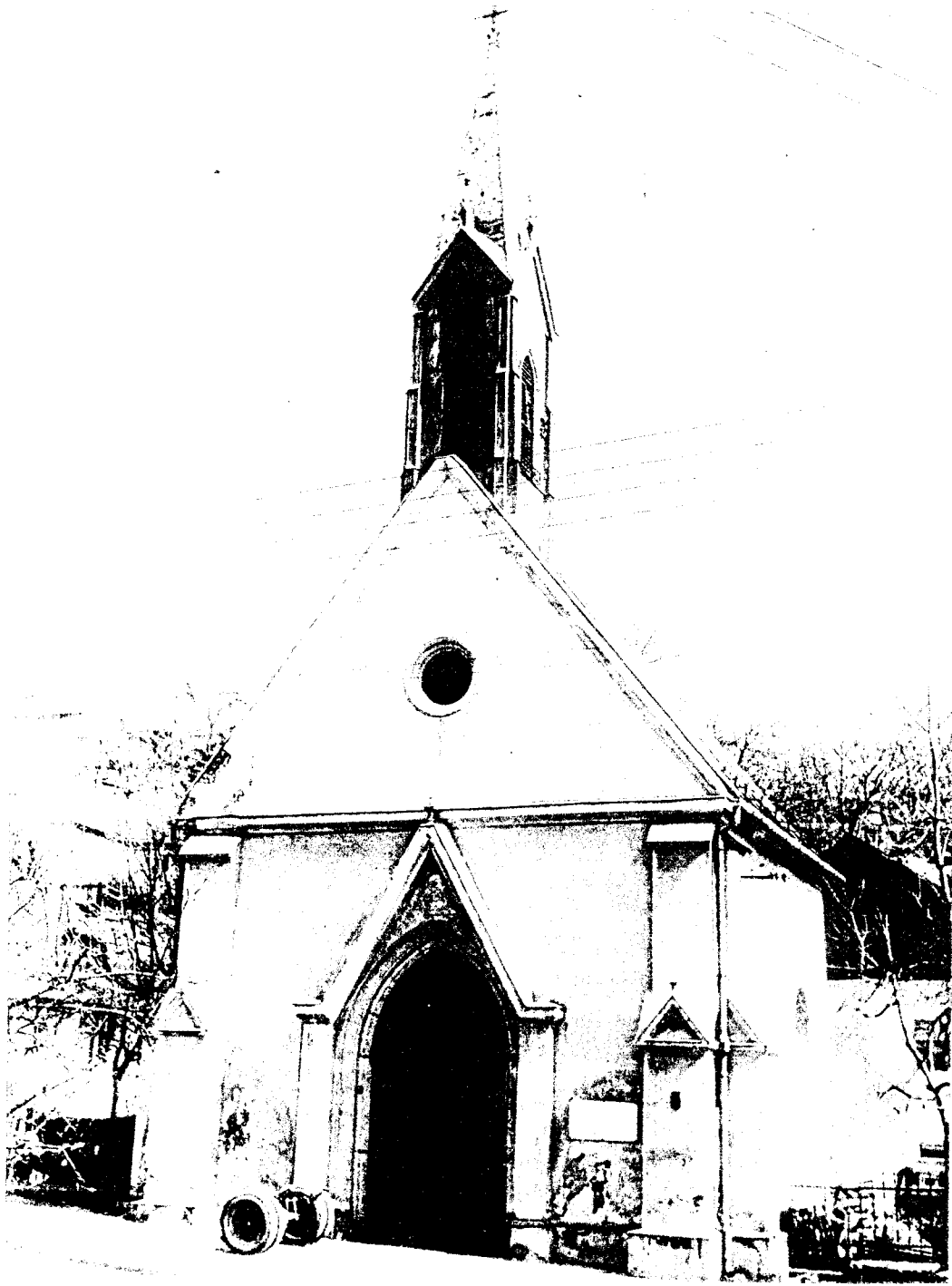

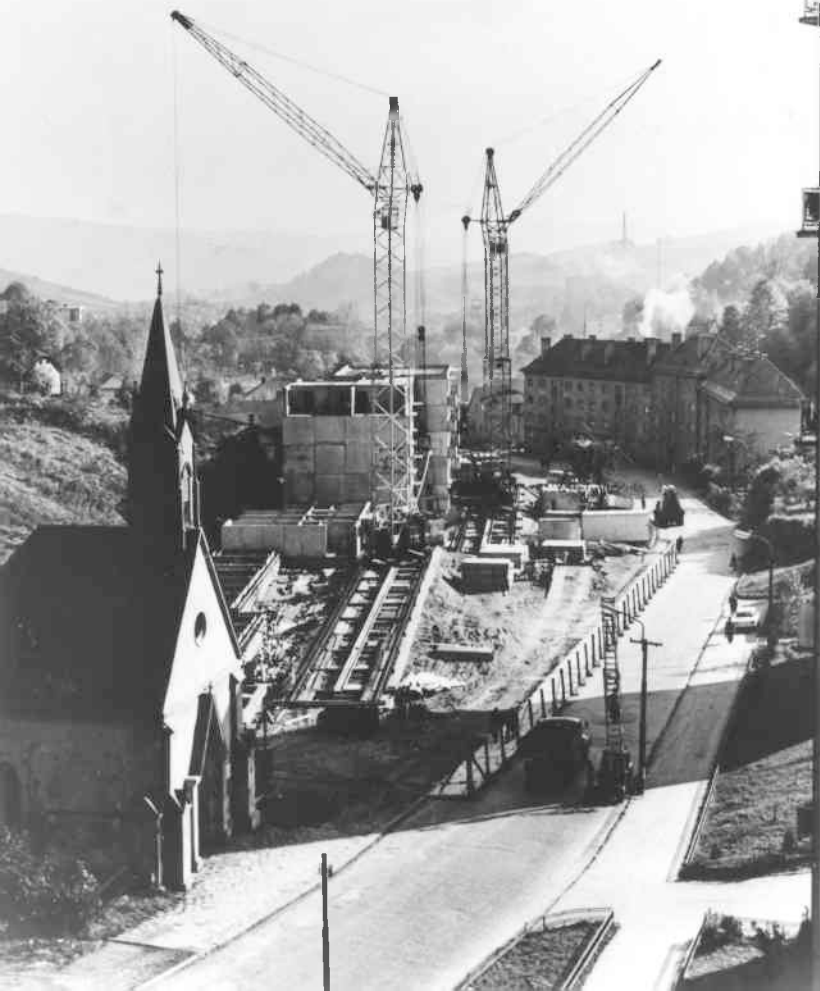

Kostol (kaplnka) sv. Alžbety Durínskej(Uhorskej, 1207-1231) v Banskej Štiavnici

Tento rozmermi komorný sakrálny objekt , nachádzajúci sa na južnom okraji mesta, má pozoruhodnú a pohnutú históriu. Jeho vznik súvisí s prosperitou Banskej Štiavnice ako najvýznamnejšie banského mesta v období vrcholného stredoveku a potrebou starostlivosti o chorých baníkov, starých obyvateľov a mestskú chudobu. Podobne ako v iných mestách, bol aj v Banskej Štiavnici koncom 14. storočia (1397) s rozširujúcim sa počtom obyvateľstva založený špitálsky Kostol sv. Alžbety Durínskej. Tradícia patrocínia sv. Alžbety je na Slovensku zachovaná od stredoveku. Datovanie vzniku kostola uvádza staršia historiografia (Gindl, Vozár.) Pri dominikánskom kostole sv. Mikuláša aj s kláštorom, vybudovanom na východnom okraji Banskej Štiavnice bol najstarší špitál v meste. Bratia z rehole dominikánov sa starali o obyvateľov v príľahlom špitáli a hospici až do ich odchodu z mesta v roku 1536. V súvislosti s tureckou expanziou do Uhorska a opatreniami mesta súvisiacimi s obranou a fortifikačnými stavbami, bola z lode Kostola sv. Alžbety prebudovaná mestská brána v roku 1574, uzatvárajúca cestu do Svätého Antona a Krupiny. Tak sa aj brána nazývala- antolskou, krupinskou. Jej podobu nám približujú zachovalé vzácne fotografie v majetku MVSR, Štátneho archívu v Banskej Štiavnici, realizované pred rokom 1879. Vtedy, v dôsledku rozširovania mestských komunikácií bola mestská brána zbúraná. Zachované presbytérium pôvodného Kostola sv. Alžbety bolo neskôr, pravdepodobne podľa projektov profesora Baníckej akadémie Ladislava Fodora v rokoch 1894-1895 upravené v novogotickom slohu. Podľa fotografií , ktoré boli realizované v období pred zbúraním mestskej brány(1879) si môžeme urobiť reálnu predstavu o gotickej architektúre kostola. Predstavuje mohutnú stavbu lode bývalého gotického kostola, kde v prechodnom období boli pravdepodobne mestské sklady. Pri pohľade z južnej strany masívneho jednolodia bývalého kostola sú vidieť zachovalé operáky na rohoch stavby, ale po dva aj v strede a tri vysoké gotické okná , zakončené lomeným oblúkom. Pri prestavbe na mestskú bránu je viditeľné polkruhové podbránie, medzi dvoma operákmi, nad ním dve malé okná, obývané správcom brány . Na pravej strane zamurované okno s ostrielňou v hornej časti a menšou bráňkou pre peších na dolnej strane. Na ľavej strane je viditeľné pôvodné presbytérium kostola, ktoré pravdepodobne slúžilo aj v tých časoch ako kaplnka. Stavba jednolodia bola koncom 19. storočia už v zlom stave, schátralá, okná sú zadenbené drevenými doskami, iba strecha je nová sedlová, šindľová. Druhá fotografia mestskej brány predstavuje pohľad zo západnej strany s hladkou fasádou a kruhovým oknom v hornej časti steny(pôvodne gotická roseta), pod ním prebudované renesančné okno a po stranách štvorcové strielne. Západný vstup do kostola bol zamurovaný, pôvodný portál sa nezachoval ,je viditeľná časť renesančnej omietky mestskej brány ako aj deštruované oporné piliere. Severná strana jednolodia má charakter mestskej brány, upravenej v 16. storočí s fragmentami omietky, polkruhovým podbráním pre vozy, nad ním kamenný reliéf s motívom rakúskej orlice a dvojicou malých okien, bráňkou pre peších. Murivo je z lomového kameňa, previazané so svetlou maltou. Na východnej strane sa pripája presbytérium s novou šindľovou strechou a malou vežičkou so zvonom. Pred bránou viedla poľná cesta s dreveným zábradlím. Zo západnej strany kostola je viditeľné koľajisko na dedičnú Svätotrojičnú štôľňu, ktorou sa vyvážala z bane hornina. Fotografie majú veľkú historickú cenu, pretože dokumentujú aspoň čiastočne pôvodný vzhľad gotického Kostola sv. Alžbety. Kostol bol pomerne vysoký okolo cca 15 m. Horná časť s klenbou jednolodia sa pri prestavbe na mestskú bránu nezachovala. Ďalšia fotografia z 50. rokov 20. storočia zobrazuje už novogotickú úpravu kaplnky, západné priečelie s vstupným portálom, zdvojenými operákmi na rohoch, kruhovým otvorom v povale, sedlovou strechou a vežičkou ukončenou s kovovým krížom. Vežička je plechová, novogotická aj s oknami a ciferníkom na

hodiny, ukončená trojuholníkovým štítom a ihlancovou vysokou strechou. Vo vnútri so zvonom. Krytina strechy je plechová, omietka fasády okrová.

Interiér kostola

V auguste 2012, v rámci mestom schváleného projektu, realizoval reštaurátor Mgr. art. Ján Patsch reštaurátorský výskum objektu, v súvislosti s plánovanou novogotickou úpravou interiéru kostola. Výskumom bola potvrdená pôvodná gotická sieťová klenba s hranolovitým rebrom, so skosenými hranami. Novogotická klenba kopíruje pôvodnú gotickú klenbu. Rebrá klenby na viacerých miestach boli očiernené, čo dokumentuje požiar v objekte. Koncom 19. storočia boli opravené a doplnené maltovou omietkou. Rebrá klenby dosadali na konzoly, ktoré žiaľ, boli osekané a nahradené iluzívnou maľbou. Farebnosť klenby bola smotanová a rebrá dymové. Z dnešného pohľadu vidieť pri komparatívnom prieskume paralelu klenby presbytéria Kostola sv. Alžbety so stavebnou hutou Kostola sv. Kataríny(1460-1500) a klenbou gotickej prejazdovej veže v opevnení Starého zámku (pol.15. storočia). V rámci novogotickej prestavby objektu bola realizovaná úprava vstupnej fasády, v strede s kamenným, profilovaným lomeným portálom a po stranách so zdvojenými opornými piliermi. Nové drevené dvojdielne vstupné dvere korešpondujú s ornamentikou konca 19. storočia, doplnené kovovými klopami s hlavami levov a kruhmi. Železné kovania a pánty na dverách majú rozvilinový ornament. Nad vstupom do kostola sa nachádza trojuholníkový štít, tesne nad dverami s liatinovou mrežou v tvare gotickej kružby, obsahujúcej rotujúci motív mníšky a plamienkovej kružby. V hornej časti podstrešia západnej fasády sa v strede nachádza maľovaný medailón so sv. Alžbetou, v rádrovom odeve v mandorle, po stranách lemovanej rozvilinovým a boltcovým ornamentom. V interiéri kostola, naľavo od vstupných dverí sa zachovalo pôvodné liatinové točité(vretenovité) schodište, vedúce na západný chór. Schodisko je realizované na jedno vreteno, postranné stĺpiky v strede spája srdcový ornament a motív štvorlístka v kruhu, v strede s krížikom. Tento motív sa opakuje aj na orámovaní omietky vo výške cca 1,2 m steny. Podesty schodiska sú kotvené v stene a podlahe. Schodisko je pravdepodobne výrobok Kachelmannovej továrne vo Vyhniach. Táto produkovala koncom 19. storočia viacero výrobkov do sakrálnych objektov v meste, ale i stĺpy a lampy verejného osvetlenia, liatinové kríže na cintoríny a pod. Na západnej strane kostola sa nachádza vyvýšený drevený chór, na zrkadlách je nápis čiernou farbou "in honorem s' Elisabeth/ Elisabeth s(c)ütter". Inštalovaný neogotický trojdielny organ s cínovými píšťalami dodala firma "Rieger Testvérék cs.és k. udvari- organa gyár/ Jágerndorf és Budapest". Vnútorňa omietka na stenách kostola predstavuje súvislé kvádrovanie, motív tehličky s okrovou linkou. Rozmery tehličky sú 7,5x26 cm. Vo výške 1,2 m je dookola stien hnedý pás a ornamentika štvorlístka v zeleno-okrovej farbe. Rovnako špalety okolo novogotických okien sú s motívom tehličiek. Farba rebra je šedá, po bokoch s červeno-bielym zuborezom. V rámci výtvarného riešenia interiéru dominantou kostola sú farebné vitrážové okná. Za hlavným oltárom vitráž s postavou patrónky kaplnky sv. Alžbety v scéne so žobrákom, donátorom bola rodina Berks: "FAMIL. EQU.BERKS." Ešte aj v tomto období to bola bohatá banskoštiavnická rodina, ktorej člen Lothar Berks sa priženil do rodiny von Geramb, ktorá bola od polovice 18. storočia do roku 1906 najväčším súkromným banským podnikom v monarchii. V meste i okolí vlastnila viacero domov. Venovala sa aj charite a finančne podporovala vznik kostolov, realizáciu oltárov, kaplniek v širšom regióne. (oltár v kostole na Štiavnických Baniach, kaplnka na Kalvárii, kostol v Jalšovej a pod.) Postava svätice na okennej vitráži v Kostole sv. Alžbety je zobrazená pod baldachýnom z gotizujúcich architektonických prvkov- štíhlych stĺpikov, nesúcich trojuholníkový štít s výrezom v tvare mníšky, vyplnený mramorovanými kruhmi, vrcholiacimi fiálami a krížovou kyticou. V spodnej časti sa nachádza polkruhový oblúk s kvádrovaním, na ktorom je kytica s kvetmi. Na pozadí

figúry sa nachádzajú nepravidelné červené kosoštvorce, vyplnené trojicou dubových lístkov. Svätica je odetá v rúchu s korunou na hlave a modrom plášti, v ktorého záhybe drží tri chleby a štvrtý podáva kľačiacemu žobrákovi. Označenie svätice na okraji glorioly: ST.ELISABETH. Vitrážové okno napravo, s postavou sv. Jozefa pestúna, donátorom bol Jozef Wagner, má jednoduchšiu kompozíciu. Vitráže lemuje farebne oddelená bordúra, tvorená rozetami, pospájanými diamantovaním. Pozadie vychádza z použitia viničových listov a roziet. Gotizujúca architektúra sa nachádza v hornej časti okna- vzorom v tvare štvorlístej kružby. Figúram tvorí podklad mandorla, lemovaná perlovcom, v hornej časti rozšírená o dva trištvrté kruhy. V dolnej časti sa ornamentika opakuje a pretína ju nápisová stuha s výrazným motívom viničných listov. Pozadie za postavami je striedavo modré a zelené. V dolnej časti je uvedený aj výrobca vitráží: "Auerbach D co Berlin, Halense." Vitráže pochádzajú z Nemecka, od firmy Maximilián Auerbach z Berlína. Bočné okná svätyne zobrazujú Svätú rodinu- okno na evanjeliovej strane Madonu, na epištolovej sv. Jozefa. Jeho vitráž má podobnú schému, atribútom je ľalia. Vedľa neho je umiestnené posledné vitrážové okno s postavou sv. Terézie z Ávily, s atribútom - červeným horiacim srdcom, bez uvedenia donátora. Je zobrazená v karmelitánskom rúchu s bielym závojom a rúškou okolo hrdla, na prsiach s krížom a ľavou rukou dvíha svoj atribút. Naľavo od hlavného oltára je umiestnená vitráž s postavou Madony s Ježiškom, zaujímavosťou je na hlave Madony tzv. Svätoštefanská koruna, donátorom bola "Cassa parsi Selmezbanyensis". Panna Mária je odetá do červeného rúcha a modrého plášťa so zlatým lemom, je predstavená s insígniami ako Regina Coeli: žezlom a korunou. Ježiško, sediaci na jej ľavej ruke je odetý do jednoduchej košielky a bez koruny na hlave, len s kráľovským jablkom. Gloriola s červeným krížom nad jeho hlavou symbolizuje jeho budúci život. Vedľa ďalšie okno s postavou sv. Štefana kráľa, v ľavej ruke so žezlom, v pravej s korunou, plášť prehodený cez chrbát je lemovaný hermelínom. Aj táto vitráž je bez uvedenia donátora. Všetky postavy sú pomenované kruhopisom v glorirole, okrem Madony. Súbor sa radí k typickej produkcii so zaužívanou schémou gotizujúceho pozadia a izolovaných figúr svätcov v konzervatívnom devociálnom stvárnení. Po stranách hlavného oltára na konzolách sú voľné plastiky anjelov, vyrezané ako mladé ženy, stojace a žehnajúce, s veľkými roztvorenými krídlami a v svetlo modrom odeve.

Naľavo, medzi oknami sa nachádza voľná plastika Panny Márie Lurdskej, od rovnakého rezbára, v tradičnom ikonografickom poňatí. Má spodné modré šaty, a bielu rúšku, ktorá splýva ako plášť, na rukách s ružencom.

Menza i kostolné lavice sú drevené, boli navrhnuté a realizované v jednotnom novogotickom slohu, na hladkých plochách krídel s vystupujúcim motívom lomeného oblúka s kružbou. Pri menze je umiestnený kríž s Ukrižovaným Kristom, cenná umeleckoremeselná práca rezbára Jozefa Krauseho.

Inšpiráciou návrhu novogotickej prestavby kostola sv. Alžbety ako aj oltára pre prof. Ladislava Fodora bol pravdepodobne Kostol sv. Matyáša na hrade v Budíne, novogoticky upravený k Miléniovému výročiu.(1896), prípadne Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej od Františka Storna v Kremnici(1880-1886).

Autorom hlavného oltára v Kostole sv. Alžbety bol umelecký rezbár Jozef Krause(1862-1934). Oltár je poňatý ako novogotická, vysoká štíhla perforovaná architektúra, v strede s nikou pre voľné plastiky so scénou Betlehemu- Kľaňania troch kráľov, po stranách s vysokými stĺpmi, ozdobenými fiálami a krabmi sú niky pre plastiky štyroch svätcov: napravo sv. Štefana- kráľa a nad ním sv. Petra -apoštola, naľavo plastiky sv. Jána Krstiteľa a sv. Pavla- apoštola, s atribútmi. Sú zobrazení v tradičnom

ikonografickom poňatí ako bradatí starci: Sv. Štefan, kľačiaci vo fialovom odeve so zopnutými rukami a dvomi kameňmi pri nohách, ako znakom jeho martýria- ukameňovania. Nad ním v nike plastika stojaceho sv. Petra s atribútmi, v ľavej ruke s kľúčom, v pravej s bibliou, v modrom plášti s brokátovaním. Naľavo dole plastika kľačiaceho sv. Jána Krstiteľa s krížom a nápisovou stuhou, v odeve spodobujúcim kožušinu, na d ním v nike stojaca plastika sv. Pavla s atribútom - mečom. Centrálne , v strede dreveného oltára vo veľkej nike na vyvýšenom pódiu je sediaca Panna Mária s Ježiškom, naľavo stojaci sv. Jozef a pod nimi trojica kráľov - Gašpar, Melichar a Baltazár v honosných odevoch, ponúkajúci dary. Drevorezby boli realizované ako voľné drevené plastiky, bohato polychromované v secesnom štýle a doplnené zlatistým brokátovaním. Sediaca Madona v jednoduchých šatách s rúškou na hlave, na kolenách s polonahým Ježiškom s bielou bedernou rúškou, s rukou žehnajúci. Naľavo stojaci sv. Jozef v tradičnom odeve a pod ním kľačiaci kráľ Gašpar, zobrazený v tradičnej ikonografii ako sivovlasý stariec vo fialovom plášti, napravo stojaci kráľ Baltazár, na hlave s turbanom a korunou v tyrkysových šatách a žltým brokátovým plášťom s kadidlom, za ním stojaci tretí kráľ Melichar s korunou na hlave s červeno-zlatým plášťom. Rezbár dômyselne využil kontrast pôsobenia jednoduchého odevu Madony, Ježiška a sv. Jozefa a bohatstva kľaňajúcich sa troch kráľov, podľa tradičnej ikonografie výjavu. Inšpiráciou pre kompozíciu hlavného deja mohol byť oltárny obraz Kľaňania troch kráľov od rakúskeho domestikovaného maliara Antona Schmidta v Kostole sv. Kataríny, v súčasnosti v stálej expozícii banskoštiavnickej galérie. Vzhľadom na voľné plastiky svätcov a výjav Betlehemu je pravdepodobné, že plastiky v oltári sa mohli vymieňať podľa liturgického roka. Dolná časť dreveného svätostánku má novogotickú ornamentiku zloženú zo štyroch vimperkov s fiálami a kružbou.

Otvorenou otázkou zostáva autor projektu novogotickej prestavby Kostola sv. Alžbety. Bádanie v MV SR, Štátnom archíve v Banskej Štiavnici, ale ani v Štátnom ústrednom banskom archíve neprinieslo žiadne výsledky. Návrh na novogotickú prestavbu kostola sa vo fondoch archívov zatiaľ nenašiel. Je však možné, že sa nachádza v Maďarsku, kam bola časť mestského archívu i archívu Baníckej a lesníckej akadémie presťahovaná. Do úvahy prichádzajú aj ďalšie alternatívy. V tomto období na Slovensku pôsobil staviteľ František Storno zo Šoprone, ktorý v novogotickom slohu prestaval Kostol sv. Kataríny v neďalekej Kremnici(1880-1886), prestaval aj Kostol sv. Jakuba v Levoči, pôsobil v Spišskej Kapitule a pod. Je známy ako realizátor viacerých novogotických prestavieb na Slovensku i Maďarsku. Druhou alternatívou je, že autormi prestavby Kostola sv. Alžbety by mohli byť profesori na Baníckej akadémii, kde sa nachádzala aj katedra staviteľstva. Popri odborných prácach zameraných na banícku a hutnícku problematiku sa venovali aj civilnému staviteľstvu. Do úvahy by mohol prichádzať už zmienený prof. Dr. Ladislav Fodor(1855 Skalica-1924 Šopron), ktorý pôsobil na Katedre deskriptívnej geometrie Baníckej akadémie od roku 1887 až do roku 1918.Venoval sa aj civilnému staviteľstvu. Na Katedre všeobecného staviteľstva bol profesorom od roku 1872 do roku 1892 Július Lehoczský. Nástupcom sa stal profesor Eugen Sobó(pôvodným menom Staudner), ktorý v tejto funkcii pôsobil až do roku 1918. Narodil sa 15.3.1853 v Hodruši, zomrel 31.10.1920 v Šoproni. Od roku 1892 pôsobil na Baníckej akadémii, na Katedre všeobecného staviteľstva. Podieľal sa na projektoch budov Baníckej akadémie(1898-99), ale v novorenesančnom slohu, jeho plány budov Baníckej akadémie sa nachádzajú v zbierkach Štátneho ústredného banského archívu. Rovnako bol projektantom budov viliek pre profesorov akadémie(1896), ktoré sa dodnes nachádzajú za Botanickou záhradou ako aj projektov chemického laboratória (1911). Problematika projektu novogotickej úpravy Kostola sv. Alžbety si bude vyžadovať ďalšie archívne bádanie.

Záverom možno konštatovať, že novogotická úprava exteriéru i interiéru Kostola sv. Alžbety bola realizovaná na vysokej umeleckej úrovni, podľa dobových názorov posledného decénia 19. storočia, kedy v štýle novoslohov prevládal u nás novogotický štýl. Motivujúcim činiteľom bola zaiste príprava na veľké výročie Milénia(1896) v Uhorsku a oslava sv. Štefana, uhorského kráľa. Aj mesto Banská Štiavnica prispelo k týmto oslavám realizáciou prestavby Kostola sv. Alžbety. Je to v Banskej Štiavnici jediný sakrálny objekt, kde sa kompaktne zachoval pôvodný interiér, zahŕňajúci vzácne vitráže, pôvodný hlavný oltár aj s voľne stojacimi plastikami od známeho umeleckého rezbára. Jeho cenu umocňuje poznanie, že aj po vyše 100 rokoch od pôvodnej úpravy kostola sa zachoval v dobrom stave. Reštaurovanie vnútornej omietky do pôvodného stavu tento dojem ešte umocní.

Literatúra

Súpis pamiatok na Slovensku,1.zv. Bratislava,1967,s.75.

BAKEROVÁ, Blanka. Vznik prvej nemocnice na Slovensku. Banská Štiavnica: Štiavničan, roč. I., č.12, 17.11.1935, s.1.

VOZÁR, Jozef - GINDL, Jozef. Banská Štiavnica a okolie. Sprievodca po pamiatkach. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo,1968, s.112-113.Kostol bol postavený v polovici 14. storočia pri mestskej nemocnici(špitáli, chudobinci a starobinci). Pôvodne jednolodná stavba s polygonálnym presbytériom bola pri opevňovaní mesta proti Turkom prestavaná r.1574 na mestskú bránu, nazývanú krupinskou, budínskou, antolskou. Zbúrali ju v r.1879 pri rozširovaní cesty. Pozostalé presbytérium používali ako sklad. V rokoch 1894-95 ho upravili v novogotickom slohu na kostol. Nad štítom strechy postavili vežičku. Novogotický oltár zhotovili podľa návrhu profesora akadémie Dr. Ladislava Fodora banskoštiavnický rezbár Jozef Krause.

ŠÁŠKY, Ladislav. Stavebný a umelecký vývoj Banskej Štiavnice. In: GREGA, Vincent -VOZÁR, Jozef. Banská Štiavnica. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo,1964, s.286. Cestu do Hontianskych Nemiec a Krupiny, strategicky najdôležitejšiu cestu uzatvorili v r.1575 mohutnou bránou z lode kostola sv. Alžbety.Str.278. O stavebnej činnosti po tatárskom vpáde(1245) nie sme informovaní. Predpokladáme zástavbu v priebehu storočia pri ceste smerom do Hontianskych Nemiec. O rozsahu zástavby svedčí gotický kostolík sv. Alžbety, postavený asi v polovici 14. storočia pri novom mestskom špitáli. O stavebnej úrovni zástavby nemáme vysokú mienku. Je isté, že túto štvrť osídlila mestská chudoba. Mesto o to nútila starosť o množstvo starých a chorých ľudí.

BOKESOVÁ, Mária- MAJDÁK, Dionýz .Vývoj zdravotníctva v B. Štiavnici. IN: Grega, V. -Vozár, J., c.d.s.347 Legendárny pôvod banskoštiavnickej nemocnice sa datuje do 13. storočia. Naša mala aj sociálne poslanie.(Xenodochium et hospital Sanctae Elisabethae.) Nemocnica bola umiestnená vo viacerých budovách. Bola za mestskou bránou tzv. xenodochium. Spravovali ju rehoľníci- dominikáni, vykonávali ošetrovateľskú a liečiteľskú prácu. Jestvovanie nemocnice dosvedčujú rôzne nadácie z r.1446,1457,1470,1474,1508.

HERČKO, Ivan. Banícka a lesnícka akadémia slovom a obrazom. Martin: Vydal Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2008, s.247. Heslo Fodor Ladislav(1855-1924), do roku 1887 pôvodné meno Mayerhofer. Dňa 3.12.1883 bol menovaný profesorom na Katedre deskriptívnej geometrie, v rokoch 1887-1924 bol vedúcim katedry, 1.1919 menovaný ministerským radcom.

LICHNER, Marian a kol. Osobnosti Banskej Štiavnice. Banská Bystrica: Štúdio Harmony,s.r.o,2006,s.142,147.Heslá Ladislav Fodor, Eugen Sobó.

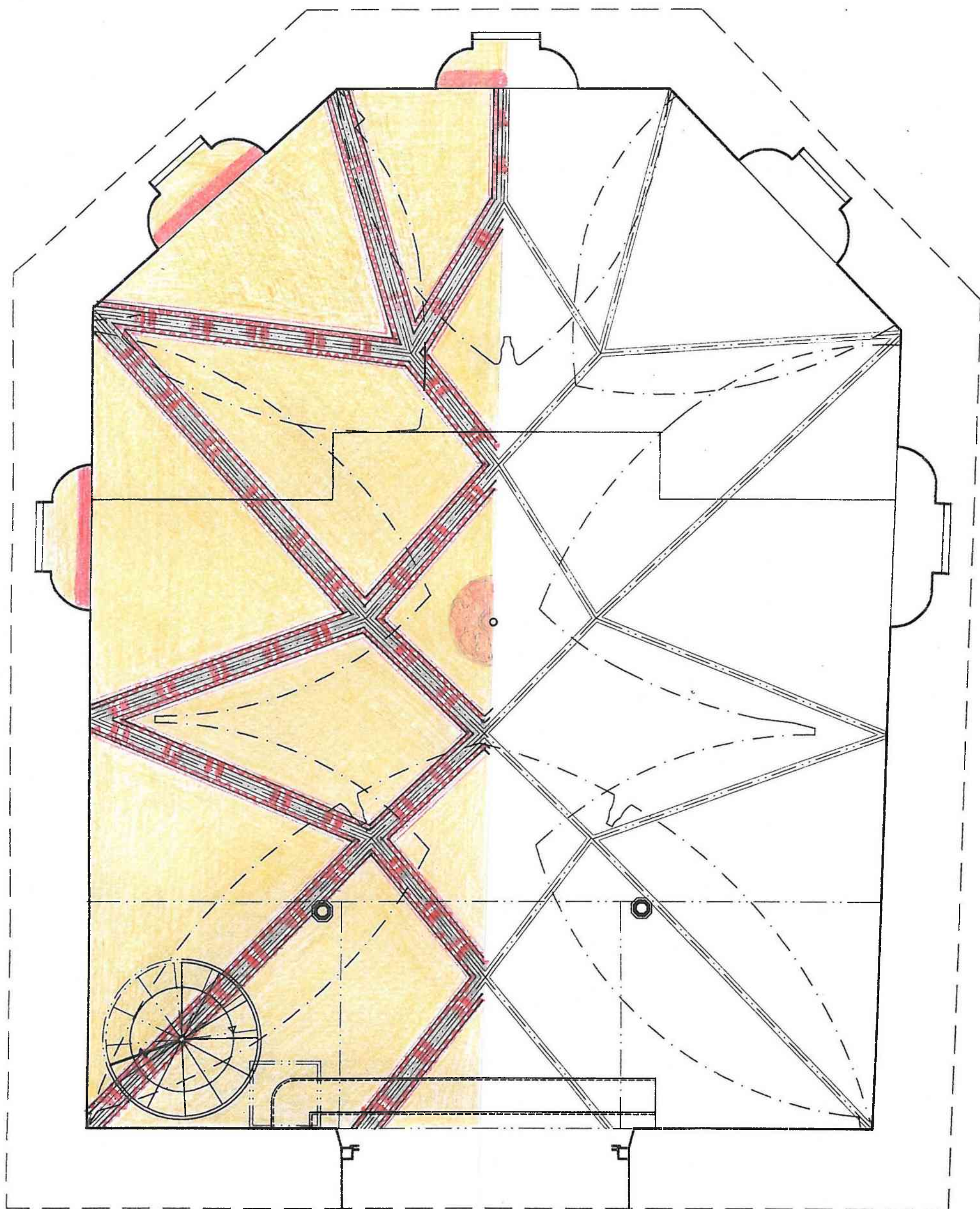
ČELKOVÁ, Mária. Výtvarní umelci, fotografi, umeleckí remeselníci. In: LICHNER,M. a kol. Osobnosti Banskej Štiavnice. Banská Bystrica: Štúdio Harmony,2006, s.192. Jozef Krause, 25.3.1862 Radom(Poľsko)-20.10.1934 B.Štiavnica. Umeleckému rezbárstvu sa vyučil v Raciborczi a vo Viedni, kde študoval do r.1884. Jeho rezbárska tvorba je poznamenaná historizujúcim klasickým štýlom. Bol najvýznamnejšou osobnosťou umeleckého rezbárstva koncom 19. a začiatkom 20. storočia v B.Štiavnici. Bol majiteľom ateliéru pre kostolné zariadenia (objekt Preglejky). Najznámejšie práce : novogotický oltár v kostole sv. Alžbety z roku 1895 podľa projektov prof. Ladislava Fodora. Do roku 1919 pôsobil na Piargu v rezbárskej dielni ako odborný učiteľ a správca na Hračkárskej škole,1922-1934 v Učebných dielňach na Štátnej priemyselnej škole (býv. chemickej) v B.Štiavnici. Za svoju umeleckú tvorbu získal viaceré ocenenia-1896 bronzová medaila na Miléniárnej výstave v Budapešti,1898 diplom s medailou v Miláne, 1908 dostal Bulharský strieborný kríž sv. Alexandra. Jeho sakrálna plastika je zastúpená v banskoštiavnických kostoloch i v múzeu. Pochovaný je na Frauenbergskom cintoríne.

CÓNOVÁ, Ilona -GAJDOŠOVÁ, Ingrid- LACKOVÁ ,Desana. Vitráže na Slovensku. Bratislava: Pamiatkový úrad SR a Vydavateľstvo SLOVART, spol.r.o.,2006, s.182-183.

V Banskej Štiavnici 30.9.2012

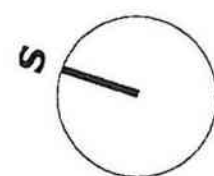

Mgr. Mária Čelková, umelecký historik

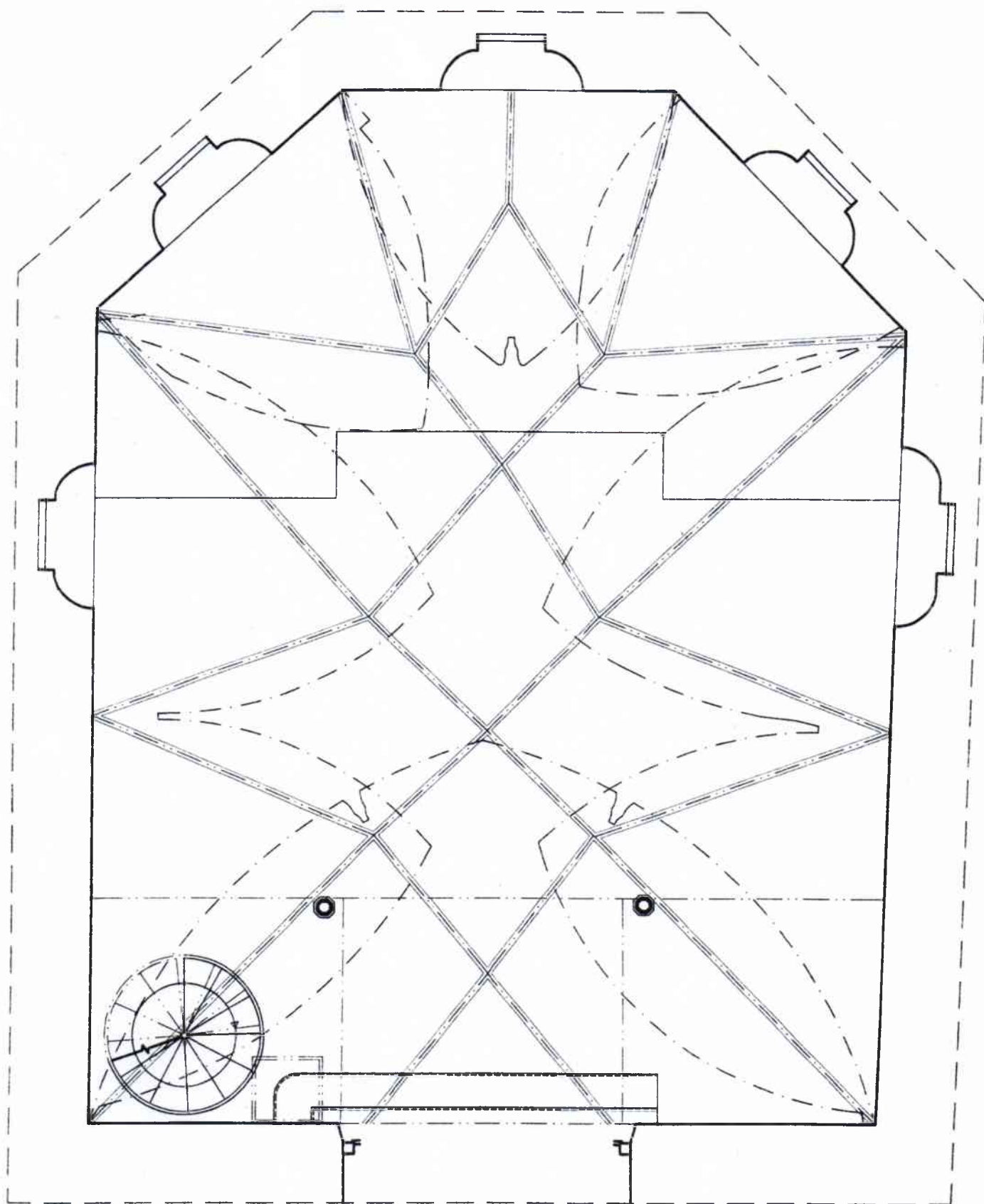

PÔDORYS, m 1:25

vypracovali: Ing. arch. Lýdia Chovancová, Ing. Zuzana Michnová

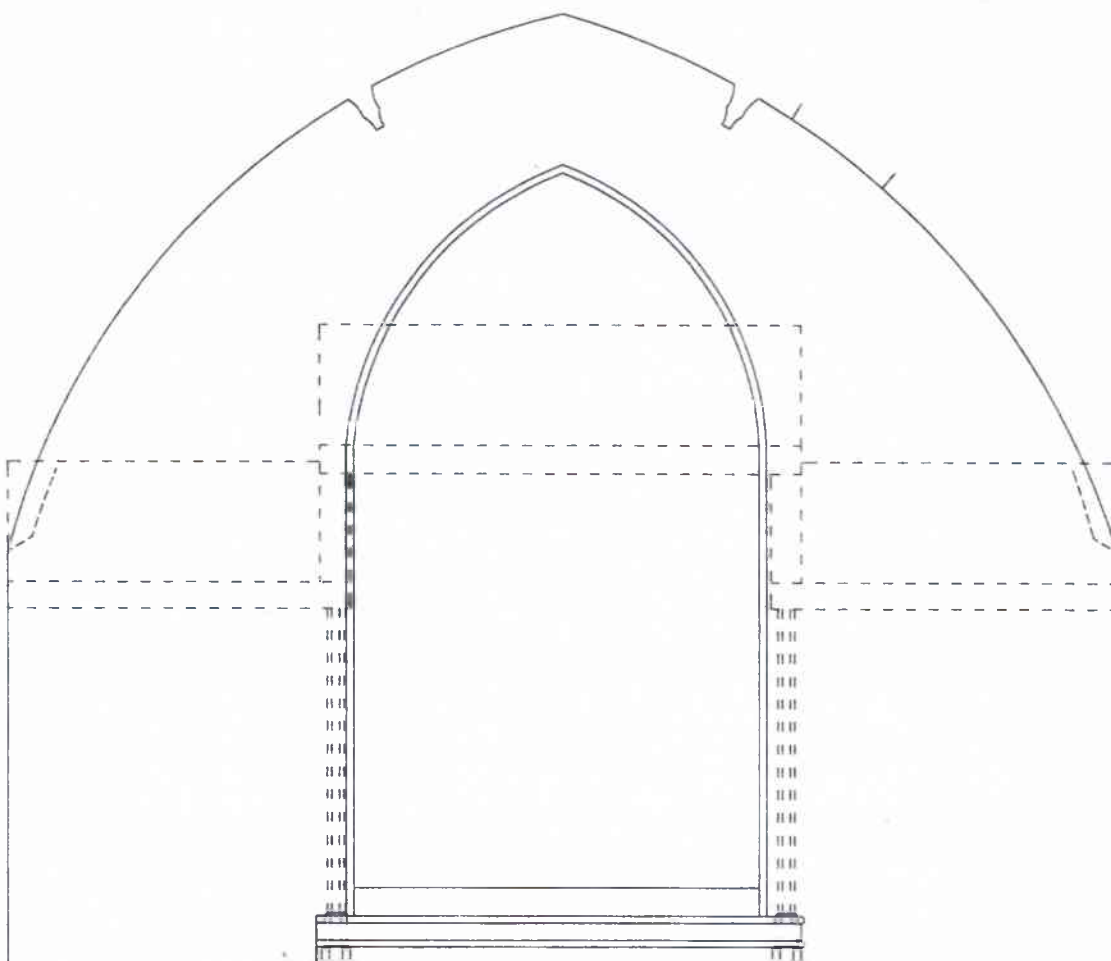

PÔDORYS, m 1:50

vypracovali: Ing. arch. Lýdia Chovancová, Ing. Zuzana Michnová

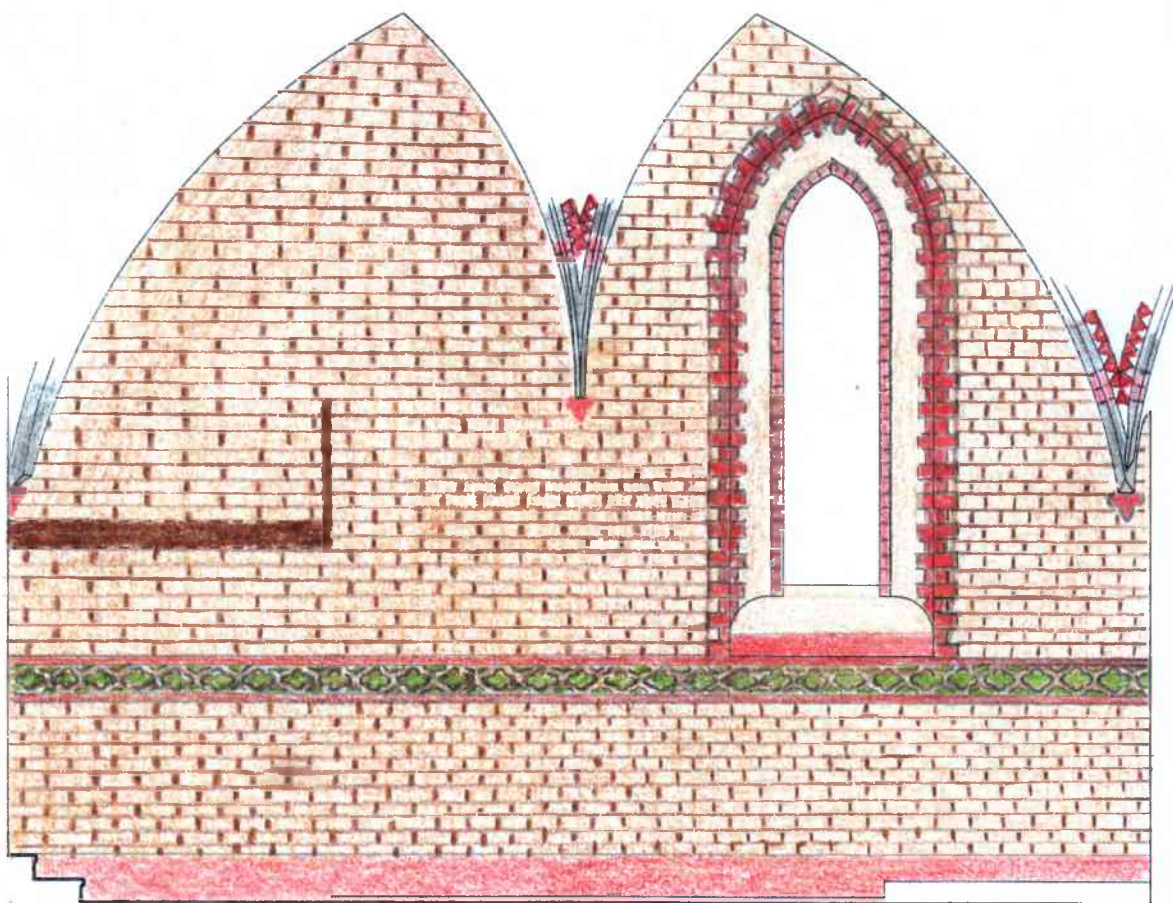

ZÁPADNÁ STENA m 1:50

0 1 2M

vypracovali: Ing. arch. Lýdia Chovancová, Ing. Zuzana Michnová

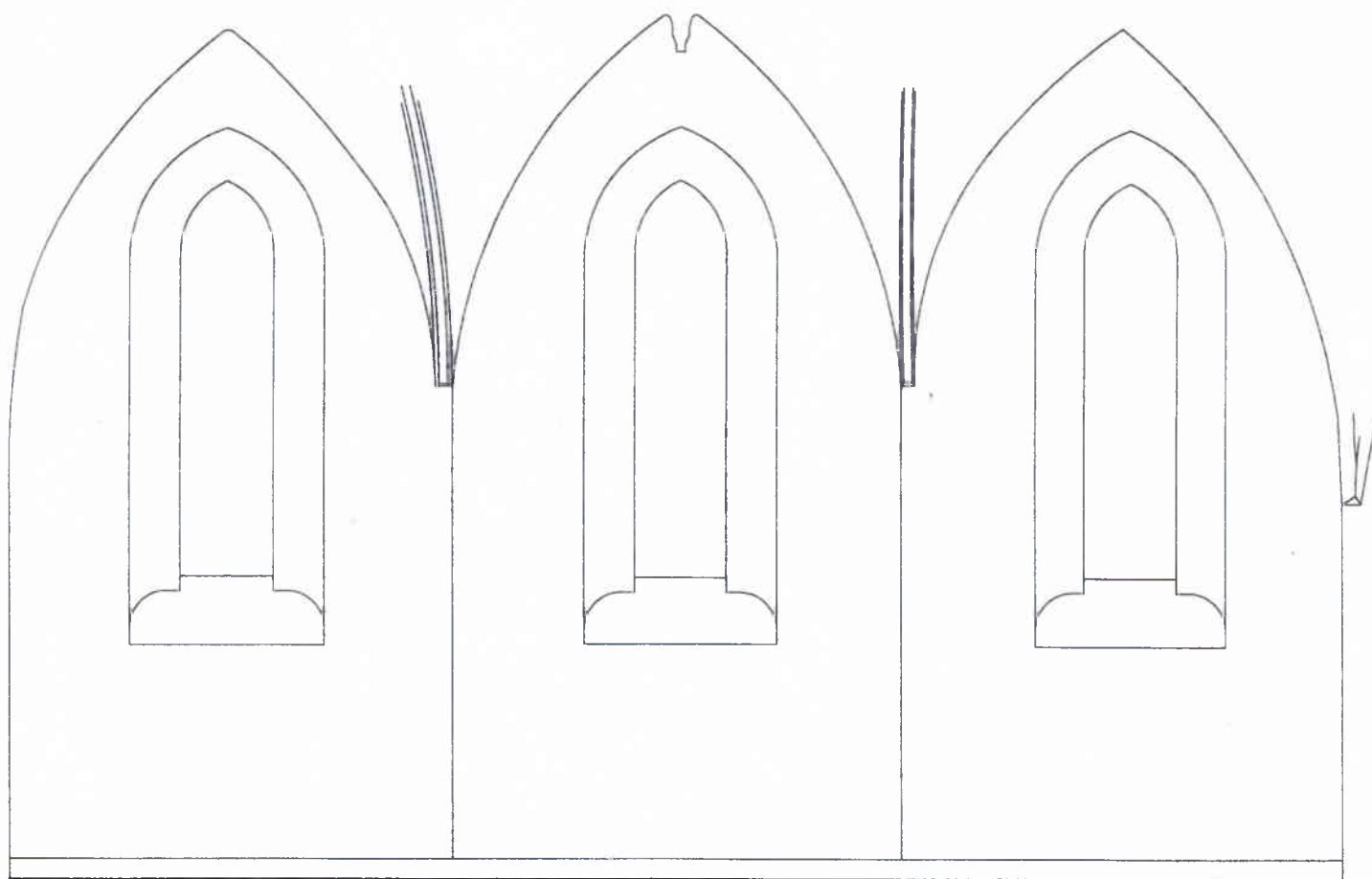

SEVERNÁ STENA
m 1:50

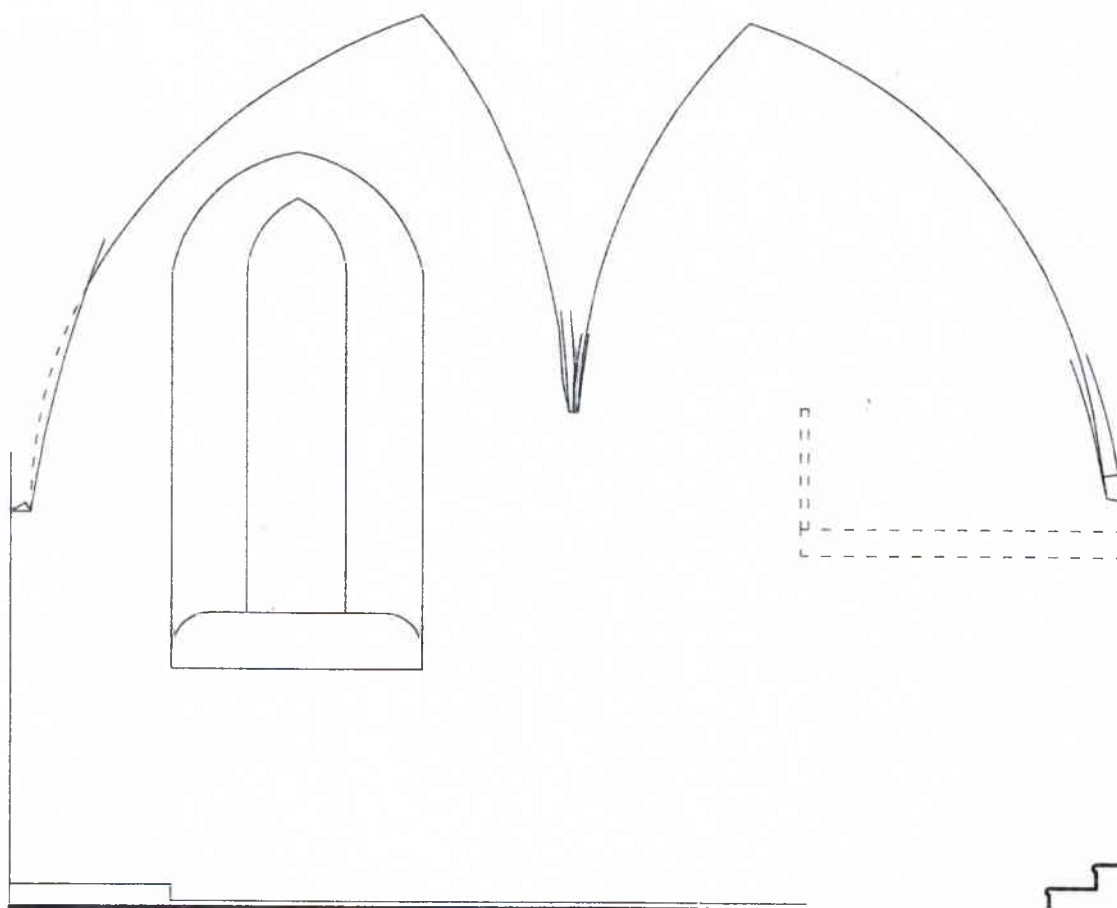
vypracovali: Ing. arch. Lýdia Chovancová, Ing. Zuzana Michnová

**VÝCHODNÁ STENA - rozvinutý pohľad
m 1:50**

vypracovali: Ing. arch. Lýdia Chovancová, Ing. Zuzana Michnová

JUŽNÁ STENA **m 1:50**

vypracovali: Ing. arch. Lýdia Chovancová, Ing. Zuzana Michnová

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD BANSKÁ BYSTRICA

Lazovná 8, 975 65 Banská Bystrica

Číslo konania: BB – 11/ 1256-2/ 5051/ GRE
 Vybavuje: Mgr. Andrea Gregová
 Banská Bystrica 07. júla 2011

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, ktorý je podľa § 11 ods. 1 zákona č.49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“) vecne príslušným správnym orgánom a podľa § 9 odseku 5 pamiatkového zákona miestne príslušným správnym orgánom na úseku ochrany pamiatkového fondu a podľa § 46 zákona číslo 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov vydáva toto

r o z h o d n u t i e :

Na Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica bola dňa 15. 06. 2011 doručená vlastníkom nehnuteľnej národnej kultúrnej pamiatky „rímskokatolícka kaplnka sv. Alžbety“ (ďalej len „NKP“) evidovanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR pod č. 2488/ 0 (ďalej len „č. ÚZPF“) situovanej na parc. CKN č. 4109/ 3 v k. ú. Banská Štiavnica na ul. Dolná 29, súp. č. 902, Mesta Banská Štiavnica, Radničné nám. č. 1, 969 24 Banská Štiavnica, podaná primátorkou mesta Mgr. Nadeždou Babiakovou, žiadosť o vydanie rozhodnutia k zámeru reštaurovania interiéru NKP.

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica podľa § 33 ods. 2 a 4 pamiatkového zákona po preskúmaní žiadosti pokladá za

p r í p u s t n ý

1. **zámer reštaurovania interiéru NKP „rímskokatolícka kaplnka sv. Alžbety“, č. ÚZPF 2488 situovanej na parc. CKN č. 4109/ 3 v k. ú. Banská Štiavnica na ul. Dolná 29, súp. č. 902,**
2. **práce predpokladané v zámere sú z hľadiska záujmov o ochranu pamiatkového fondu prípustné a pre ich prípravu a vykonanie určuje Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica tieto podmienky:**
  - 2.1 Všeobecné požiadavky na ďalšie zachovanie kultúrnej pamiatky:
    - a) Základnou požiadavkou z hľadiska záujmov štátnej pamiatkovej ochrany pri obnove NKP je zachovanie predmetu pamiatkovej ochrany a obnova jeho zachovaných pamiatkových hodnôt - cieľom reštaurovania je reštaurovanie historickej omietky a muriva, prípadne zachovaných nástenných malieb v interiéru NKP.

Štátny pamiatkový dohľad na úseku ochrany pamiatkového fondu v zmysle § 11 ods. 2 pamiatkového zákona bude vykonávať Mgr. Andrea Gregová (Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica).

Každú závažnú nad rámec tohto rozhodnutia je nutné prerokovať a schváliť správnym orgánom.

Odôvodnenie :

Na Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica bola dňa 15. 06. 2011 doručená vlastníkom, nehnuteľnej NKP „rímskokatolícka kaplnka sv. Alžbety“, č. ÚZPF 2488/ 0 situovanej na parc. CKN č. 4109/ 3 v k. ú. Banská Štiavnica na ul. Dolná 29, súp. č. 902, Mesta Banská Štiavnica, radničné nám. č. 1, 969 24 Banská Štiavnica, podaná primátorkou mesta Mgr. Nadeždou Babiakovou, žiadosť o vydanie rozhodnutia k zámeru reštaurovania interiéru NKP.

Podanie spĺňalo všetky náležitosti požadované správnym poriadkom na zahájenie správneho konania a na vydanie rozhodnutia.

Predmetom rozhodnutia je stanovenie podmienok pre realizáciu predloženého zámeru.

Vzhľadom na vyššie uvedené rozhodol správny orgán tak, ako je uvedené vo výroku tohto rozhodnutia.

Toto rozhodnutie je podkladom pre vyjadrenie stavebného úradu podľa Zákona č. 50/ 1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov.

Poučenie :

Proti tomuto rozhodnutiu je možné podať odvolanie v súlade s § 53 a § 54 správneho poriadku v lehote 15 dní od jeho doručenia prostredníctvom Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica na Pamiatkový úrad Slovenskej republiky. Rozhodnutie je možné podľa § 47 ods. 4 správneho poriadku preskúmať súdom až po vyčerpaní všetkých riadnych opravných prostriedkov.

Podľa § 44a pamiatkového zákona toto rozhodnutie po uplynutí troch rokov odo dňa nadobudnutia právoplatnosti stráca platnosť, ak v tejto lehote nebol vykonaný úkon, na ktorý sa vzťahuje.

PhDr. Miroslav Sura
riaditeľ krajského pamiatkového úradu

Rozhodnutie sa doručuje do vlastných rúk (s opakovaným doručením):

1. Mesto Banská Štiavnica, Radničné nám. č. 1, 969 24 Banská Štiavnica

Na vedomie:

1. Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, ul. Lazovná č. 8, 975 65 Banská Bystrica,
2. Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica – pracovisko Banská Štiavnica, Dolná Ružová 7, 969 01 Banská Štiavnica, č. tel.: 0452451111; 0452451124; podatelna.bs@pamiatky.gov.sk - na založenie do spisu.

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD BANSKÁ BYSTRICA

Pracovisko Banská Štiavnica

Dolná Ružová 7, 96901 Banská Štiavnica

ZÁPISNICA

z ústneho rokovania spojeného s miestnou obhliadkou

Vo veci : Banská Štiavnica, ul. Dolná 29, súp. č. 902, parc. CKN č. 4109/3 –
NKP „Rímskokatolícka kaplnka sv. Alžbety“, č. ÚZPF 2488/0 –
reštaurovanie interiéru
Číslo spisu: BB-2012/1490-1/5332/GRE
Miesto konania : Banská Štiavnica, ul. Dolná 13
Dňa : 23. augusta 2012 o 08⁰⁰ h

Prítomní:

1. **MgA. Ján Patsch** – zodpovedný reštaurátor s odbornou spôsobilosťou na reštaurovanie nástennej maľby, historickej omietky a múriva v interiéroch a exteriéroch historickej architektúry (M 1) podľa § 5 ods. 2 písm. a) až d) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov v znení neskorších predpisov; Jurija Gagarina 732/6, 96901 Banská Štiavnica;
2. **Mgr. Andrea Gregová**, pracovníčka Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica – pracovisko Banská Štiavnica (ďalej len „KPÚ Banská Bystrica“)

Priebeh konania:

Zodpovedný reštaurátor MgA. Ján Patsch osobne oznámil pracovníčke KPÚ Banská Bystrica začiatok reštaurátorských prác – realizáciu reštaurátorského výskumu v interiéri národnej kultúrnej pamiatky (ďalej len „NKP“) „Rímskokatolíckej kaplnky sv. Alžbety“, evidovanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR pod č. 2488/ 0 (ďalej len „č. ÚZPF“) situovanej na parc. CKN č. 4109/ 3 v k. ú. Banská Štiavnica na ul. Dolná 29, súp. č. 902, Mesta Banská Štiavnica, radničné nám. č. 1, 969 24 Banská Štiavnica.

Vlastníkom NKP je Mesto Banská Štiavnica.

KPÚ Banská Bystrica k zámeru reštaurovania vydal rozhodnutie č. BB-11/1256-2/5051/GRE z 07. 07. 2011, ktoré nadobudlo právoplatnosť (*v prílohe*).

Zodpovedný reštaurátor MgA. Ján Patsch predložil kópiu oprávnenia na vykonávanie reštaurátorskej činnosti fyzickej osoby (*v prílohe*).

Dňa 20. 08. 2012 bola vykonaná miestna obhliadka. Zodpovedný reštaurátor oboznámil s priebehom sondážneho reštaurátorského výskumu v interiéri NKP. Predbežne boli identifikované dve omietkové vrstvy s výtvarnou výzdobou:

- a) vrstva s obdobia regotizácie NKP 1894 – 1895, z tohto obdobia pochádza súbor piatich vitráží realizovaný vitrážnickou firmou *Maximilián Auerbach a spol., Berlín Halense* (in: *Cónová, I.; Gajdošová, I.; Lacková, D. – zost.: Vitráže na Slovensku, vydali pamiatkový úrad Slovenskej republiky Bratislava a Vydavateľstvo Slovart, Bratislava, 2006; heslo: Banská Štiavnica kaplnka sv. Alžbety Uhorskej, str. 182 – 183*);
- b) vrstva so začiatku 20. stor.

Zápisnica bude zaslaná na vedomie vlastníkovi.

Zápisnicu zapísala Mgr. Andrea Gregová

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD BANSKÁ BYSTRICA
Pracovisko Banská Štiavnica
Dolná Ružová 7, 96901 Banská Štiavnica

ZÁPISNICA

z ústneho rokovania spojeného s miestnou obhliadkou

Vo veci : **Banská Štiavnica, ul. Dolná 29, súp. č. 902, parc. CKN č. 4109/3 – NKP „Rímskokatolícka kaplnka sv. Alžbety“, č. ÚZPF 2488/0 – reštaurovanie interiéru**
Číslo spisu: BB-2012/1490-2/6504/GRE
Miesto konania : Banská Štiavnica, ul. Dolná 13
Dňa : 09. októbra 2012 o 08³⁰ h

Prítomní:

1. **MgA. Ján Patsch** – zodpovedný reštaurátor s odbornou spôsobilosťou na reštaurovanie nástennej maľby, historickej omietky a muriva v interiéroch a exteriéroch historickej architektúry (M 1) podľa § 5 ods. 2 písm. a) až d) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov v znení neskorších predpisov; Jurijská 732/6, 96901 Banská Štiavnica;
2. **Mgr. Andrea Gregová**, pracovníčka Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica – pracovisko Banská Štiavnica (ďalej len „KPÚ Banská Bystrica“)

Priebeh konania:

Ústne rokovanie spojené s miestnou obhliadkou bolo zvolané na podnet zodpovedného reštaurátora MgA. Jána Patscha. Zodpovedný reštaurátor ukončil v interiéri národnej kultúrnej pamiatky (ďalej len „NKP“) „Rímskokatolíckej kaplnky sv. Alžbety“, evidovanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR pod č. 2488/ 0 (ďalej len „č. ÚZPF“) situovanej na parc. CKN č. 4109/ 3 v k. ú. Banská Štiavnica na ul. Dolná 29, súp. č. 902, reštaurátorský sondážny výskum a cieľom rokovania bolo oboznámiť poverenú pracovníčku KPÚ Banská Bystrica s výsledkami výskumu.

Vlastníkom NKP je Mesto Banská Štiavnica.

Zodpovedný reštaurátor oboznámil poverenú pracovníčku KPÚ Banská Bystrica s výsledkami sondážneho reštaurátorského výskumu; pri výskume bolo zistené:

Potvrdilo sa pôvodné gotické murivo na všetkých obvodových stenách okrem západnej so vstupným otvorom, ktorá bola domurovaná koncom 19. stor. pri regotizácii objektu. Pôvodné gotické omietky sa zachovali len fragmentárne; v období regotizácie bolo murivo premietnuté novými cementovo-vápennými omietkami, rovnomerne aj na stenách a klenbe s rebrami s konzolami, ktoré boli zároveň omietkovou vrstvou domodelované do súčasného tvaru. Na tejto vrstve sa nachádza najzachovalejšia a výtvarne najhodnotnejšia vrstva z konca 19. stor., ktorá na zvislých stenách bola tvorená kvádrovaním – na svetlookrovej ploche bolo linkami svetlohnedej farby vyznačené kvádrovanie. Na hranách okenných ostení bola iluzívna bosáž z červených tehličiek dvoch rozmerov a rovnaká bosáž bola na hrane ostenia vstupného otvoru. Pod oknom prebiehala iluzívna horizontálna rímsa po celom obvode, v ktorej vo vlyse sa opakuje štylizovaný tieňovaný štvorlístok. Pod rebrami klenby sa nachádzali iluzívne konzoly so štylizovaných rastlín. Plocha luniet klenby bola v monochrómovej farebnosti – studenej okrovo-šedej; v strede klenby (dnes s osadeným výbojkovým svetidlom) bola maľovaná iluzívna rozeta so štylizovaných rastlín. Rebrá klenby na čelnej strane boli

rozdelené iluzívnymi dlhšími šedými kamennými kvádrami a kratšími červenými tehličkami, členenie prechádzalo aj na boky rebier, kde naň nadväzoval trojuholníkový zuborez.

Reštaurátor na základe odborných skúseností a kompiláciou s maľbami interiérov z tohto obdobia predpokladá, že na stenách v dolnej časti po celom obvode bol aj maľovaný sokel. Z dôvodu, že soklová časť je veľmi zavlhnutá a bola niekoľkokrát sekundárne preomietaná, počas sondážneho výskumu nebola zachytená horizontálna hranica medzi soklovou časťou a ostatnou plochou steny, ale reštaurátor predpokladá, že pri plošnom odkryve by sa mohli nájsť fragmenty tohto členenia, prípadne profilácia sokla a farebnosť.

Na základe výsledkov sondážneho reštaurátorského výskumu reštaurátor spracuje návrh na reštaurovanie v súlade s rozhodnutím KPÚ Banská Bystrica č. BB-11/1256-2/5051/GRE z 07. 07. 2011.

Na rokovaní bolo dohodnuté, že súčasťou návrhu na reštaurovanie bude aj farebná vizualizácia rekonštrukcie maľovanej výzdoby stien z 19. stor. s naznačením sokla a fragment výzdoby klenby.

Zápisnica bude zaslaná na vedomie vlastníkovi e- mailom.

Prítomní si zápisnicu prečítali, porozumeli jej a na znak súhlasu ju podpísali.

Zápisnicu zapísala Mgr. Andrea Gregová

